

R

TIDSSKRIFT

KYSTKRISA

Miljøkampen raser her og nå, blant annet i kampen om norsk distriktspolitikk.

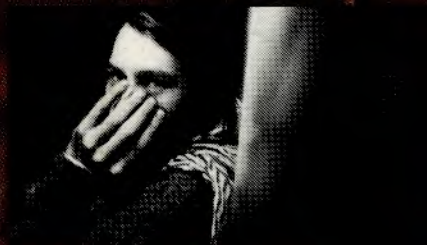

ET FRØ I BERGEN

SEED

Alternativbevegelsene viste at det finnes løsninger på miljøproblemene.

PORTRETTET

album

MED GRØNNE BILDER

Langston Hughes, Harlems Alf Prøysen. Forbilde for nyere svarte Amerikanske forfattere som Alice Walker og eldre som Richard Wright og James Baldwin. Som ung poet var han frontfigur da Harlem var på moten i 20-åra. Reiste i Sovjet med Arthur Koestler i 30-åra. I Spania undre borgerkrigen. Scottsboro. Revolusjonære dikt; "Good morning revolution". Ble det svarte Amerikas mest folkekjære forfatter under den kalde krigen med sine stubber om dagligliv i Harlem. To nydelige selvbiografier: "The big sea" og "I wonder as I wander". I 1986 den endelige biografien i to bind av Arnold Rampersad: The life of Langston Hughes- "I, too sing Amerika" og "I dream a world".

R

TIDSSKRIFT

Utgitt av:
Arbeidernes kommunistparti (marxist-leninistene)
Ansvarlig redaktør:
Jon Sandvik
I redaksjonen for dette nummer:
Trond Christoffersen,
Per Lund, Bjørgulv Braanen, Petter Nordahl, Leif Steinholt, Bjørn Austberg, Bård Eskeland
Grafisk formgivning:
Petter Nordahl
Tegner:
Alf Ivar Bruseth
Fotograf:
Maya Glaser
Økonomiansvarlig:
Knut J. Erstad
Sats:
Duplotrykk A/S
Montasje og repro:
Kristin Johansen
Trykk:
A/S Reprografisk Industri

Adresse:
Røde Fane, Gøteborggt. 8,
0566 Oslo 5.
Postgiro nr.:
2 20 84 78
Telefon:
02/ 38 42 50

Telefon:
02/ 56 25 60
Jon Sandvik

Priser:
Løssalg kr. 50,-
Abonnement kr. 190,-
Røde Fane kommer ut
med 4 nummer i året

Skriv til Røde Fane:
Artiklenes lengde bør
være 15 - 20 000 tegn.
For PC brukere: 3 1/2'
eller 5 1/4' diskett,
fortrinnsvis i ASCII kode
(text only eller dos.tekst)

Teorier om økopolitikk kommer det sjelden noe godt ut av. Det ender som regel med dommedagsprofetier.

Gjerne også med et mystisk svermeri for naturen og det «opprinnelige» jeger og sanker mennesket.

I virkeligheten er det så enkelt som at miljøkampen

dreier seg om menneskenes livsvilkår. Og at ethvert angrep på disse livsvilkårene rammer de svakeste først og hardest.

Miljødelegatene rammer arbeiderklassen og de rammer de fattige i den tredje verden.

Så miljøkamp er ikke et felt for spesialister. Det er en

integreert del av den allmene politiske kampen.

Den raser i dag; i fagbevegelsen, innen distriktspolitikk og i samferdselspolitikk.

Og det finnes løsninger. Det viser også innleggene fra SEED. Grunnplansorganisasjonenes svar på Bruntlands-konferansen i sommer. ■

MILJØ

4 ALBUM MED GRØNNE BILDER
Redaksjonen presenterer Gunnar Album i Natur og ungdom, videre om fagbevegelsen, samferdsel og kystkrisa

18 NORDNORGE
Gunvald Lindset med mer om kystnorge

SEED

22 SEED
John Hille om SEED popular forum

24 SOLENERGI
Harald Røstvik om alternativ energi

28 LØNNSOMT Å SPARE
Niels Meyer om energisparing

30 FOLK IKKE TRÆR
Varun Vidyarthi om masselinje

32 ÅPEN INFORMASJON
John Tinker om media

FRA TIDSSKRIFTENE

36 FRANSK FEMINISME
Flere klipp og glimt fra norske og utenlandske tidsskrifter.

DEBATT

44 FRITT MARKED?
Kalim Siddiqui om markedsliberalismen

48 SOSIALISMEN
Samir Amin

54 INFO
Helge Høivik om informasjonsalderen

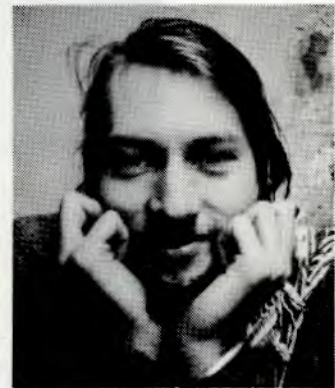
58 SENTRUM PERIFERI
Alain Lipietz om fordisme

62 MONOPOLISERING
Wladimir Andreff

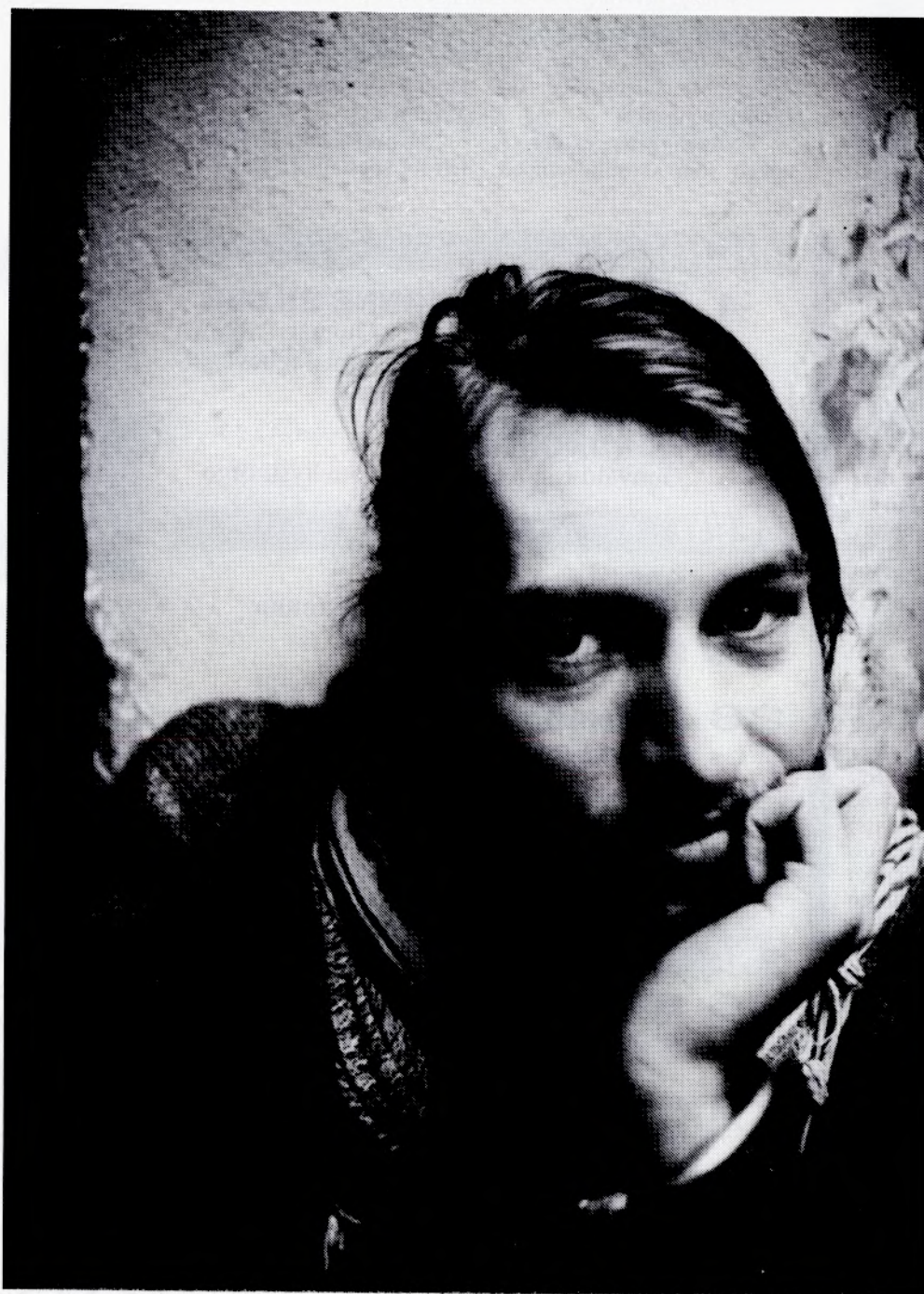
66 KEYNES
Hugo Radice om nasjonaløkonomien

PÅ TRONSMO

70 BOKANMELDELSER
Per Petterson presenterer det meste.

Gunnar Album (25), daglig leder i Natur og Ungdom

– Norge kan fø ti millioner mennesker på den jorda vi har nå uten å overutnytte den, og i tillegg har vi fisket, så det er ikke noe stort problem å gjøre Norge sjølberga.

Gunnar Album finner raskt tonen etter å ha blitt avbrutt. Den 25 år gamle daglige lederen i Natur og Ungdom (NU) fortsetter rensonnementet nøyaktig der han slapp enten han blir forstyrra av en ringende telefon eller aktivist-kolleger som skal hente noe fra telefaksen på hans kontor.

På veg til Natur og Ungdoms lokaler i den eksostunge Torggata har jeg lagt merke til NU-plakatene som annonserer folkemøte om kollektivtransporten. «Sannheten om trikken er at den brenner», siteres Jan Erik Vold, og hvem lar seg egentlig lenger overraske dersom markedsliberalistene i byrådet raserer Oslo-trikken? Når forsida av Fantomet i tillegg forkynner at «Bengals jungel er forgiftet», er det ingen grunn til å vente med spørsmålet til Gunnar Album, som har mye hår og skjegg og armlenker og sikkert kan vekke besteborgerlig forargelse med sin blotte ulenkelige framtoning.

– **Hva er det viktigste for å løse miljøproblemene – hvis du skal konkretisere det ned i to eller tre punkter?**

– Noen av de viktigste punktene går på hvordan man produserer basisvarer, altså mat, klær, hus osv. Mange snakker om at det viktigste for landa i sør er å oppnå sjølberging – at de har kontroll over sine egne ressurser og kan produsere det de trenger av sånne produkter sjøl. Men som en uunngåelig konsekvens av det må jo også vi greie det samme. Når vi ikke kan fortsette å ta ressurser ut av sør er vi nødt til å oppnå sjølberging også her, og det krever en helt annen tenkning for hva man ser på som det retningsgivende for politikken – at den går bort fra industrivekst og økono-

misk vekst og over til matproduksjon og basisvarer.

Det har alltid vært snakk om at det er for lite mat, sjøl om det ikke har vært det – det har vært mat nok til alle men den har vært dårlig fordelt – men hvis vi ser på matvaresituasjonen nå: Sovjet har ødelagt kanskje to tredjedeler av jordbruksarealene sine, og USA produse-

å forstå at det går gale vegen. Men samtidig har folk som forbrukere og i sitt dagligliv ikke noen kontroll over hvor det de forbruker kommer fra, fordi alt kommer så langt unna fra. Det gjør at folk fjerner seg fra ødeleggelsene og konsekvensene av det man holder på med. Mye større grad av lokal produksjon og forbruk enn vi har i

På kort tid har Gunnar Album blitt en av de mest respekterte stemmene til den nye generasjonen av miljøkjempere i Norge.

LEIF STEINHOLT

GRØNNE BILDER

rer ikke stort mer enn de trenger sjøl, – da blir det ganske mye mer nødvendig at vi produsere den maten vi trenger sjøl i land som Norge, som har god landbruksjord i forhold de fleste land.

– **Bør Norge bli sjølberga når det gjelder matproduksjon?**

– Norge kan fø ti millioner mennesker på den jorda vi har nå uten å overutnytte den, og i tillegg har vi fisket, så det er ikke noe stort problem å gjøre Norge sjølberga.

– **Er sjølberging et mål i seg sjøl for alle land?**

– Ikke nødvendigvis som nasjonalstater, men som områder. Det går ikke an å basere europeisk kjøttproduksjon på import av korn fra Brasil og andre 3. verden-land lenger, fordi de trenger jorda si sjøl. I Norge er folk ganske miljøbevisste og begynner

dag tror jeg er nødvendig – både for å gi folk kontroll over sine egne ressurser, og fordi transportbehovet er umulig å dekke på en miljøvennlig måte.

– **Er den typen økonomi du snakker om mulig innafor en kapitalistisk markedsøkonomi?**

– Nei. Ikke den typen kapitalistisk markedsøkonomi som vi har nå. Ikke en verdens frihandel. Det er også uklart hvem som skal bestemme, og det er ikke noe bedre å ha en sentralistisk sosialistisk økonomi, der man sitter sentralt og bestemmer hvordan ressursene skal brukes.

– **Klarer du å plassere den økonomien du vil ha innafor noen bestemte ideologiske eller økonomiske systemer?**

– Nei. Det er vanskelig å si hvem som skal bestemme hvis man ikke skal importere

mat fra Sør-Amerika. Det er mange måter å hindre det på. Men kan sette opp tollbarrierer rundt Norge, man kan treble oljeprisen så lønner det seg ikke å frakte den hit, man kan lage forbud rett og slett, man kan gi statsmidler for å fremme et mangfoldig jordbruk i Norge. Det er en diskusjon om hvordan få dette til som jeg ikke føler passer inn på den vanlige skalaen fra sosialistisk til kapitalistisk økonomi. Men det er helt umulig med den retningen på økonomien som vi har i dag.

– **Kan du se for deg en form for «grønn kapitalisme»?**

– Den tar jo ikke noe hensyn til samfunnsutviklinga som sådan, men dreier seg om å få folk til å kjøpe varer som er produsert med mer miljøvennlige råstoffer, eller med mindre forurensning. Du kan velge den fabrikk som slipper ut minst i prosessen med å lage varen, men den tar jo ikke hensyn til hva man produserer og til hvilke behov. Det er fremdeles de som har penger som bestemmer hva som skal produseres, og man kan fremdeles produsere masse overflodsvarer for de som har penger, mens det ikke blir mat til de som ikke har penger. «Grønn kapitalisme» kan hjelpe på forurensningssituasjonen i Europa, men det kan ikke løse de globale problemene.

– **Oppfatter du det som et problem for miljøbevegelsen at den ikke har noen entydig økonomisk modell som den kan sette opp som et alternativ til det som er?**

– Ja, men miljøbevegelsen har begynt å jobbe mye mer med dette enn vi gjorde i «forrige runde» – 70-tallsrunden med miljøkamp. Det er et resultat av at miljøkamp og miljøproblemer er blitt mye mer akseptert i alle forskjellige fagkretser, og

man har begynt å jobbe med f.eks. «grønn økonomi». Man lager prinsipper for økonomi som bygger på lokalisering av produksjon, man jobber med overgangsøkonomi; hvordan skal man greie å dreie utviklinga - særlig i nord. Og man jobber med ting som skattelegging av ressursbruk i stedet for skattelegging av arbeidskraft, noe som vil dreie produksjonen i retning av bruk av mer folk og mindre energi- og ressursbruk, mindre kjemikaliebruk osv.

– Tror du denne typen spørsmål og diskusjoner vil skape større ideologiske skillelinjer innad i miljøbevegelsen framover?

– I et spørsmål som EF, f.eks., som er en del av ei sånn problemstilling, er det jo forskjellige oppfatninger innad i miljøbevegelsen. Få organisasjoner har tatt et entydig standpunkt slik som Natur og Ungdom har tatt. (NU sier nei til EF). Mange mennesker setter miljø som et av de viktigste kriteriene for sitt EF-standpunkt, men nesten like mange ser det som en grunn til å si ja som en grunn til å si nei. Det viser at en debatt er nødvendig.

– Ønsker du deg en miljøbevegelse som blir mer politisert, og som tar klare politiske standpunkt?

– Det er helt nødvendig for miljøbevegelsen. Det er en tendens nå med å lage et Miljødepartement som tar seg av miljøsakene, så fortsetter de andre sånn som de vil. Brundtlandkommisjonen og oppfølgingen av den sier jo en del forholdsvis klare ting i retning av at miljøarbeid må tas opp av alle sektorer. Men det er beinhardt å få pressa igjennom.

– Hvordan ser du på begrepet nullvekst?

– Det er litt fjernt for meg, for nullvekstdebatten er ikke den som har vært mest oppe mens jeg har drevet på

med dette. Men vekst måles i veldig svevende ting som brutto nasjonalprodukt, f.eks., som sier veldig lite om miljøsituasjonen og om hvordan folk har det.

For meg høres det ut som litt meningsløst å diskutere hvor mye vekst man skal ha, fordi det vi måler vekst i ikke er relevant. Det er rett

Mange ting som hver familie har i dag, er ting man kan dele og samarbeide om.

og slett ikke et mål som sier så mye om det jeg er opptatt av.

– Hva med lønnsvekst? Det er jo veldig konkret og veldig reelt for mennesker som har et stramt budsjett for sine faste utgifter?

– Ja, og der er du inne på forhold; hvis du ser på forholdet mellom Norge og Kenya f.eks. så kan en bonde i Kenya som har nok land og god jord osv. tjene godt, de kan kjøpe seg mat, kjøpe det de trenger – innenfor deres økonomi er det mye penger. Men hvis de skal fly til Norge så er de pengene null verdt. I Norge kan vi fly til Kenya for ei månedslønn, mens man kan ha det ganske stramt fordi kostnadene her er så enormt høye. Det er klart at mange av oss bruker en masse ting som betegnes som luksusvarer, mange av oss tvinges inn i en livsstil

hvor vi forbruker mer enn vi kanskje egentlig vil, fordi man er nødt til å ha bil for å komme til kjøpesentra fordi nærbutikkene blir nedlagt – masse sånne ting. Og det er mange underbetalte folk i Norge.

– En streik blant sjukepleiere i Norge for høyere lønn, har det din sympati?

– Ja, fordi det er mange sjukepleiere som har problemer med å greie utgiftene sine uten at de lever så voldsomt luksuriøst, men dette har også å gjøre med hva samfunnet tvinger folk til å bruke av ressurser og penger. Mange ting som hver familie har i dag, er ting man kan dele og samarbeide om: Vaskemaskin, bil, TV, plater osv.

– Ser du for deg at i det økologiske samfunnet du ønsker deg vil vanlige norske arbeidsfolk måtte senke sin levestandard?

– Det spørs hva du mener med levestandard. Men jeg tror at på lengre sikt vil vi måtte jevne ut hva våre brød eller vårt kilo mel er verdt i forhold til en kilo mel for en sør-amerikaner. Vårt brød koster 10 kroner, deres brød koster 30 øre. Der har du den store forskjellen på hva pengene våre er verdt på verdensmarkedet – og det vil måtte jevne seg ut. Men folk kan ikke gå ned i levestandard på den måten at man ikke har råd til mat, ikke har råd til bolig, mister muligheten til mobilitet.

– Dette handler jo om mulighetene for allianser med grupper som oppfatter seg som arbeidstakere – arbeidsfolk i Norge – som har lønn som et av sine primære krav, mens miljøbevegelsen fokuserer på grønne verdier; mange er opptatt av nullvekst og mener at vi forbruker for mye. Dette kan fort bli ei motsetning. Er dette ei reell

problemstilling, og hvordan bør miljøbevegelsen angripe den?

– Det er et problem, men jeg oppfatter den konflikten mye mer når man går løs på en eller anna bedrift og bedriftsledelsen setter arbeiderne opp og sier «disse menneskene truer arbeidsplassene deres». Flere ganger har vi hatt direkte fysiske konflikter mellom arbeidere og miljøaktivister. Asnåret for det ligger stort sett i måten ledelsen lager konflikten mellom arbeiderne og miljøbevegelsen, fordi krav som miljøbevegelsen kommer med veldig sjelden er en trussel mot arbeidsfolks mulighet til å jobbe – men mot høyt overskudd for de som driver bedriften.

– Ser du på fagbevegelsen som en viktig alliert for miljøbevegelsen?

– Inntil videre framover. Det har vært en del vanskeligheter i det samarbeidet. Vi har hatt et godt samarbeid med fagbevegelsen i jernbanen, og det samme nå med folk som jobber i kollektivtransporten i Oslo. Det som går vanskelig er samarbeid med den topp-politiske ledelsen i fagbevegelsen, LO og slike pamper. Det ser jeg på som ganske problematisk, ihvertfall for Natur og Ungdom. Det er mulig at Naturvernforbundet og mer etablerte organisasjoner kan komme bedre ut her.

– Har dere noe planmessig arbeid retta inn mot krefter i fagbevegelsen?

– Det er en del av det vi gjør når vi begynner å jobbe med ei sak. Da er fagbevegelsen en naturlig alliert som vi tar kontakt med.

– Hvis du skal trekke økonomien ut av den kapitalistiske markedsøkonomien vi har i dag og inn i den økonomien du har skissert, er jo det et veldig langt sprang. Hvordan ser du for deg den omstillinga,

eller revolusjonen; jeg veit ikke hva slags begrep du bruker?

– Jeg tror at en stat som Norge, som burde ha noen av de bedre forutsetningene, ikke er helt i stand til å gjøre det. Jeg tror ikke at ei regjering, heller ikke et valgt Storting mer radikalt enn det vi har idag, ville greie det, uten at vi bruker den makta folk har som produsenter og forbrukere. Men jeg tror ikke at noe sånt kan gjennomføres uten store brudd. Jeg har vanskelig for å se det uten et krakk som foranledning.

– Nå snakker du om et økonomisk krakk, et sammenbrudd i økonomien?

– Se hvordan Thatcher og Syse hoverer over det som har skjedd i øst-Europa, akkurat som om det var de som vant. Men det var faktisk folk der som gjorde det. Og Kohl har overtatt øst-Tyskland som om det var hans fortjeneste, det som skjedde. De ser bort fra at de vestlige demokratiene er i den samme slags sosiale krise som øst-statene var. Og når – hvis – matvaretilgangen blir dårligere og dårligere i verden, når man da enten må skjære ned på en del forbruk – det dreier seg bl.a. om kjøttforbruk og annet energikrevende jordbruk – i nord, eller man vil tvinge folk til å sulte ihjel i sør – så tror jeg at det føre til en del reaksjoner. Jeg har ikke noe tro på en statskupp-revolusjonstype, det er sjelden å se at det er noe annet enn å bytte ut statsstyringa.

– Du snakker om et slags sammenbrudd. Ligger det et dommedagsperspektiv i det? Slik jeg oppfatter deler av miljøbevegelsen sier den at det er x antall år igjen, så er det bare et svart hull og alt er slutt. Er det en riktig beskrivelse?

– Vi får jo stadig problemer når vi blir spurt om det.

Jeg har jo tro på at vi greier å snu ting, men samtidig har jeg vanskelig for å se at vi greier å gjøre det i tide. Jeg har vanskelig for å se at man kan klare å snu før vi har en seriøs drivhuseffekt, som kommer til å ødelegge livsgrunnlaget for mange millioner mennesker og skape konflikter som jeg ikke helt klarer å se rekkevidden av. Noen ganger kan man jo se det som en fordel at man får den virkelig tydeliggjorte

– Se hvordan Thatcher og Syse hoverer over det som har skjedd i øst-Europa, som om det var de som vant.

drivhuseffekt så har du ei ganske lang liste. Men jeg ser en del lyspunkter i utviklinga i en del land som er de som pleier å gi seg inn på en slik diskusjon; både i Canada, Norge, Sverige, Nederland. Jeg ser også mer håp etter å ha reist en del og sett ting. Jeg var f.eks. i Kenya nettopp, og så hva slags kunnskap folk har. Folk har forholdsvis bra med mat og veit hvordan man utnytter sine egne ressurser. Man har

konflikten; at det vi gjør i nord ødelegger folk i sør.

– Da snakker du om en en masse-sultkatastrofe som utradierer store deler av befolkninga i sør?

– Ja, ikke bare sulten. Hvis havet stiger en meter greier man alltid å bygge noen diker i Nederland, men i Bangladesh greier man ikke det. Der har man ikke ressurser.

– Men at havet vil stige er jo et omstridt spørsmål. Du mener det er helt reelt?

– Omstridt spørsmål...

Hvis vi går gjennom lista av mulige truende miljøkatastrofer er det en ganske stor sjanse for at en av dem slår til. Å gå inn på en vitenskapelig diskusjon om drivhuseffekten har ikke jeg forutsetninger til, man må liksom velge hvem man vil stole på. Men med ørken-spredning, ozonødeleggelse, nedgang i matvareproduksjonen, kjernekraftulykker, kjernekraftforurensning pluss

mange organisasjoner – små-organisjoner, kooperativer, kvinnegrupper – som jobber bra og effektivt innen lokalsamfunnet. Så har du en del ting som kommer utenfra: Verdensbankprosjekter, vegutbygging, drivhuseffekten, som disse gruppene ikke har kontroll over. Her trengs det å bygges opp nettverk mellom miljøgrupper og gode krefter av forskjellig type for å ha kontroll over og presse på det som kommer utenfra, og som lokalgruppene ikke har noen makt over. Dette arbeidet er igang, og det kommer til å utvikle seg mye i løpet av de neste ti åra.

– Du tror ikke at et dommedagsperspektiv kan demoralisere, at det ikke blir noen vits fordi «det går til helvete uansett»?

– Jeg tror man skal være forsiktig med å bruke dommedags«forkynnelse» for å fremme ei sak, for å samle inn penger, for å engasjere folk. Men samtidig er det jo en ganske stor tendens til at

særlig verdikonservative, skogsvandrende bedriftsledere sier at «vi må ikke tegne alt så svart». Men man kan ikke drive historie- eller virkelighetsforfalskning for å ikke skremme folk.

Til slutt avliver Gunnar Album ei opplysning som Klassekampen brakte under den store miljøkonferansen i Bergen i vår, hvor han ble utropt som kommende «miljø-jet-set'er» ansatt i den omstridte, Geneve-baserte

stiftelsen «Senteret for vår felles framtid». Album har riktig nok fått spørsmål om å begynne å jobbe i Geneve, men har takka nei. Album er ikke redd for å ha kontakt med «miljøbyråkratiet». Samtidig understreker han faren for at miljøgrupper og -aktivister blir sugd opp, ansvarliggjort og handlingslamme etterhvert som nye posisjoner og karrieremuligheter bys fram på markedet av pengesterke internasjonale organisasjoner og konferanser, gjerne sponsa av både regjeringer og FN. Dessuten kan utviklinga føre til ei «klassedeling» mellom ulike typer organisasjoner. I forbindelse med oppfølgingskonferansen til Bergen 90 – som arrangeres i Brasil om to år – leverer han en kraftig advarsel:

– Jeg har vanskelig for å se at disse to årene med voldsom miljøutviklingsfokusering før Brasil 92 skal skje uten store skader på miljøbevegelsen, sier Gunnar Album. ■

I planen ligger prosjekter og retningslinjer som vil vare hele 90-tallet, og gi historiens største satsning på veibygging. Dette skyldes at bompenger nå også tas i bruk i byene, noe som gir økonomiske ressurser vi aldri før har hatt til dette formål. Til tross for all miljøfokusering, drivhuseffekt og energiproblematikk er ikke norsk samferdselspolitikk endret en millimeter de siste 20 år i miljøvennlig retning. Faktisk er det tvert imot. På grunn av bompengene er den blitt verre.

Den vedtatte planen bygger på prognoser om 40 prosent trafikkvekst i hele landet, og noe større i byene. Veiplanene og -prosjektene tar sikte på å kunne avvike denne veksten. Og hvis veiene bygges kommer selvfølgelig også trafikken. Det skal brukes 38 milliarder kroner til veier i 1990-93. Under 10 prosent av disse midlene skal gå til tiltak for kollektivtransport. Resten overlates til kommunene og fylkene, som ikke har særlig god økonomi for tiden.

Stortingsmeldingen snakker selvfølgelig mye om miljø, og det beskrives en masse tiltak som skal hindre at trafikken vokser med 40 prosent, men dette er uforpliktende svada. Ett av de viktigste tiltakene er å styrke kollektivtrafikken, men altså uten å bevilge noe mer enn de snau 10 prosentene som har vært vanlig de siste 20 år. Og den faktiske situasjonen rundt i hele landet er at tilbudet skjæres ned.

Halvparten av alt karbondioksyd-utslipp kommer fra transportsektoren, og halvparten av dette igjen fra personbilene. Katalysator har ingen effekt på karbondioksyd, og om det etterhvert skulle komme gode nok elektriske biler, så må disse også hente energien et sted.

Stortingets samferdselspolitikk gir 40 prosent trafikk-vekst. Våren 1989 ble stortingsmelding nr. 32, Norsk Veg- og Vegtrafikkplan (NNVP) 1990-93, behandlet. Alle partiene, bortsett fra SV, stemte for denne planen som sannsynligvis er det mest miljøfiendtlige dokument som fortsatt er gyldig.

PAAL SØRENSEN

TRAFIKK

Norge er spesielt med vår vannkraft. I de fleste andre land må elektriske biler føres fra kraftverk med ett eller annet fossilt brensel, eller fra atomkraft. Vår egen vannkraft kan selvfølgelig også brukes til mye mer fornuftige formål enn å øke biltrafikken. For eksempel til å avvike atomkraft i våre naboland.

Stortinget har vedtatt at vårt karbondioksyd-utslipp skal stabiliseres innen år 2000, og deretter reduseres. Brundtland-kommisjonen har påpekt at dette er helt nødvendig, og at vi må oppnå en

kraftig reduksjon (50 prosent) om kloden skal overleve samtidig som 3. verden gis muligheten til å utvikle seg. Den helt ferske klimaforskningen fra FN, der 1000 forskere fra hele verden har deltatt, gir de samme entydige signaler. Økende tørke og redusert matproduksjon er allerede et problem. For første gang i nyere historie gikk verdens matvareproduksjon ned i 1988 og 1989. Til tross for disse klare signaler, og prinsippvedtak i Stortinget, har ikke den praktiske politikken endret seg. Biltrafikken skal altså øke

I distriktene er det fortsatt behov for bedre veier mange steder. Vi må derfor kreve kraftig redusert veibygging i byene.

med 40 prosent. Tilsvarende prognoser gjelder for flytransport. Industri- og husholdningsenergi skal fortsette å øke. Samtidig bruker Norge mer forskningspenger på atomkraft enn på alle nye energikilder tilsammen.

Transportsektoren er der hvor politikken lettest kan endres. Både fordi her har offentligheten full kontroll, og fordi det finnes gode samfunnsøkonomiske og miljøvennlige alternativer.

Alternativet er selvfølgelig kollektivtrafikken. Dette gjelder spesielt i våre byer og tettsteder, og det gjelder NSBs mulighet til å ta opp konkurransen både med bil og fly.

Først må vi skille mellom byene og distriktene. Det er i byene at trafikken er stor og utslippene store, og det er her at det kan satses kollektivt. I distriktene er det fortsatt behov for bedre veier mange steder. Vi må derfor kreve kraftig redusert veibygging i byene. Et lettfattelig mål for alle norske byer kan være å halvere biltrafikken. Og så drastiske må vi minst være for å oppnå for eksempel Brundtland-kommisjonens anbefalinger. Da er det selvfølgelig ikke behov for å utvide veinettet i vesentlig grad i forhold til det vi har idag. Det er dessuten et konkurranseforhold i byene mellom kollektivtransport og privatbilisme. De konkurrerer om kunder, offentlige midler og arealer.

Oslo er en god illustrasjon. Der skal det nå brukes 10 milliarder kroner for å øke veikapasiteten med 40 prosent, og samtidig er det et mål at flere skal reise kollektivt. Dette henger overhode

ikke sammen. Selv om det også var brukt noen penger til å gjøre kollektivtilbudet bedre, så vil veinettet og personbilen bli så mye mer attraktivt at valget for de fleste i økende grad vil bli personbil. Derfor må vi si nei til denne veiutbyggingen, og kreve at pengene brukes til kollektivtransport isteden. Vi er verken folk nok eller penger eller arealer nok til å gjøre begge deler. Den samme problemstillingen gjelder i alle byene, og i de større tettstedene.

Ingen byer i den industrielle verden har løst sine trafikkproblemer. Vi kan derfor ikke vise til noen perfekte eksempler. Så godt som alle har bygd ut for biltrafikk i takt med økende velstand og bilhold. Ingen har forsøkt å stanse denne veksten og bygge en kollektivby isteden. Noen gode eksempler på vellykkede tiltak kan vi vise til i for eksempel Sveits og Nederland. Men heller ikke der har de forsøkt å temme veksten i biltrafikken så dramatisk som det nå er nødvendig. Vi vet med sikkerhet at den politikk som har vært ført de siste 20 år, og som ulike regjeringer ønsker å fortsette, verken kan løse miljø- eller trafikkproblemerne (etter år 2000 vil enda flere stå i kø på det nye veinettet, og skape enda større forsinkelser og enda større utslipp).

Selv om Stortinget har vedtatt mange av disse planene, er det ikke for sent å stanse dem. Pengene bevilges nemlig bare for et år om gangen, så det vil alltid være mulig å stanse prosjekter. Men det er ofte for sent når maskinene står klare, så derfor: oppsøk lokale myndigheter, krev å få innsyn i planene fram til år 2000, og hvis dere ikke liker det dere ser, så protester.

Spesielle prosesser vil foregå i de 10 største byområ-

dene (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Tønsberg, Fredrikstad-Sarpsborg, Skien-Porsgrunn og Drammen).

Halvparten av befolkningen og halvparten av trafikken finnes her. Stortinget har bestemt at det her skal legges helhetlige transportplaner der alle transportformer sees i sammenheng. Dette burde vært en selvfølge i alle kommuner, men

og hva som da må bygges ut av kollektivtransport. Denne sjansen må vi gripe. Men husk at det er opinionen, pressen og politikerne som må overbevises, så sett av krefter til det arbeidet også. I den faglige prosessen blir vi lett gisler.

Miljøargumentene blir åpenbare for stadig flere. Og det begynner å has-

Hvis veiene bygges kommer selvfølgelig også trafikken. Det skal brukes 38 milliarder kroner til veier i 1990-93. Under 10 prosent av disse midlene skal gå til tiltak for kollektivtransport.

sånn er det altså ikke. Vegdirektoratet har laget egne retningslinjer for dette arbeidet, der det blant annet legges opp til deltakelse fra miljøbevegelsen, og det stilles krav om alternative trafikkprognoser. I dette arbeidet må vi kreve alternativer som viser halvert biltrafikk,

te. På transportsiden synes alternativene gode, og de er til og med billigere både samfunnsøkonomisk og i reelle kroner. Hvorfor endres da ikke politikken? Hvorfor ser det ut som politikerne ikke skjønner noenting, selv om de fleste av dem har omtrent samme forstand som

folk flest?

Svaret ligger i de økonomiske lover innenfor kapitalismen, og jeg vil peke på tre årsaker til at politikerne fortsatt satser på vekst i privatbilismen framfor å bygge miljøvennlige kollektivbyer.

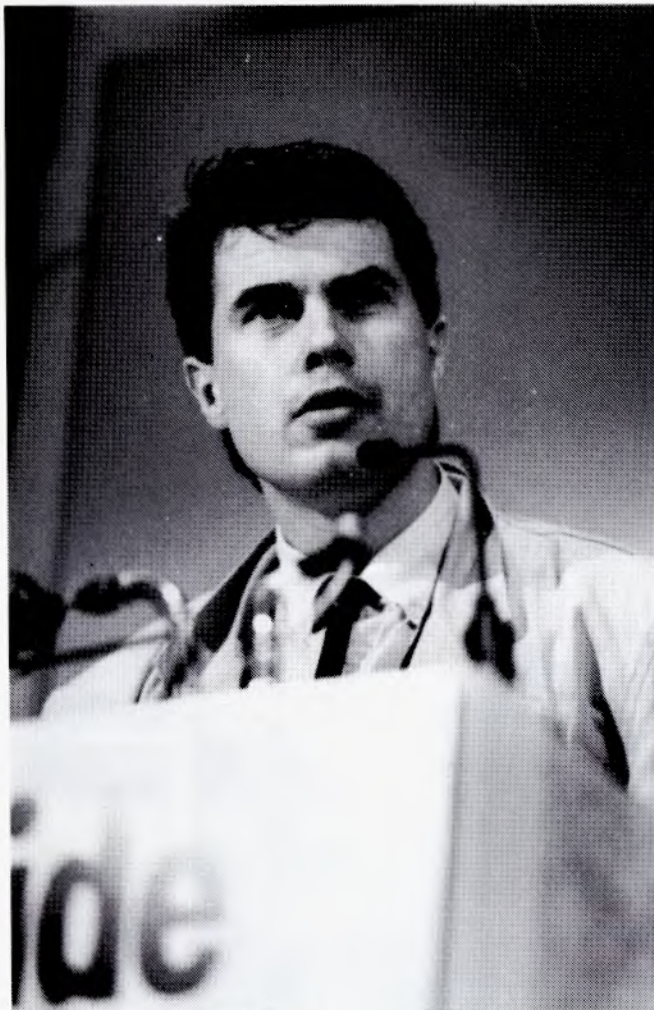
For det første står det sterke økonomiske krefter bak som ønsker en slik utvikling. Olje og bilindustrien selvfølgelig, men også handelsstanden, transportnæringen og annen industri som bare tenker snevert bedriftsøkonomisk. Og politikerne er åpenbart mer opptatt av at den enkelte bedrift får det som den vil, enn at landet som en helhet fungerer, også miljømessig.

For det andre: den privatisering som rammer offentlig sektor, rammer også transporten. Hele den vestlige økonomi har problemer, og dette er et av svarene. Det ser bedre ut på de offentlige budsjetter å bygge veier, og la folk selv betale transportkostnadene, enn å satse på kollektivtransporten med offentlig drift, selv om dette åpenbart er billigere totalt sett.

For det tredje sliter vi med en foreldet ansvarsdeling mellom stat og kommune fra dengang kollektivtransport var lønnsomt (tiden før privatbilen) og ble drevet av private, mens veibygging alltid har vært et statlig ansvar. Kommunene og fylkene overtok kollektivtransporten etterhvert som den ikke lenger var lønnsom, og i disse nedskjæringstider er det svært bekvemt for staten å fortsette å skyve ansvaret over på disse. Samtidig som altså veibyggingen får mer midler enn noen sinne ved bruk av nye egenandeler (bompenger).

Med disse ord vil jeg avslutte, og gjenta hovedparolen for 90-åra: Stans veiutbyggingen i byer og tettsteder. Bygg kollektivt isteden. ■

Vi treng ikkje ein masse «eksperter» for å tåkelegge. Vi treng kunnskap, ja, men fyrst og sist treng vi å bygge alliansar mellom fagforeiningar og miljøaktivistar, seier Terje Kolbotn.

Store delar av fagrørsla er baktunge og i mange høve ein rein bremsekloss i miljøkampen. Ved å spela på frykt for arbeidsløyse greier mange bredriftseigarar å alliere seg med eigne tilsette mot ei «uansvarleg og industrifiendtleg» miljørørsla. Dei radikale fagforeiningsaktivistane må snu dette.

BJARNE BERG WIG

DRIV KRAFT

Terje Kolbotn er AKPar og sam.-org-leiar i Odda. Terje er ein av dei som har gått i brodden for å reise fagrørsla til kamp for miljøet. Både som fagleg tillitsvald og som styremedlem i «Aksjon rein fjord» i Odda.

Det må byggast ein allianse mellom fagrørsla og den nye miljørørsla Kva betydning har ein slik allianse?

– Vi må sjå dette i eit strategisk perspektiv. Drivkrafta i det kapitalistiske systemet er maksimalprofiten. Systemet er basert på utbytting av menneske og rovdrift på naturen forøvrig. Det er dette som har skapt dei enorme miljøproblema, men systemet er sjøl ikkje istand til å løysa dei. Miljørørsla er i sitt vesen anti-kapitalistisk. Ved å sette miljøet på dagsorden angrip dei sjølve måten kapitalistane forvaltar ressursane på. Miljørørsla stiller, medvete eller ikkje, grunnleggande systemendring på dagsorden. Det er arbeidarklassen og dens viktigaste organisasjon – fagrørsla – som har den styrke og dei maktmidla som trengs for å få til grunnleggande endringar i samfunnsforholda. – Eit samfunn der folks behov og samspel med naturen er det viktigaste. Miljørørsla kan rett og slett ikkje greie dette åleine. Det er difor avgjerande å få fagrørsla ut av bakevja og til å bli ei kraft i miljøkampen.

Dei sosialistiske eksperimenta til no har ikkje vore gode døme på arbeidarmakt – for ikkje å snakka om økologi?

– Nei så langt der i frå. Men det finns ikkje noko alternativ til sosialismen. Vi treng eit samfunn der vanlege folk styrer produksjonen. Vi vil greie samspelet med naturen dramatisk mykkje betre enn kapitalen.

Nettopp difor er det vik-

tig å utvikle alliansane i miljøkampen no i dag. Miljørørsla har mykje å lære av arbeidsfolk sine erfaringar, og vi må lære mykje av dei. Saman blir vi ei farleg utfordring til dette menneske- og naturfiendtelege systemet.

Er ikkje fagrørsla treg og «tung», medan miljørørsla er dominert av Oslo-intellektuelle. Korleis kan desse gå saman?

– Miljøaktivistane kjennar ofte dårleg til arbeidsfolks virkelighet og forholda inne i bedriftane. Dei kjem «utanfrå». Samtidig sit dei med store og viktige kunnskapar, og ikkje minst, dei representerer ein økologisk tenkemåte. Vi treng kvarandre og er avhengig av kvarandre sjøl om vi har ulik ståstad.

Her i Odda har vi gode erfaringar med ei slik vekselvirkning. Faglege tillitsvalgte som og var aktive i miljørørsla reiste spørsmålet om den enorme forureininga av Sørfjorden. Dei tok det opp i Odda Kjemiske Arbeidarforening. Dette vart grundig diskutert og foreninga kravde stans i alle utslepp frå Norzink, og deponeering i fjellhallar. Det var gode kontaktar til miljøorganisasjonar. Bedriften sa sjølsagt at dette blei dyrt og arbeidsplassar i fare osv, men full mobilisering fra fagforeninga og miljørørsla ga siger. I dag byggast det digre fjellhallar, og det har vist seg at dette er ein svært god måte å deponere avfallet på. Denne saka vart vunne fyrst og framst takka fagforeningas innsats.

Men kva med omsynet til arbeidsplassane?

– Dette har tradisjonelt vore eit effektivt argument frå bedriftseigarane mot miljøkrava. Soleis har vi opplevd at fagforeningar har spela på lag med bedriftseigarane. Men dette argumentet vert alltid brukt for å svekka arbeidsfolk si stilling. I lønnskampen, når det gjeld

faglege rettar, arbeidsmiljø osv. Denne taktikken er ikkje ny. Dersom vi godtar slike argument, har vi lite å stille opp med. Eg vil seie det så sterkt: dei som forsvarar bedriftens rett til forureining «av omsyn til arbeidsplassane» – dei grev si eiga grav. Eller sagt slik:

Å ikkje skjerpa miljøkrava på bedriftene i dag, vil undergrava arbeidsplassane på sikt. Det dreier seg om klassesamarbeidsline i miljøpolitikken på samme vis som td i lønnskampen: Dette fører ikkje fram.

Men kva om miljørørsla krev bedrifta lagt ned «overnatta»?

– Det vil vera feil å gå på ei line der folk blir skuva ut i arbeidsløyse. Arbeidsløyse er ressursøyding og kan ikkje

Vi må vidareforedla råvarene her. Eller ta resirkulering og gjenvinning. Tonn på tonn av verdifullt materiale blir dumpa. Over heile Europa satsas det på resirkulering av plast. Her i Odda har vi mange tusen tonn med avfall i fjellhallar. Dette inneheld store mengder kopar, kvikksølv, gull og sølv. Vi har krevd at dette utvinnas, og det kan bli gode og nyttige arbeidsplassar av dette. Kampen for miljøet og for arbeidsplassar er to sider av samme sak.

Jobbar innan miljøteknologi er i støtet?

– Dette er vel og bra, men eg vil retta ein åtvarande pekefinger mot noko av det som skjer i denne sektoren. No veks det utallige konsulentfirmaer opp som paddehattar. Ikkje minst fordi bedriftseiga-

aksepterast. Vi må i samarbeid med miljørørsla kreve ufravikelege tidsfristar for rensetiltak eller endringar i produksjonen, og om nødvendig sette makt bak krava. Eg godtar ikkje at det er ei skarp motsetning mellom miljø og arbeidsplassar. Tvert om: Det er ein nær sammanheng. Krav om miljøvenleg teknologi og produksjon vil sikre jobbar. Dei arbeidsplassane som går tapt må erstattas med nye, og her er nok fornuftige prosjekt! Her i Norge smeltar vi metall og sender det over halve kloden der det blir smelta på ny for å bli vidareforedla. Dette er gigantisk ressursløyse.

rane treng eit dekke for ikkje å gjera noko straks. Når dei ikkje tørre å si nei, hyrar dei konsulentar til å lage endelause og verdilause utgreiingar som berre har til hensikt å lure folk. Her i fjorden har folk fleire gonger blitt halde for narr med slike papirutgreiingar. Vi treng ikkje ein masse «eksperter» for å tåkelegge. Vi treng kunnskap, ja, men fyrst og sist treng vi å bygge alliansar mellom fagforeningar og miljøaktivistar og å mobilisera heile lokalsamfunna til kamp. Slike alliansar har vist seg å vera svært avgjerande for kortsiktig resultat. Og ikkje minst – dei ber bud om eit anna samfunn. ■

Dei som forsvarar bedriftens rett til forureining «av omsyn til arbeidsplassane» – dei grev si eiga grav.

**Sosial-
ministeren
har gitt av-
slag på å
utrede kon-
sekvensene
for små
kystkom-
muner, og
muligheten
til å få inn-
flytelse på
toppnivå er
forsvinnende
liten.**

Fiskeriminister Munkejord og brunbarka fiskere med svingende seidler og grove verbale skyts på restaurant Prelaten i Tromsø, var medias finalebilde fra det som startet som Kystkvinnenenes aksjon. Og mens høyre-politikere av ulikt slag har gjort sentralisering til nyliberalistisk kongstanke, viser forskning at det er sammenfall mellom økologi, inntekter og fast bosetting i kyst-områdene.

PER LUND

KYSTKRISA

Et levende folkelig engasjement for å komme ut av en menneskelig og økologisk krise kokte bort i skikk og bruk debatt om statsråders ordbruk.

Eller?

– Kystkvinneres Jeanne d'Arc Hanne Nielsen uttrykker seg litt resignert til Røde Fane:

– Nå skjer det lite, vi synes det har blitt mye motbør. Sosialministeren har gitt avslag på å utrede konsekvensene for små kystkommuner,

og muligheten til å få innflytelse på toppnivå er forsvinnende liten, sier Nielsen.

Men hun har langt fra resignert. Arbeidet i aksjoner av denne typen må nødvendigvis gå i bølger og metodene endrer seg.

– Vi arbeider for å organisere studier i Husmorlag og ved universitet, sier Nielsen. I sommer var det kvinnekonferanse i Hønningsvåg. Sammen med flere samlinger og utredninger kan det bidra til å smi en breiere og klarere profilert enhetsfront i nord.

– Vi ser konturene av en enhetsfront mellom kystfiskere, bønder og industri, sier Toril Nustad i Troms AKP. Hun innser at en slik aksjon vil variere i aktivitet, men håper at EF-spørsmålet også kan bidra til å forene kreftene.

Etter kjempedemonstrasjonen i Lofoten i sommer er det blitt stille, hvis en lukker øra for høyrøsta mannfolkbrøl på Prelaten, men alternativene er i ferd med å spire fram og diskuteres.

– Vår oppgave er å fremme systemkritikken og kjønspektivet.

Vi arbeider for å organisere studier i Husmorlag og ved universitet, sier Hanne Nielsen.

Foto Hanna Hansen

Jorun Eikjok og Asbjørg Fyhn har forsket på kjønnsforskjeller i den historiske utvikling. De legger til grunn en analyse med kvinnen i en stabiliserende og organiserende funksjon i fiske og fangst-samfunnet slik det var opprinnelig. Den viktige rollen som kulturbærer, ressurs- og produsentforvalter overses i det moderne sektorsamfunnet. Den moderne landbruksproduksjonen er retta inn mot markedet og utøver er enmannsbedriften – ikke familien som produksjonssenheter. Kystkvinn-aksjonen viste med all tydelighet at røttene i den gamle tradisjonen lever, og er en ressurs.

Eikjok og Fyhn viser at kvinnenes krav om en likemessig plass i produksjonen kræsjer med dagens system. Ved å videreutvikle kunnskapen om mat og klesproduksjon forankret i lokale tradisjoner kan det utvikles bærekraftige samfunn. Men det krever råderett over ressursene.

Råderetten over fiskeressursene får ny aktualitet gjennom EØS-forhandlinger i

Brussel. Hissige utenlandske trålere er ei side av kampen, men også nasjonalt er det stor strid.

Fiskeriminister Munkjord peker på at fiskerne i alle år har reist over lange strekninger for å delta i sesongfiske. Havet er en nasjonal ressurs, ikke en eksklusiv godbit for lokalbefolkningen, hevder han. Og egentlig, bør ikke havet være fritt for alle?

Steinar Pedersen ved Nordisk Samisk Institutt har studert det historiske opphavet til fiskeretten. Da var lokalbefolkninga vernet mot konkurranse fra de tilreisende fiskere. Det var klare rettigheter for de fastboende om å bruke fiskestedene utenfor sitt egen fiskevær, mens tilreisende måtte holde seg ytterst på kysten. Dette gjaldt spesielt for laksefiske og den samiske minoritetens rettigheter.

En av de skarpeste analysene av kystkrisa og mulige utviklingsalternativer er gjort av Ragnar Nilsen m. fl. Nilsen peker på den enestående situasjonen i Nord-Norge hvor det er sammen-

fall av økologisk fornuftig driftsform, lønnsomhet i næring og flåte, og et inntektsmessig grunnlag for å sikre bosetting i kyst-Norge.

Han understreker at dette dreier seg om normale situasjoner med noenlunde balanse i ressursgrunnlaget, ikke som i dag med tomt hav.

Men høyre-orienterte politikere fra hovedstaden har gjort liberalismen til ideologi. Den falske bevisstheten hindrer en konstruktiv debatt om alternativer selv om alle viktige ingredienser som økologi, inntektsgrunnlag og bosettingsmønster spiller på lag. Fra nyliberale basuner blåser Munkjord og Vara sentraliseringens festlige fanfare og tilbyr flyttehjelp. Valgets kvaler er mellom å dra lenger ut på havet eller dyrke bylivets glade dager, skal en tro handlekraftige politikere.

Nord-Norge er ikke Ruhr-området i Tyskland. Men forsker Ragnar Nilsen punkterer denne klassiske industri-tankegangen. Han mener forslagstillerne ikke tar utgangspunkt i hvilken landsdel Nord-Norge faktisk er og hva som er grunnlaget

for produksjonsliv og bosetting.

Ryggraden i nord-norsk økonomi og bosetting er noen hundre større og mindre steder langs kysten. – Av 250 registrerte, kjøper 230 fisk fra kystfiskeflåten, mens bare 28 får leveranser fra trålerflåten. Og det er ikke bare rike fiskeforekomster som er mulig på grunn av frodig planktonvekst. Fiskestammene vandrer inn til kysten og kan fanges i voksen alder uten store økonomiske innsatser. Fiske på dette nivå regulerer også bestanden og innebærer en spredt bosetting.

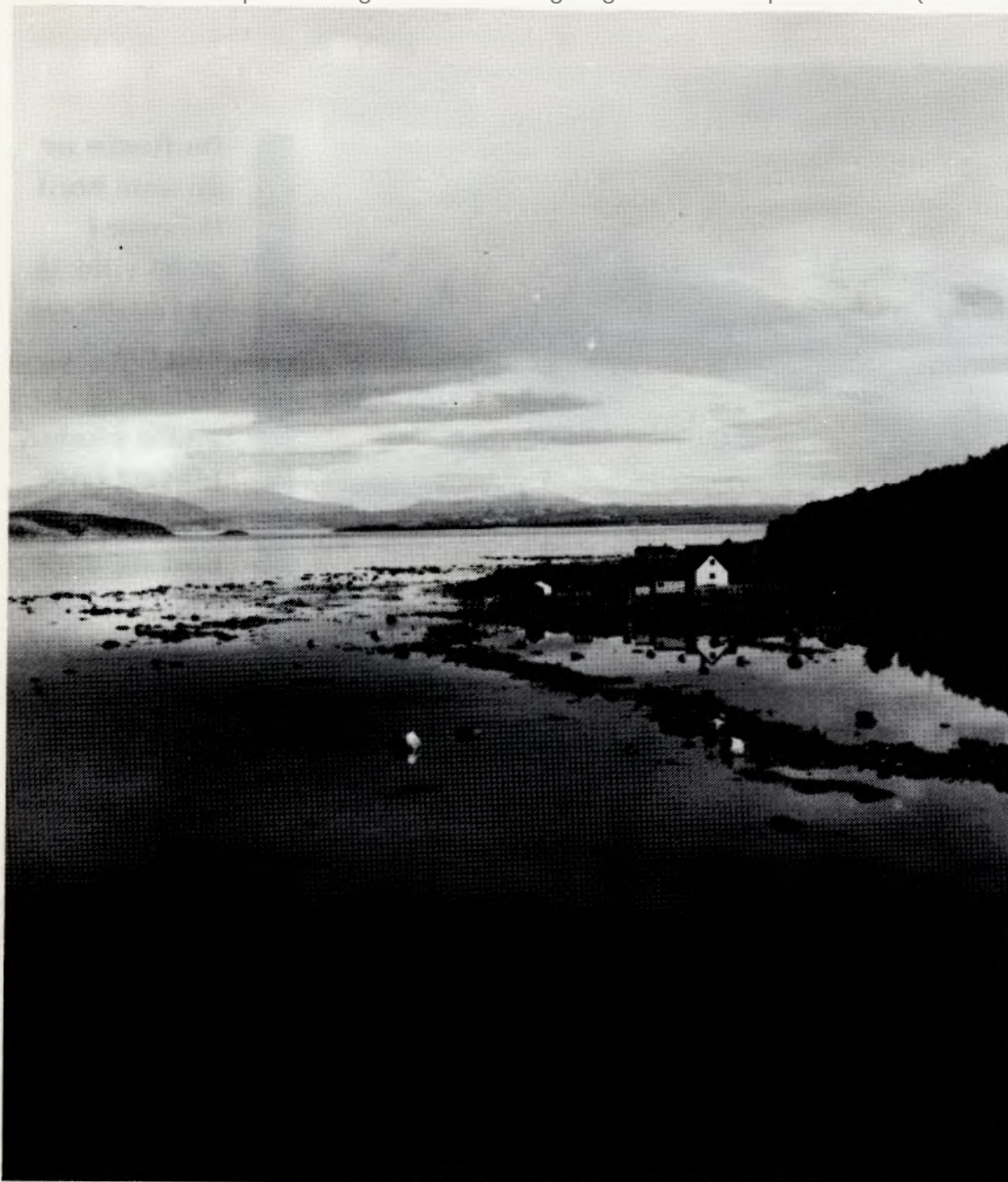
Denne utviklinga har vært naturlig fordi den nettopp har tatt hensyn til naturens egne grenser. Erfaringene med store sentra viser hvilke konsekvenser industritankegangen får, og at det neppe finnes alternativer til de fleksible og ressurstilpassa fiskeværene.

En felles bevissthet om denne målsettingen kan også bidra til at eventuell nødhjelp fra myndighetene brukes for å reetablere en normal situasjon for kyst-Norge. ■

Den viktige rollen som kulturbærer, ressurs- og produsentforvalter overses i det moderne sektorsamfunnet, sier Jorun Eikjok

Foto Hanna Hansen

**Det andre reguleringsalternativet kalles omsettelige mannskvotes og er foreslått av norske fiskere i minst 50 år.
Foto Hanna Hansen**

De to scenarioene tar opp valget mellom to ulike reguleringer. Den ene kalles omsettbare fangstkvoter og var klekket ut av professor R. Hanneson, og først publisert i Forskning og framtid nr. 3 1984. I dette alternativet tok en utgangspunkt i forskernes balansekvantum – altså hvor mye det var mulig å fiske uten at bestanden ble redusert, og så delte en sildekvan- tum til alle notbruk som var aktive, og torskefisk-kvantum (inkludert sei, hyse og en serie andre fiskeslag) til alle enkeltfiskere i manntallet. En var temmelig raus med kvote- ne slik at motstanden mot det

Oppretting av en normal situa- sjon krever mange harde kamper og veivalg. Ottar Brox har i rap- porten «Mot et nytt ressursregi- me for nordlige bestander» tegnet to scenarioer for fiskeværet Måsvær år 2005.

MÅSVÆR

nye regimet skulle være minst mulig. De som ikke ville bru- ke sin kvote kunne selge, el- ler leie den bort, akkurat som annen eiendom.

Det andre reguleringsal- ternativet kalles omsettelige

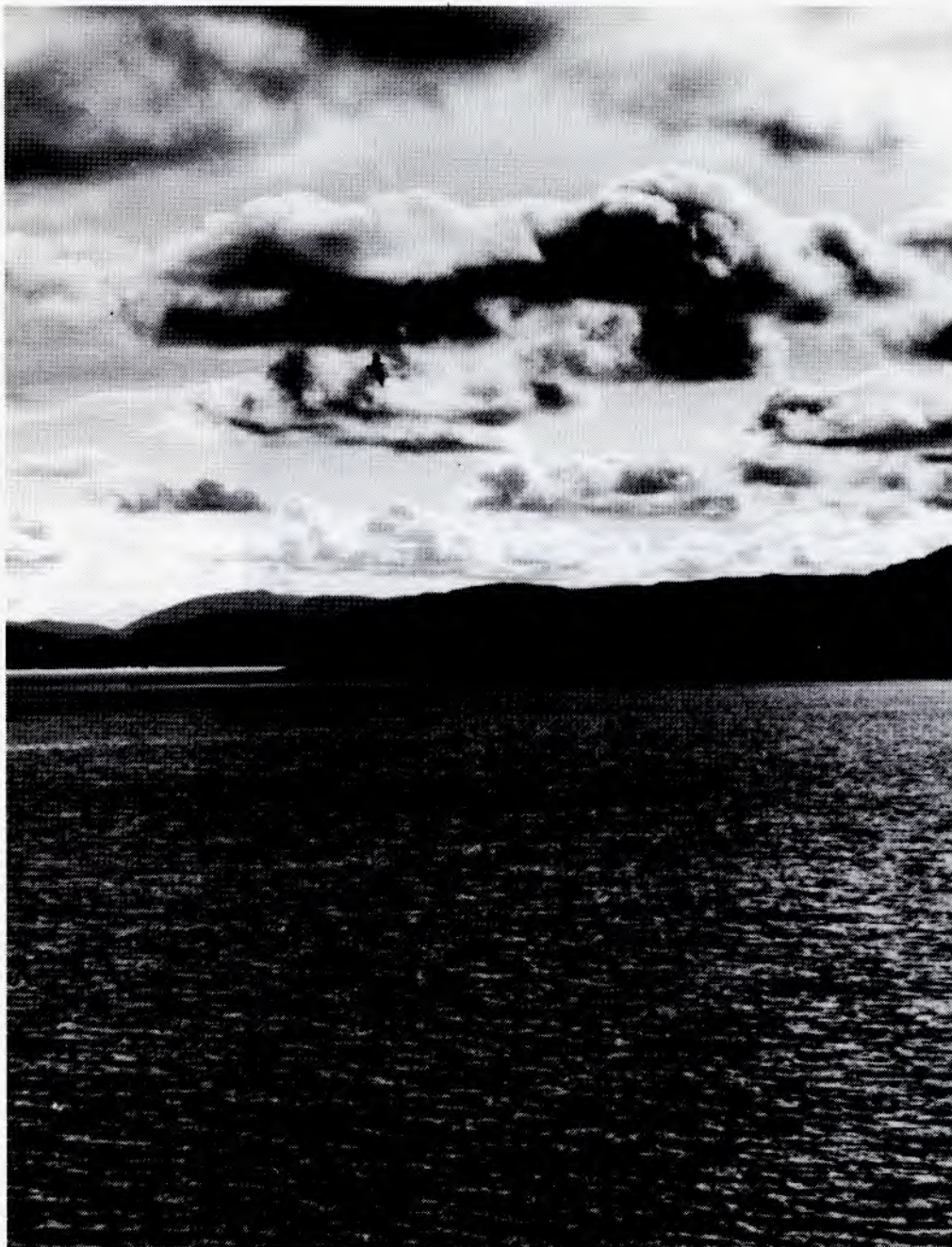
mannskvotes og er foreslått av norske fiskere i minst 50 år. MEN, det er bare publisert i egnerbua og på kaikanten.

Dette forslaget går ut på at en legger havforskernes tall til grunn og så finner en

den samla råfiskverdien av neste års fangst. Denne ver- dien fordeles på antall regi- strerte fiskere. En finner ut hvor stor fangstverdi det blir på den enkelte, og hver fis- ker som når fangstkvantumet må stoppe fangsten når fisk for dette beløpet er levert fis- keoppkjøperen.

Måsvær i Vest-Finnmark hadde bare 15 innbyggere i 1815, 250 i 1900, 600 i 1950 og 400 i 1988.

I 1990 ble det tatt en av- gjørelse som fikk drastiske virkninger for fiskeværets framtid. En var kommet fram til en felles bevissthet om at fortsatt uregulert fiske ville være kroken på døra for fis- keværet og en ble enige om å

Stemningen i fiskeværet blir ikke bedre selv om fisket tar seg opp. De som ikke har solgt båtene sine og beholdt sine kvoter henter utrolige gevinster ifølge scenario 1.

fiske slik at bestanden holdt seg.

Men valget stod mellom to modeller, «omsettbare fangstkvoter» og «uomsettelige mannskvoter».

Her er Brox sitt scenario

om Måsvær som gikk for omsettbare fangstkvoter.

Scenario 1
Det var ingen store forandringer å spore i det lille fiskeværet. Ingen ble rike av å få rett til å fiske sei når torsken uteble, for de færreste ville betale noe for den.

Silde-fisket hadde vært lite utbredt de siste 20 åra og de få som hadde fått tildelt kvoter var det ikke særlig mye å hente. Men ved retten til å fiske ble det dratt fangster langt høyere enn nødvendig for å holde balansekvantum, sjøl om det ga liten avkastning å trekke sei. Men kvotene var mulige å selge – fantes det kjøpere til en rett som ikke ga inntekter?

Noen sosialøkonomer med bakgrunn i ringnotredier og organisasjonsarbeid samla seg i 1991 i Ålesund for nettopp å diskutere dette. Møtet ble enige om å danne et selskap «Fiskernes Hjelpfond A/S» for å hjelpe sildefiskere som hadde kvoter de ikke brukte. Aksjekapitalen var sju millioner innskutt av initiativtakerne. Selskapet kjøpte en masse kvoter for 10-20 000 kroner

og leide dem så ut igjen for å dekke noe av aksjonærenes rentetap. Etter fem år satt F.H. A/S med de aller fleste kvotene og bestemte seg for å slå til. De kjøpte opp de siste restene av kvoter, og etterspørselen steg drastisk i løpet av få år fordi fangsten pr. båt økte eventyrlig og selskapet fikk inn store inntekter på kvoteutleie. Aksjene i Fiskernes Hjelp-fond steg og selskapet fikk Hegnarpriisen for det 20. århundrets største næringsliv-eventyr.

De fleste av de som bor i Måsvær i 2005 ville få det dårligere enn om de flyttet til andre steder, alt tatt i betraktning, på kort og mellomlang sikt, om en valgte systemet med omsettbare fangstkvoter.

De få som satt på kvoter hadde ikke fisket på flere år og var uten velutstyrte båter. De siste kvotene ble solgt for spottpris, minus enkelte særinger som svor på at «Arctander eller Grønntvedt aldri skal nekte meg å fiske».

Noen optimister i Stortinget våren 1990 hadde ment at fiskerne kunne selge sine kvoter og bruke salgssummen til å etablere seg andre steder. Men med priser på noen få tusenlapper dekket det ikke reiseutgifter engang. En kan derfor ikke hevde at det nye regimet var delaktige i avvikling av fiske-

været. Men regjeringen satset frisk på skattelette, lettere adgang til trygder og «alternativer til fiske». Det ble bygd turisthotell i Måsvær.

De fleste av de som bor i Måsvær i 2005 ville få det dårligere enn om de flyttet til andre steder, alt tatt i betraktning, på kort og mellomlang sikt. Men selv om det ikke er særlig med fiskere igjen i Måsvær holder filetfabrikken det gående, fordi fremmedbåter ble pålagt å levere en del av fangsten. Fiskekjøperen får ikke måsværinger til å jobbe på fabrikken. Arbeidsforhold og lønn er på et minimumsnivå og kan ikke konkurrere med servicearbeid eller utdanning i Alta eller Tromsø. Men flyktningemyndighetene løser problemet med å importere kinesere fra Hong Kong som flyktet i redsel da Folkerepublikken overtok.

Det er sammenstøt med befolkningen, og fiskeopkjøperen mener det skyldes en ung lærer sørfra som hevder at kineserne er importert for å holde lønningene nede.

Stemningen i fiskeværet blir ikke bedre selv om fisket tar seg opp. De som ikke har solgt båtene sine og beholdt sine kvoter henter utrolige gevinster. Fiskernes Hjelpesfond innkasserer fantastiske summer i utleie av kvoter og mange, også sørfra vil gjerne fiske, men nå er ingen kvoter til salgs. Og rikdommen flyttes ut fra Måsvær, uten særlige protestbevegelser. De få som gjør det bra er tilhengere av systemet og går imot famlende krav om at kvotene skal deles ut på ny.

Måsvær stagnerer på 220 innbyggere i 2005.

Scenario II
Fiskeriregime
med «uomsattelige mannskvotes» betød at

Måsvær fikk sine komparative fordeler tilbake. Det var mulig å høste av naturens overflod og bønder og skoggeieres eiendomsrett sikret dem kontrollen av det de levde av.

Konsekvensene kom heller ikke her på kort sikt, men lokalsamfunnet var sikre på at fisket ville komme tilbake og investerte i lokalsamfunnet. Barnehage, idrettshall, eldresenter og lysløyper ble bygget. Problemene oppstod andre steder enn Måsvær. Det gjaldt dem som hadde store og kostnadskrevenne båter og problemer med inntjeningen ved begrensa fangstkvoter. Men Fiskeridepartementet garanterte at ingen skulle gå personlig konkurs og disponerte et maksimumsbeløp tilsvarende tre års fiskerisubsidier for å gjennomføre nødvendig sanering.

Da det nye regimet ble innført fryktet mange at fisket vil degenere til enmanns-

sjarkfiske. Det slo ikke til. Riktignok ble investeringslysten redusert ved begrensa kvoter, men målsettingen var nettopp å redusere de samla kostnadene til fiske.

Fiskere med glassfiber-sjarker på 30 til 35 fot rodde nå sammen med andre uten båt. Kvoten ble dobbel så stor med to ombord og for dem som ikke hadde båt lønnte det seg å avgi en prosentdel av fangsten framfor å investere sjøl.

Og videre ble det stadig flere som slo seg sammen om å kjøpe større fangsttekniske båter, og enmannsjarken spilte etterhvert mindre rolle i fisket.

Det nye fiskeriregimet løste ikke problemet med filetfabrikken. Ujevne fangster skapte fremdeles vanskeligheter. En forsøkte å innrette seg etter situasjonen med lite arbeidskrevenne og mekaniserbare prosesser, som også kunne ta unna store mengder på kort tid. Og en gikk bort fra at det potensielt lønnsomme primærfisket

skulle ensrettes og undertrykkes for å gi rom for flest mulig lønnsomme industriarbeidsplasser.

Når filetfabrikken hadde innsett situasjonen viste det seg at den innebar muligheter. Råfisklaget kom på banen, de fikk innsikt i produksjonen og ved at prisene ble desentralisert ble fiskerne interessert i å holde fisket i gang selv om fangstmulighetene var mindre. En ga også skatteletter ved aksjekjøp i det nye anlegget.

Kvinnene i Måsvær gjennomførte ingen revolusjon, men de trivdes i stadig flere nye jobber i privat og offentlig service. Disse yrkene ble etterhvert fullstendig kvinne-dominert fordi de aller fleste mannfolka foretrakk å fiske under det nye regimet.

Etterhvert som arbeidsforholdene ble bedre på fabrikken fant stadig flere husmødre og unge jenter seg vel til rette.

I 2005 hadde Måsvær 475 innbyggere. ■

Kvinnene i Måsvær gjennomførte ingen revolusjon, men de trivdes i stadig flere nye jobber i privat og offentlig service ifølge scenario 2.

Nord-Norge står midt oppe i en styrt avvikling. Rundt omkring i kommuner og fylker arbeides det med ulike prosjekter for å demme opp for utviklinga. Artikkelforfatteren ser på noen av disse prosjektene og vurderer filosofien bak dem.

GUNVALD LINDSETH

NORD NORGE UTEN FRAMTID?

Omstilling er politikernes og byråkraternes sesam-sesam i alle sammenhenger i dag —også når det gjelder problemene i distrikts-Norge. Men erfaringene viser at dette stort sett er besvergelses og tomt prat. I virkeligheten

opp for avfolkinga. Jeg skal kort gå inn på noen av de konkrete prosjektene og vurdere de nye strategiene og filosofien bak dem.

Først skal jeg ta for meg det såkalte «Senter-omland-prosjektet», et samarbeidsprosjekt mellom Tromsø kommune, Troms fylkeskommune, Finnmark fylkeskommune og Kommunal- og Arbeidsdepartementet. «Prosjektet retter søkelyset mot forholdet mellom Tromsø som senter og Finnmark og Nord-Troms som senterets omland», som det står i forprosjektrapporten, som kom ut våren 1988.

Rapporten er todelt. Del I redegjør for bakgrunn og begrunnelse for ei sterkere satsing på å utvikle samspillet mellom senter og omland. Del II beskriver konkrete tiltak som bør settes iverk for å utvikle slike samspill. Del I i rapporten konkluderer med følgende forslag til en regional strategi:

«En strategi for utvikling i regionen gjennom å fokusere på relasjoner mellom senter og omland i en regional

konteksts mål: —Fokusere på næringer som bringer inntekter til regionen, eller substituerer for import. Utfordringen ligger i å binde disse aktørene sterkere sammen i økonomiske nettverk hvor spesielt de ressursbaserte næringene kan trekke veksler på den kompetansen som finnes i hovedsenteret.

—Aktivisere de ressurser og den kompetanse som finnes i forsknings- og utviklingsmiljøene i regionen.

—Få til bedre samsvar mellom tilbudet på slike tjenester i sentra og etterspørselen etter disse innenfor næringslivet i regionen. Dette bør skje fra omlandet (etterspørselssiden) og med vekt på å bygge opp lokal etterspørselskompetanse.

- Aktiv offentlig medvirkning for omstilling og utvikling. Dette bør skje gjennom å bedre lokalforvaltningens organisering mot næringslivet, bedre informasjonskanalene mellom næringslivet og offentlig forvaltning, og få til samarbeid mellom lokalforvaltningsenhetene.

—Heve kompetansen i regionens bedrifter og forvaltning. Igangsette konkrete kompetansehevingstiltak i næringslivet gjennom aktiv bruk av utdannings- og FoU-miljøer, gjerne ved anvendelse av ny teknologi i fjernundervisningsøyemed, og gjennom ulike hospiteringsordninger mellom bedriftene i regionen.»

Når det gjelder rapportens del II har den formulert tre satsingsområder:

1. Forskning og utvikling (FoU) og kunnskapsutvikling som middel for langsiktig omstilling.

2. Offentlig forvaltningsansvar for regional utvikling.

3. Samarbeid og allianser som konkurransestrategi for eksportnæringene.

Etter min mening repre-

Gunvald Lindseth

står Nord-Norge og resten av distrikts-Norge midt oppe i ei styrt avvikling. Alt prat om satsing på distriktene, kvinner og ungdom, er verdiløst så lenge praksisen er det motsatte.

Rundt omkring i kommuner og fylker foregår det selvsagt arbeid med ulike prosjekter, og utvikling av nye strategier, for å demme

senterer dette lite nytt når det gjelder strategisk tenkning. Rapporten dokumenterer problemene og utviklingstendensene på en bra måte, men det er for mye allmene besvergelses og få konkrete tiltak. Den holder seg pent innenfor ramma av den offisielle «nytenkninga» med vekt på tekniske og organisasjonsmessige løsninger. Isolert sett inneholder rapporten selvsagt fornuftige ideer og forslag, men i forhold til den utviklinga som skjer når livsgrunnlaget for folk forsvinner, blir den i stor grad et slag ilufta. Den er også preget av internasjonaliseringsstrategien og tilpassninga til EFs indre marked —noe som fullstendig vil slå bein under hovednæringene og bosettinga i dette området.

En annen strategi baserer seg på satsing på vekstnæringar og regionale sentra. Dette er også den strategien som er mest i skuddet. Modellen satser på tre hovedområder:

- Turisme/reiselivsutvikling.
- Havbruk.
- Ny teknologi.
- Turisme/reiselivsnæring.

Når det gjelder reiselivsnæringa satses det nå store ressurser i Nord-Norge. Kommuner leier inn konsulenter til vanvittige priser for å få markedsført kommunen på forskjellige måter. Det lages brosjyrer og glanspapir i massevis, men gir det resultater når det gjelder arbeidsplasser og penger i kassa? I tillegg satses det på enkeltprosjekter som Nordkappprosjektet og Salt-fjellprosjektet. Amerikaniserte turistanlegg der sømorsk storkapital trekker i trådene. Er det dette som skal berge bosettinga og levebrødet til folk i Nord-Norge?

I kjølvannet av denne tenkninga kom så nærings-

minister Petter Thomassen med sitt utspill om å satse på spillecasinoer i Nord-Norge. Et klarere uttrykk for idiotiet og idefattigdommen blant norske topp-politikere har vi vel knapt opplevd. Det er også et skremmende tegn på det politiske og ideologiske forfallet i den herskende eliten i Norge i dag. Det burde være selvsagt at turistnæringa må bygge på at det bor og arbeider folk i distrikts-Norge. Derfor må

redusert. Problemet når det gjelder fiskeoppdrett, er bl.a. for liten offentlig innsats når det gjelder forskning og forebyggende arbeid mot sjukdom. Det må stilles krav om utbygging av veterinærtjenesten —en veterinær i hver oppdrettskommune/område. Men det må også stilles krav til forandringer innenfor næringa.

Overfylte mærer i grunne viker med liten gjennomstrømming, er en trussel både

Samlet har fiskerinæringa mistet over 600 arbeidsplasser på åtte år uten at det har kommet nye i andre basisnæringar.

primærnæringene og livsgrunnlaget i distrikts-Norge styrkes generelt, hvis turistnæringa skal ha noen verdi.

Utviklinga når det gjelder havbruk er todelt. På den ene sida fins det opplagt store og gode framtidsutsikter til et allsidig og fornuftig havbruk langs kysten. På den andre sida har jakten på kortsiktig profitt innenfor oppdrettsnæringa resultert i forurenning og andre miljøproblemer, som er blitt en trussel både mot næringa og livet i havet.

For mange kystsamfunn har havbruk, først og fremst fiskeoppdrett, blitt redninga etterhvert som fisket har blitt

mot selve næringa og fisken i havet. Forrester, ekskrementer, medisiner osv. samlar seg under mærene og gir god grobunn for sjukdommer. Dette må det gjøres noe med raskt. Det er nå utviklet nye mærer som kan tåle bølgehøyder på seks- sju meter. Dette er et viktig framskritt som må tas i bruk, og som kan bedre forholdene innenfor oppdrettsnæringa. Likevel må det langsiktige målet være landbaserte anlegg for å løse miljøproblemene.

Det er også helt avgjørende at storkapitalen holdes utenfor denne næringa i størst mulig grad, både av

hensyn til næringa selv og kyst-Norges interesser. Sterke kapitalinteresser, som f.eks. Norsk Hydro, vil utelukkende satse for å få størst mulig profitt. Dermed vil driften bli deretter, og den dagen de kan tjene mer på noe annet vil de trekke seg ut, med de konsekvensene det vil få. Havbruksnæringa er ei næring som må drives og bygges ut som et supplement til vanlig fiske. Vi må aldri godta en tankegang som sier at vi kan erstatte livet i havet med å dyrke det kunstig. Samtidig ligger det store muligheter for kyst-Norge innenfor havbruk, i vid forstand, som må undersøkes og utvikles. Dette er først og fremst et spørsmål om fornuftig forvaltning og bruk av ressurser som fins langs kysten.

Det tredje satsingsområdet er ny teknologi. Her ligger det opplagt store muligheter hvis samfunnet er villig til å styre dette bevisst når det gjelder lokalisering av industri eller annet næringsliv. Det fins noen gode eksempler på dette.

Løsreregisteret i Brønnøysund, Norsk Gallup på Lurøy og Kofri-bedriften i Sør-Trøndelag. Problemet i dag er at de fleste etableringene innenfor denne bransjen fremdeles legges til østlandsområdet, og at teknologi som på kort eller lang sikt ikke tjener til å bevare eller aller helst øke lønnsomheten, ikke blir tatt i bruk. Dette er enda et eksempel på hvordan lønnsomhet, i snever bedriftsøkonomisk forstand, er på kollisjonskurs med det som er fornuftig og riktig i et samfunnsmessig perspektiv.

Hvis vi går inn i de perspektivene som den nye teknologien åpner for oss, ligger det enorme muligheter når det gjelder å desentralisere produksjon, utvikle ny produksjon og sikre en stabil og spredt bosetning over hele

landet. Den åpner også muligheten for desentralisering av makt og avgjørelsesmyndighet på en helt annen måte enn tidligere i historia. Men i dag har vi et økonomisk system med maktforhold som i liten grad åpner for å bruke den nye teknologien bevisst på en slik måte.

Derfor må vi reise politiske krav og mobilisere bl.a. fagbevegelsen for at den nye teknologien kan anvendes på denne måten. Det ligger helt klart store samfunnsmessige innsparinger i ei desentralisering. Behovet for å bygge store kontorpalasser i byene vil synke, transportutgiftene

tingsmønsteret og livsgrunnlaget for folk i distrikts-Norge. Uten en slik strategi fra samfunnets side vil satsing på de såkalte vekstnæringene kunne gi en del gode enkeltstående resultater. Samtidig vil den generelle utviklinga i distrikts-Norge, med nedbygging av jordbruk, fiske og industri, undergrave mulighetene for å oppnå positive resultater ved satsing på de såkalte vekstnæringene. Men det er ingen tvil om at havbruk og bruk av ny teknologi vil spille en svært viktig rolle i et samfunn med levende distrikter som et overordnet mål innenfor en samlet nasjonal strategi.

En tredje strategi legger vekt på lokalt utviklingsarbeid i utkantstrøkene. John Borgos og Dag Arntsen i Norsk Institutt for By- og Regionsforskning (NIBR) har laget en rapport som behandler denne strategien.

Med lokalt utviklingsarbeid i utkantstrøk mener vi kollektiv innsats for å bedre utkantsamfunnets overlevingsmulighet. Følgende tre punkter er særlig viktige i utkantprosjektene: —Lokalt utviklingsarbeid er en kollektiv strategi (favner lokalsamfunnet som helhet). —Det er en områderetta strategi (i motsetning til sektorretta strategier). Tiltakene skjer på lokalsamfunnets premisser.

NIBR-rapporten gir en presentasjon og vurdering av fire prosjekter i Nordland. Det gjelder Skogsøya, Hovden, østre Vågan og Risøyhamn. Felles for disse stedene var: —Folketallet gikk ned, og det skjedde ei forgubbing. —Etableringa av nye hushold stoppet opp. —Både offentlige og private investeringer stoppet opp.

Dette førte til at en del personer på disse stedene gikk i spissen for å snu utviklinga. Felles for disse

personene var at de hadde bakgrunn i foreningsvirksomhet, lagsarbeid eller politisk arbeid. Viktige lærdommer fra disse prosjektene er:

1. Prosjektene ble raskt «totalprosjekter» som vil løse problemene for lokalsamfunnet på breiest mulig front. Dette henger sammen med at arbeidet drives i lokalsamfunn som er i eksistenskrise.
2. «Ildsjeler» er viktig, særlig i startfasen, men det legges raskt opp til lokalutvalg som mobiliserer ei større gruppe.
3. Motivasjonen til ildsjelene/ressurspersonene/lokalutvalgene omfatter lokalsamfunnet som helhet.
4. Man har mest mulig brukt kanalene til det politiske og administrative systemet, stort sett med «aksepterte» metoder.
5. Det stilles krav om endringer utenfor lokalsamfunnet.
6. Handling og planlegging skjer nedenfra og oppover.
7. Arbeidet har stor lærings-effekt lokalt.
8. Lokalsamfunnet tar ansvar.
9. Frontene går aldri (svært sjelden) innad, men alltid mot organer/etater/vesener utenfor lokalsamfunnet.
10. Lokalt utviklingsarbeid i utkantstrøk er distriktspolitikk (rett nok selektiv).

Alle prosjektene bekrefter at de største hindringene for positiv utvikling i dagens utkantsamfunn ligger utenfor de trua lokalsamfunnene. I evalueringa slår rapporten fast at «prosjektene har virka slik en god distriktspolitikk burde gjøre». Konklusjonen må derfor bli at lokalt utviklingsarbeid er en positiv strategi som må utvikles videre.

Før jeg konkluderer skal jeg ta for meg et konkret prosjekt innenfor næringsutvikling, nemlig Utviklingsplan for fiske, havbruk og næringsmiddelindustri på ytre Helgeland. Planen er la-

Turistnæringa må bygge på at det bor og arbeider folk i distrikts-Norge

til enkeltpersoner og samfunnet vil synke, energiforbruket kan minskes og forurensningene reduseres. Det paradoksale i utviklinga nå er at på den ene sida får vi redskapet som trengs for å bygge ned forskjellene og motsetninga mellom by og land. På den andre sida virker de økonomiske og politiske kreftene på en slik måte at forskjellene øker, samtidig som sentraliseringa og avfolkinga gjør byene om til sosiale ghettoer med voksende sosial nød som et av de viktigste utviklingstrekkene.

Problemet med vekstnæringsstrategien er at den ikke er et ledd i en samlet nasjonal strategi som tar sikte på å opprettholde boset-

get av Einar Jetne, daglig leder for Helgeland Fiskeriselskap.

Utgangspunktet er bl.a. at ytre Helgeland i industriell sammenheng er en næringsmiddelindustriell region, og med særlig gode naturgitte forutsetninger for både havbruk og landbruk. I nasjonal og internasjonal sammenheng har de med dagens teknologi svært gode naturgitte forutsetninger for havbruksproduksjon. Fiskerieringa sto for få år siden for rundt 40 prosent av alle basisarbeidsplassene i regionen. Samla har ringa mista over 600 arbeidsplasser på åtte år uten at det har kommet nye i andre basisnæringer.

På grunn av oppdrettsnærings eksplorative vekst har fiskerieringa aldri skapt så store verdier som nå, samtidig som det heller aldri har vært så få sysselsatte i ringa. På bakgrunn av dette og de negative effektene av det store tapet av arbeidsplasser, er det laga en utviklingsplan som bl.a. har som målsetting å konsolidere fangstleddet, full utnyttelse av det innebygde vekstpotensialet i oppdrettsnærings pluss noen nye konsesjoner, og ei dristig satsing på å industrialisere foredlingsleddet: Å skape en næringsmiddelindustri bygd på sjøråstoff.

Tilsammen kan dette gi ca. 2000 årsverk: 250 i fiske, 1000 innenfor oppdrett og 750 i næringsmiddelindustrien. Planen tar sikte på ei sterk senterutvikling, både i regionen og i havbruks- og fiskerikommunene. Kostnad: 236 millioner kr. Denne utviklingsplanen er et godt eksempel på hvilke muligheter som fins i distrikts-Norge hvis man tar utgangspunkt i de naturgitte forutsetningene.

Hovedproblemet er at det ikke fins politisk evne eller vilje hos de som sitter på

Vi må gjenreise det gamle slagordet fra 30-åra: By og land — hand i hand.

pengesekken til å satse på slike ting. Tvert imot blir det motarbeidet og sabotert på toppen, fordi det er i strid med den tenkninga og den politikken som styrer samfunnsutviklinga i dag. Et eksempel på slik sabotasje er at Fiskeridirektoratet i to år trenerte et stortingsvedtak som innebar at Tjøtta mønsteranlegg (fiskeoppdrett) skulle få forskningskonsesjon.

Hva slags samfunn vil vi ha?

Spørsmålet om distrikts-Norges framtid er et spørsmål om hva slags samfunn vil skal ha, om hvordan dette samfunnet skal se ut i framtida. Derfor er dette et spørsmål som angår alle, uansett hvor i landet de bor. Men det er folket som bor i Nord-Norge og resten av distrikts-Norge som må legge premissene for diskusjonen og kampen, fordi det er folket her som har skoen på og kjenner hvor den trykker.

Skal denne kampen lykkes tror jeg det er helt avgjørende å bygge opp støtte mellom vanlige folk i byene og i distriktene. Derfor må vi gjenreise det gamle slagordet fra 30-åra som samlingsmerke: «By og land — hand i hand».

Kampen for et alternativ

til 90-åras norske kapitalisme «uten menneskelig ansikt» må utvikle en strategi som bygger på følgende erkjennelse: En fornuftig forvaltning og bruk av ressursene, både de menneskelige, økonomiske og naturressursene, er uforenlig med avfolkning av distrikts-Norge og fortsatt sterk vekst i storbyene.

Derfor trengs det en diskusjon om hvilken strategi kampen for distrikts-Norges framtid skal bygge på. Ut fra det arbeidet som er gjort i Nordland så langt, samt resultatet av Nord-Norge-konferansen høsten 1988, vil jeg til slutt presentere et forslag til hovedstolpene i en slik strategi i Nord-Norge-kampen.

1. Fiskeressursene tilhører kystbefolkninga og skal gi grunnlag for livskraftige lokalsamfunn i dag og i framtida. Høstinga av havets overskudd må skje i samsvar med økologiske prinsipper og prinsippet om størst mulig langtidsutbytte.

2. Jord- og skogbruk drives og utvikles ut fra ei målsetting om å gjøre landsdelen mest mulig sjølforsynt. Det må legges vekt på å utvikle et miljøvennlig jordbruk.

3. De store råvareressursene må være grunnlaget for en allsidig industri. Fore-

lingsindustrien må bygges opp i et desentralisert mønster, nærmest mulig de naturgitte råvarene. Det må stilles strenge miljøkrav til forurenssende industri, både når det gjelder teknologi, kontroll, sikkerhet og utslipp.

4. Samenes hevdvunne rettigheter til land og vann må sikres. Tradisjonelle samiske næringer, kultur og språk må gis livsvilkår ut fra urbefolkningens internasjonale rettigheter.

5. Offentlig sektor må utbygges kraftig for å ivareta både støtte- og servicefunksjoner, utdanning, omsorgsarbeid og samfunnsmessig styring og kontroll ut fra befolkningas interesser.

6. Kvinnene er hjørnesteinskjønnet. For å snu flyttestrømmen må det på alle nivå tas særskilte tiltak for å bedre kvinnenes livsvilkår, muligheter for utdanning og arbeid. Omsorgsfunksjonene er et samfunnsmessig ansvarsområde.

7. Den nord-norske kulturen har alltid vært et viktig redskap for folket i landsdelen —både ved å gjøre tilværelsen lysere og i kampen for tilværelsen. Kulturen må bli et viktig våpen mot statens og kapitalens avfolkningspolitikk.

8. Regjeringas linje for tilpasning til EFs indre marked og snikinnmelding i EF er en trussel mot et livskraftig Nord-Norge.

9. Samferdsel og kommunikasjon må utbygges og gjøres billigere. Nord-Norgebanen må utbygges.

10. Såkalt kunnskapsbasert industri må få en viktig plass i en framtidsretta industristruktur, og må etableres i samsvar med målsettinga om et allsidig og variert bosettingsmønster. Ny teknologi må brukes som et ledd i nedbygginga av forskjellene mellom by og land.

BLE DET SÅDD ET

Noen husker kanskje at det foregikk en «miljøkonferanse» i Bergen ivår. De husker feil; fra 5.-16. mai foregikk det i virkeligheten 10-12 forskjellige konferanser om miljø og utvikling.

JOHN HILLE

SEED

Den mest omtalte var en konferanse for ministre (stort sett miljøvernministre) fra Europa, USA og Canada. Den ble arrangert av den norske regjeringa og FNs økonomiske kommisjon for Europa, som en av fire «regionale forberedelseskonsferanser» foran FNs verdenskonferanse om miljø og utvikling som skal holdes i Brasil i 1992.

Om resultatene av denne konferansen er nok sagt. De glimret, etter de flestes mening, med sitt fravær.

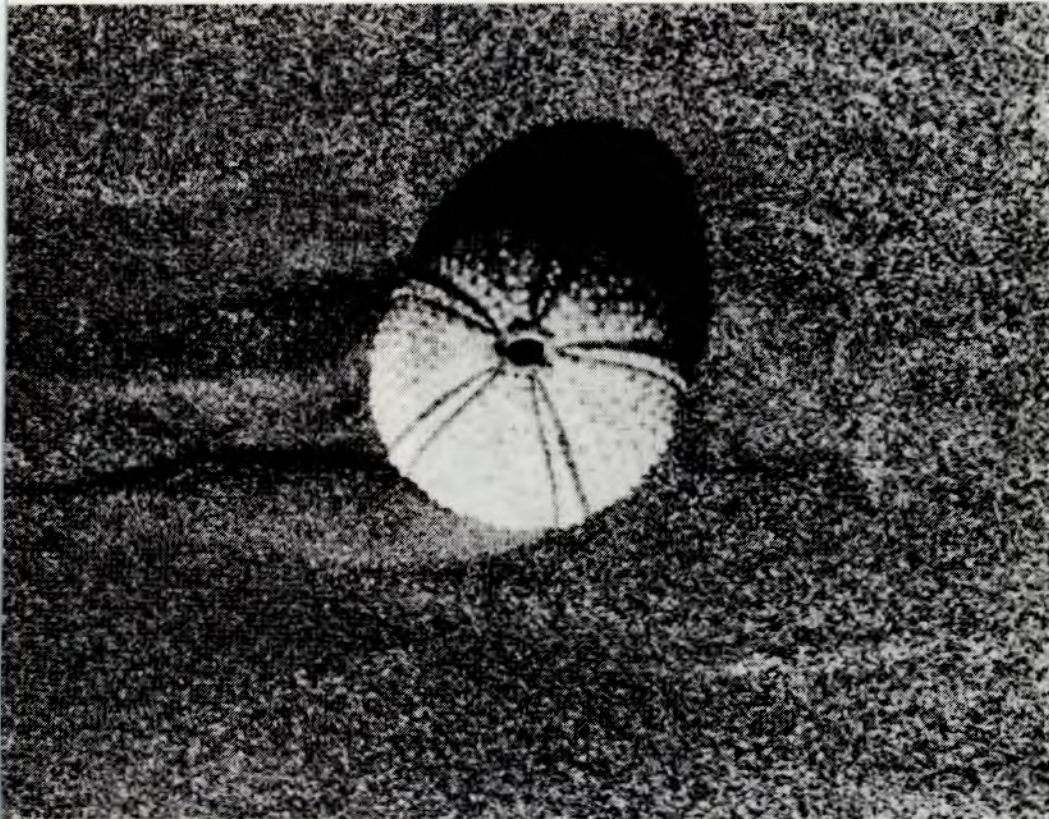
Det originale var opplegget. «Action for a Common Future» —som det het —ble annonsert som et eksperiment i deltakelse. Her skulle ikke bare regjeringer møtes. Fem «NGO»-grupper —næringsliv, fagbevegelse, forskere, ungdoms- og andre frivillige (særlig miljø-) organisasjoner, skulle trekkes med i forhandlingene. Egne møter

ble holdt for fire av gruppene i Bergen før ministerkonferansen. Miljøorganisasjonene —350 fra 34 land —hadde møttes i mars på elva Donau. På sine respektive møter valgte gruppene delegasjoner som skulle forhandle med hverandre, og med statlige representanter, om en felles handlingsplan («Joint Agenda for Action»). Til sist skulle ministrene møtes for seg og trekke de politisk forpliktende konsekvensene.

Det gikk som en kunne vente. Handlingsplanen inneholdt alle de kravene om radikale tiltak som verken Natur og Ungdom, Bush-administrasjonen eller Det Internasjonale Handelskammer hadde noe imot. Det ble en smal sak for ministermøtet å følge opp med en erklæring som ønsker like hjertelig «God jul og godt nytt år».

Men denne offisielle

FRØ I BERGEN?

SEED ble en "idegryte" og et møtested - for grasrotrørslere og moteekspertise.

«Bergenprosessen» ga også støtet til en rekke alternative markeringer. Grupper innenfor kvinnerørsla, fagrørsla og fredsørsla arrangerte hver sine uavhengige konferanser.

Den klart største alternative samlinga var SEED Popular Forum. SEED (Solidarity for Equality, Ecology and Development) begynte som et samarbeidsinitiativ blant flere nordiske miljø- og solidaritetsorganisasjoner høsten 1989. Fra norsk side var Natur og Ungdom, Latin-Amerikagruppene, Kalayaan (solidaritetsgruppa for Filippinene), SAIH og Alternativ Framtid særlig aktive.

Flere av SEED-organisasjonene var tidlig trukket inn i forberedelsene til «Action for a Common Future». Det var flere grunner til at de likevel gikk inn for å arrangere en uavhengig konferanse. For det første var det en pro-

test mot at sentrale spørsmål, og framfor alt Nord-Sør forhold, ble gitt «fotnotestaus» på dagsorden for de offisielle konferansene.

For det andre kunne en ane at organisasjonene ikke ville nå langt med sine handlingskrav innenfor den offisielle prosessen, sjøl på de feltene som sto på dagsorden (f.eks. energipolitikk). For det tredje ønsket man et forum der folkelige organisasjoner sjøl kunne diskutere nye strategier og samarbeidsformer på tvers av gamle skillelinjer, f. eks. mellom miljøørsla og solidaritetsørsla.

SEED-initiativet kom snart til å samle organisasjoner flere europeiske land. På SEED Popular Forum (12.-16. mai) deltok vel 500 aktivister fra nærmere 100 organisasjoner i 40 land (vel halvparten fra Vest, ca. en tredjedel fra Øst-Europa, 30-40 fra Sør). Hovedtemaene for konferansen var:

- Hva er utvikling?
- Den globale krisen og ansvaret til i-landa.
- Nye utviklingsveger for i-landa: Energi som eksempel.
- Oppgaver og strategier for folkelige rørslere.

Trass i stor oppslutning og spennende diskusjoner, fikk SEED-konferansen liten mediaoppmerksomhet. Den hadde neppe heller noen innvirkning på ministerkonferansen (om noen skulle trodd det). Men som «idegryte» og møtested —for grasrotrørslere og moteekspertise, for miljø-, solidaritets- og fredsorganisasjoner, for rørslere i Øst, Vest og Sør —ble den viktigere enn de fleste hadde våget å tru. En rekke nye kontaktnett og konkrete samarbeidstiltak ble født, og blir nå fulgt opp både i og utenfor Norden.

Ble det likevel sådd et frø i Bergen?

John Hille er medlem av styringsgruppa for SEED.

Røde Fane bringer på de neste sidene utvalgte foredrag fra SEED Popular Forum. Artikkelen er gjort tilgjengelig av Alternativ Framtid, som også utgir en større rapport fra kongressen.

Den store mangelen ved Brundtland-konferansen i Bergen var at den bygde på informasjon plantet av den sterke kjerne- og fossillobbyen. Allerede i dag finnes det konkurransedyktige alternativer til disse energikildene

HARALD RØSTVIK

SOL ENERGI

Hvordan er det mulig for de industrialiserte landene å kutte ut fossile brennstoff uten å sette sin lit til kjernekraft? Det er allment akseptert at fossilt brennstoff er tidsbegrenset, at kjernekraft er delvis utrygt, og at fornybar energi (solenergi) foreløpig ikke utgjør et reellt alternativ.

Det er ingen tvil om at det finnes potensielt fornybare og utnyttbare energikilder i naturen som langt overstiger energibehovet selv hos en voksende verdensbefolkning. Selv et så lite område som 2 prosent av Saharas ørken kan møte verdens elektrisitetsbehov ved hjelp av solceller som i dag er teknologisk tilgjengelig. Allerede idag finnes det et bredt utvalg av anvendelig teknologi for utnytting av solenergi, vindenergi, vannkraft og biomasse —samt passiv utnyttelse av solenergi i bygninger.

Det er også et faktum at en mer effektiv økonomisering innen dagens energiforbruk er både raskere og mer effektivt enn å investere i ny teknologi, når det gjelder å redusere de globale miljømessige skadevirkningene.

Men selv om de industrialiserte landene kunne oppnå en energiøkonomisering som reduserte energiforbruket med 50 prosent pr person, ville ikke dette være tilstrekkelig for å stagge drivhuseffekten. Som følge av befolkningsveksten og behovet for å tilfredsstille grunnleggende sosiale behov i u-landene, ville verdens energibehov allikevel ikke avta de neste 30 årene.

Fornybare energikilder er de eneste energikildene som ikke forårsaker globale miljødelegger. De er også sosialt akseptert og er tilgjengelig over hele verden og utgjør derfor det beste al-

ternativ for en bærekraftig utvikling i den tredje verden. En forbedret energioptimering og bruken av fornybare energikilder er derfor allikevel den beste løsningen på verdens miljøproblemer og underutviklingen i den tredje verden.

Det er to argument som gjerne føres mot alternativ energi. For det første at kostnadene er for høye. For det andre at det ikke finnes lagringsmuligheter for alternativ energi og at de derfor i beste fall kan bli et supplement til tradisjonell energi. I det følgende skal disse to argumentene behandles.

Noen eksempler kan vise

Selv i det kalde Norge produserer solhus som har vært i funksjon i mer enn ti år, billigere energi enn vannkraft

at solenergi brukt i stor skala faktisk er økonomisk konkurransedyktig.

Et eksempel er solcellelampen. Denne kan utgjøre en uavhengig energikilde for milliarder mennesker i alle områder av utviklingslandene idag. Samtidig vil den gjøre bruken av oljelamper overflødig. En slik lampe samler energi fra en solcelle på 40 kvadratcentimeter og er også utstyrt med et batteri. Den koster idag omkring 120 dollar og kan nyttes i 15 år. Til sammenligning koster bare parafinen til en oljelampe omkring 60 dollar per år. En slik solcelle betaler seg altså etter bare 2 år.

Bare i Ruanda ville dette spare 100 millioner liter parafin pr år. Brukt i en befolkning på 1.5 milliarder men-

nesker ville det resultere i et redusert forbruk på 20 milliarder liter olje pr år. Generelt kan det sies at i områder uten noe tilførselsnett for olje, som er tilfelle i millioner av landsbyer i solbeltet i den tredje verden, er bruken av solceller langt rimeligere og mer driftssikkert enn bruken av dieselgeneratorer. Dette gjelder for vannpumper, såvel som for lokalsykehus, kjøleskap og kjøkkenovner. I tillegg kommer de miljømessige fordelene, som beskyttelse av vegetasjonen, og det at enkeltpersonene sparer tid han dermed kan benytte til utdanning og arbeid.

Et andre eksempel gjelder energipriser fra solvarmekraftverk. Installasjoner på gårdsbruk i California, produserer allerede idag energi til en pris av 8 cent pr kwh fra 80 megawatt installasjoner. Og dette gjelder uten subsidier. Allerede idag er slike kraftverk altså konkurransedyktige med kjernekraftverk.

Et tredje eksempel. Selv på sentraleuropeiske breddegrader er det demonstrert at et lavenergihus kan spare opp til 95 prosent av fyringsutgiftene med en tilleggsinvestering på 10 prosent. Det er idag faktisk mulig å bygge et null-energi hus, eller enda et sol-hus som produserer mer energi enn det forbruker. Selv i det kalde Norge produserer sol-hus som har vært i funksjon i mer enn ti år, billigere energi enn vannkraft. Solenergi er faktisk mer realistisk i Tromsø enn i Oslo, på grunn av den mye lengre varmesesongen i Tromsø.

Det fjerde eksempelet gjelder et soldrevet kjøretøy. Det har en rekkevidde på 7 mil og en hastighet på opp til 60 km/time og koster omkring 17000 dollar. En produksjon i serier opp til 100.000 kunne redusere pri-

sen til 5000 dollar. Et slikt kjøretøy er fullt brukbart over kortere distanser og er spesielt egnet for byer.

Tilsvarende positive eksempler kunne presenteres for vindkraft og biomasse.

Ved ingen av disse eksemplene er de reduserte miljøomkostningene tatt med i beregningen. Men selv om det sammenlignet med tradisjonelle energikilder er gjort minimal forskning, er resultatene med alternativ energi positive. Dersom forskningen intensiveres, og fremfor alt, dersom det introduseres et politisk understøttet marked for slik energi, kan kostnadene reduseres ytterligere. Dette gjelder spesielt for slike markeder som er egnet for serieproduksjon. Bare for solceller er det beregnet at kostnadene kan reduseres med 80 prosent innen år 2005. Alle disse beregningene er basert på vitenskapelige studier hos det tyske forskningsbyrået for flyvning og romfart.

Når det gjelder langtidslagring av solenergi gjenstår fremdeles mye forskning. Særlig angående batterier, metal-hydrid teknologi og produksjon og bruk av hydrogen brenselceller. Solar hydrogen vil i fremtiden kunne erstatte oljeprodukter som brennstoff for biler og fly, uten frigjøring av drivhusgasser.

De største hinderne for solenergi ligger i fordommer, institusjonell motstand og markedsinteresser hos olje, gass og kullprodusenter. Andre hinder er en enorm informasjonsmangel, selv hos vitenskapsfolk og ikke minst det store teknologiske gapet mellom industrilandene på den ene side og utviklingslandene på den andre. Et viktig hinder er også en konvensjonell økonomisk tenkning som bare tar hensyn til kort-

siktige investeringer.

Investeringer i solenergi trenger ikke å bli høyere enn investeringer i andre energiformer, men en ubegrenset teknologioverføring er avgjørende. Vi har derfor foreslått at det etableres et internasjonalt solenergibyrå i FN, tilsvarende atomenergibyrået. Dette skal utvikle mulighetene for å utnytte solenergi slik at utviklingslandene kan bli egenprodusenter av solenergi. Dersom mulighetene i solenergien endelig anerkjennes og den fremmes politisk, vil dette gjøre det mulig å erstatte 25 prosent av forbruket av fossilt brennstoff

flere bekymringer:

Til tross for at flere medlemsland i FN godtok rapporten har svært få av dem tatt konkrete tiltak for å sette iverk rapportens anbefalinger. Tvert om har flere land tatt tiltak som står i direkte motstrid til disse anbefalingene.

I den nære fortid synes miljøkorstoget i stor grad å ha vært rettet mot «drivhuseffekten» og har mange ganger oversett andre miljøproblemer. Ønsket om å redusere karbondioksyd utslippene har fått mange politikere til å vende seg mot naturgass og kjernekraft som re-

sterk politisk vilje. Vi hadde håpet at denne politiske viljen kunne demonstreres av deltakerne på bergenskonferansen, men takket være England og USA ble dette ikke mulig.

Men enda værre var det at miljøbevegelsene (NGO) feilet i Bergen. Den valgte feil strategi på grunn av dårlig hjemmearbeid, på grunn av manglende kunnskaper.

Miljøbevegelsen gikk i flere feller da de underskrev bergenskonferansens handlingsplan.

For det første gikk de god for oljeindustriens kompromiss om at fornybar energi

selskapene og på børsen, fordi de vet bedre, de eier nemlig solindustrien, deres største konkurrent.)

For å sitere bergenskonferansens fellesplan «bærekraftig energiforbruk» punkt J:

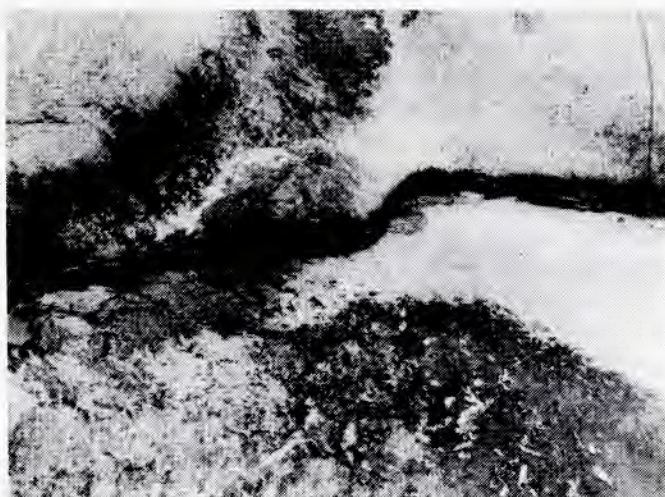
«Idet vi anerkjenner problemene forbundet med kjernekraft og det foreløpige fraværet av tilstrekkelig miljømessig sikre fornybare kilder som kan erstatte denne og fossilt brennstoff; og samtidig som vi tar med i beregningen de miljømessige fordeler og ulemper med kjernekraften så lenge den anvendes, må de høyeste sikkerhetsstandarder utvikles både når det gjelder reaktorer og avfallslagring. Internasjonalt samarbeid når det gjelder sikker kjernekraft utvikling og avfallslagring skulle styrkes.»

På denne måten vil jeg anklage miljøbevegelsene for ikke å ha representert et balansert syn når de undertegnet dette dokumentet. De skulle ha reist de argumentene som du kan finne i de fleste anerkjente publikasjoner —som sub-dokumentene i Worldwatch rapporten, Brundtlandrapporten og de tusener av dokumenter produsert av den internasjonale solenergiforeningen.

Men de gjorde ikke det. Isteden undertegnet de en løgn som kan sette oss år tilbake på dette feltet. Vi var ikke en del av denne prosessen og vi ble heller ikke bedt om å bidra —kanskje fordi vi representerer en teknologi som konkurrerer med de eksisterende forurensende teknologiene, og fordi en teknologi ikke var ønsket. —Ikke engang av miljøbevegelsene.

Dette er den store mangelen ved Bergensprosessen, den bygger på foreldet informasjon, og de herskende synspunktene innen miljøbevegelsene var ikke sterke nok til å avsløre denne in-

I dag er det viktig å formidle meldingen om at bruken av fornybar energi er teknisk mulig. Den viktigste barrieren er institusjonell

innen år 2010. Med en kraftig markedsstimulering kan dette økes ytterligere. Hvis vi får en Marshall-plan for fornybar energi kan vi kvitte oss med fossilt brennstoff og også kjennekraft fortære enn du kan drømme om. Dette er først og fremst et spørsmål om prioritering, penger og vilje. Det er ikke et teknologisk spørsmål, men et spørsmål om kommunikasjon.

På mange måter var det Brundtland-rapporten som beredte grunnen for innføringen av fornybare energikilder i stor skala. Allikevel sitter vi idag, tre år etter at den kom med sine instillinger, igjen med

nere energialternativer. Men bruk av slike energikilder fører med seg andre uakseptable miljømessige farer som kan unngås ved økt bruk av fornybare energikilder.

Samtidig forsetter man å bygge ut infrastrukturen for bruk av forurensende konvensjonelle energikilder i utviklingslandene, noe som vil gjøre det vanskeligere for disse landene å basere sine voksende økonomier og sitt voksende energiforbruk på rene fornybare former.

I dag er det viktig å formidle meldingen om at bruken av fornybar energi er teknisk mulig. Den viktigste barrieren er institusjonell og den mest effektive måten å bryte denne barrieren er en

ikke er tilgjengelig før om 30-40 år (det vil si når oljekildene er tomme.)

Den største seieren til kompromissmakerne innen miljøbevegelsen, var fokuseringen på et lavenergi alternativ. Men denne strategien er bare klok dersom den går sammen med en strategi for fornybar energi. Og dette skjedde ikke i Bergen. Uten å studere den tilgjengelige dokumentasjonen sa miljøbevegelsene seg i prinsippet enige med de multinasjonale kjernekraft og oljeselskapene i at det ikke fantes konkurransedyktige alternativer til disse i dag. Dette var ukens største løgn i Bergen. (Jeg kan fremdeles høre latteren rulle i styrerommene til disse

formasjonen som var plantet av den herskende kjerne- og fossil- lobbyen.

Dette nederlaget blir enda større når vi oppdager at miljøbevegelsene kunne ha konsultert vitenskapskonferansen like ned i gata, eller solenergiforeningens representanter i Bergen. Dette gjorde de ikke fordi det ikke var del av deres strategi.

Når det gjelder den fornybare sektor, som tross alt er det eneste håpet for en realistisk framtidig klimatisk politikk, var Bergenskonsferansen en fiasko. En fiasko fordi den bygger på foreldet informasjon, og miljøbevegelsens ønske om å oppnå et kompromiss uten å binde seg til ordet teknologi —fornybar teknologi. Denne allergien mot teknologi har ført til en lavenergi linje (der folk bes slå av lyset når det ikke brukes) uten å diskutere hvor vi skal ta energien fra når vi trenger den —for vi vil fremdeles trenge energi når nesten 80 prosent av verdens energiforsyning (fossile kilder) er oppbrukt.

Personene som er ansvarlige for denne forferdelige desinformasjonen og dette nederlaget på Bergenskonsferansen burde fjernes. Hvis de ikke fjernes vil de gjøre det fullstendig umulig for andre å slippe gjennom i media og de rette diplomatiske kanaler med up-to-date informasjon om mulighetene ved fornybar energi idag. Deres strategi var en katastrofe.

Min appell er derfor: Kast ikke bort mere tid. Få igang en diskusjon om energiteknologi. Uansett hvor mye energi vi sparer så vil vi alltid trenge energi p r o d u k s j o n . —Spørsmålet er hvilken type energi. Valget står mellom kjernekraft og fornybar energi —og vi har et valg.

Til sist en strategi i seks punkter fram mot møtet i Brasil i

1992:

Frisk opp kunnskapen om fornybar energi.

Bli kvitt infiltratorene —de som jobber i de multinasjonale selskapene for fossilt brennstoff og kjernekraft om dagen, og avslører en sterk vilje til kompromiss når de beveger seg over til den andre siden av bordet på fritiden og hevder å representere miljøbevegelsen.

Legg press på media slik at de blir mer oppdatert på fornybar energi —fordi det er de ikke. De forsømmer sin rolle i å bringe informasjon til offentligheten, og enkelte av dem har så gode kontakter

innen dette området, samtidig som han har arbeidet med olje i 20 år.

Anerkjenn at for å introdusere fornybar energi i stor skala så er det nødvendig å konfrontere de multinasjonale finansielle interessene innen fossilt brennstoff og kjernekraft. For å bekjempe dem er det nødvendig å ha bedre informasjon enn dem —du må ikke hjelpe dem med desinformasjon slik miljøorganisasjonene i Bergen gjorde. De må konfronteres med fakta om fornybar energi —fakta de ikke liker.

Det er ikke nødvendig å ta livet av kjernekraftin-

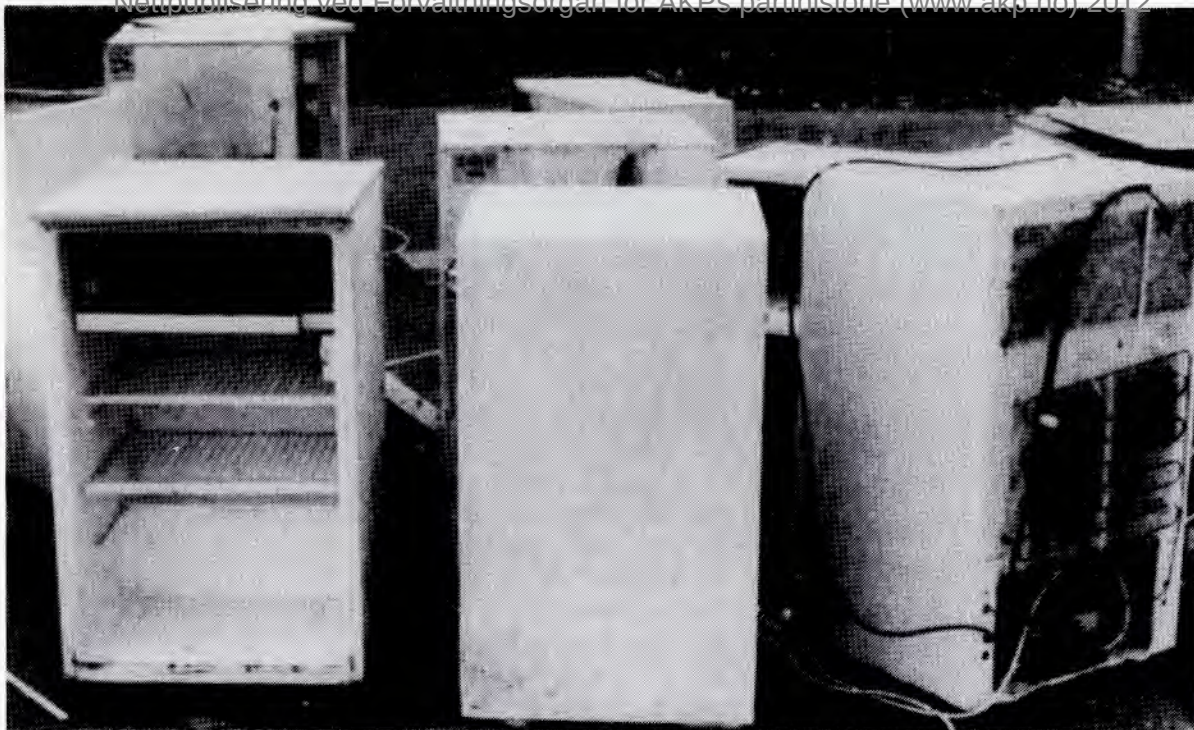

Det er nødvendig å konfrontere de finansielle interessene innen fossilt brennstoff og kjernekraft

innen den forurensende energi industrien at det kan stilles et stort spørsmålstegn ved troverdigheten deres.

Følg nøye med på hvordan regjeringene nedsetter sine klimapolitiske råd. Den norske regjeringen gjorde dette for en måned siden. Der fantes ingen med erfaring med fornybar energi og formannen er en kjernekraftingeniør med høye stillinger

dustrien. Den er iferd med å begå selvmord nå: etter milliarder i årlige subsidier representerer den bare 4 prosent av verdens energiforbruk og den har avdekket enorme problemer knyttet til strålingsfare. Men det miljøbevegelsen har gjort i Bergen er å understøtte denne industrien og forlenget dens liv ved å spille med i dens desinformasjonsspill. ■

I 1973 brukte et vanlig 200-liters kjøleskap 550 kilowatt-timer i året. I dag får du kjøleskap som bare bruker 90 kilowatt-timer i året.

I løpet av de siste 30 årene har det kommet en rekke bøker og rapporter som har fortalt om farene. La meg bare ta noen eksempler. Rachel Carsons «Silent Spring», utgitt i 1962, før mange av dere ble født; Meadows «Limits to Growth»; Carter-rapporten og Brandt-rapporten i 1980; og til slutt Brundtland-rapporten. Det som skjedde var at etter fem år ble rapportene glemt — selv om de var vel-dokumenterte. Vi får håpe at dette ikke skjer med Brundtland-rapporten. På mange punkter er den ikke særlig konkret eller handlingsrettet. Men den inneholder noen veldig konkrete og viktige poenger.

Det ene er at industrilandenes nåværende kurs bare kan føre til en ting; en økologisk katastrofe. Som dere alle vet handler dette blant annet om drivhuseffekten og ozonlaget. Men avsnittet om energi er langt mer konkret enn de andre. For å oppnå en bærekraftig utvikling, sies det, må energiforbruket per capita i industrilandene reduseres til det halve. «Det finnes ikke noen annen utvei», heter det i rapporten. Dette er ikke til å misforstå.

Diskusjonen på Bergenskongressen har vist at mange av verdens ledende industrinasjoner ikke forstår faren for en økologisk katastrofe. Men de kan ikke unnskyldes seg med at de ikke har blitt advart på forhånd.

NIELS MEYER

LØNNSOMT Å SPARE

Rapporten streker også opp strategien: Effektivisering av energiforsyningen og reduksjon av forbruket kombinert med overgang til fornybar energi.

Det er viktig å forstå at det bare er en kombinasjon av disse to strategiene som har mulighet til å bringe oss over i en bærekraftig utvikling. Og det trengs en formidabel innsats. Nå dukker det opp folk fra kjernekraft-lobbyen som ser en lysning for sin industri. Men hva er situasjonen for kjernekraft? Det er fremdeles store farer forbundet med kjernekraftverk; det finnes fremdeles ingen

sikker måte å oppbevare det radioaktive avfallet på og det er fremdeles stor risiko for atomvåpen-spredning.

Men det er også et annet poeng som ikke blir trukket fram så ofte. Det handler om økonomi og burde derfor engasjere politikerne. For to år siden ble det publisert en artikkel i «Energy Policy» som var basert på ferske amerikanske data. Spørsmålet var hvordan en skulle få mest CO2-reduksjon for pengene. De fant ut at man får seks ganger mer ved å investere i energi-økonomisering enn ved å investere i atomkraftverk. Mange forny-

bare energiresurser — spesielt vindkraft — er nå konkurransedyktig i forhold til kjernekraft.

Hva skjer hvis ikke politikerne tar dette alvorlig? La meg kort antyde to realistiske muligheter. Den ene er det «svarte» scenariet som det ikke blir snakket så mye om. Brundtland-rapporten er mest opptatt av situasjonen i industrilandene. Men vi vet alle at store utviklingsland som Kina, India og Brasil slåss for materiell vekst, med all verdens rett. De har mange ressurser, som f.eks. kull og skog, som de vil bruke for å sikre vekst. Det jeg frykter er at industrilandene om fem eller ti år vil oppdage hvor katastrofalt dette er. Da vil de si: «Beklager, men dere kan ikke ødelegge klimaet i hele verden, kvoten er brukt opp.» Jeg er sikker på at utviklingslandene da vil svare, med full rett: «Det er ikke vårt problem, men deres. Det var dere som brukte opp kvoten.» Hva gjør de rike landene da? Jeg tipper at de vil forsøke å sette i verk sanksjoner og stoppe enhver form for hjelp. Det er dette jeg kaller «øko-fascisme»-scenariet, og jeg er redd det er ganske realistisk. Jeg har allerede sett antydninger til

denne typen argumentasjon i amerikansk debatt.

Heldigvis tror jeg det finnes et alternativ. Det er det jeg kaller «øko-solidaritet». Men dette scenariet krever en god del av de rike landene. For det første betyr det at industrilandene må oppfylle Brundtland-kommisjonens råd —som et minstemål. Hvis de ikke gjør det, hvorfor i all verden skulle utviklingslandene ta dem alvorlig? Hvis de rike landene kommer til utviklingslandene og sier, «Dere må bruke fornybar energi og praktisere energi-økonomisering —men vi trenger det ikke», er det særs lite troverdig. De rike landene må starte med seg selv. Og hvis utviklingslandene vil følge en slik politikk, må selvfølgelig industrilandene overføre og hjelpe dem til å bruke tilgjengelig teknologi. Det vil bli et stort behov for investeringer, og mange utviklingsland og øst-europeiske land, har ikke penger til slike investeringer.

Det neste spørsmålet er om Brundtland-kommisjonens anbefalinger lar seg gjennomføre. Jeg skal bruke litt plass på å dokumentere at kommisjonens forslag er realistiske. Jeg tar meg den frihet å bruke Danmark som eksempel. I ti år —fra 1975 til 1985 —har Danmark redusert energiforbruket som går til oppvarming med 50 prosent. Vi har nylig vist at vi kan halvere det igjen i løpet av ti nye år. Romoppvarming er derfor ikke noe alvorlig problem.

Et mer kritisk punkt er bruken av elektrisitet, som øker raskest. På begynnelsen av 80-tallet begynte vi å se på elektrisitet og alle sa at vi ikke ville oppnå noe fordi systemene allerede er så effektive. Dette viste seg å være helt feil. Vi tok for oss alle former for elektriske apparater. I 1973 brukte et van-

lig 200-liters kjøleskap 550 kilowattimer i året. I 1988 hadde dette sunket til 350 kilowattimer som følge av den normale teknologiske utviklingen. Men den beste teknologien på markedet bruker bare 90 kilowattimer pr. år. Vi gjorde denne undersøkelsen fordi vi var ganske oppgitt over forbruksvareproducentene i Danmark. Da vi viste at det var teoretisk mulig i 1981-82 beskyldte de oss for å være akademiske dårer. Nå kan du kjøpe det på

markedet og det lønner seg fordi du sparer inn merkostnaden i løpet av to til tre år som følge av redusert strømforbruk.

Vi har lignende eksempler på nær sagt alle områder. Med kjent teknologi og god økonomi kan man redusere strømforbruket med en tredjedel. Dette viser at Brundtland-kommisjonens anbefaling er realistisk. Videre er det billigere å spare en kilowatt enn å øke kapasiteten tilsvarende. Det er også en rekke nasjonale fordeler med Brundtland-kommisjonens anbefalinger: Mindre miljø-ødeleggelser, mindre utgifter til kraftimport, økt lokal sysselsetting, sikker energiforsyning og stabile energipriser. Hvorfor går ikke utviklinga da i denne retningen?

La meg kort nevne hind-

ringene. Det ville være naivt å overse at det er sterke kapitalinteresser på dette området: Oljeprodusenter, kullprodusenter, gassprodusenter og importører av fossilt brensel. Videre er det mye konservatisme og ignoranse ute og går, beslutningsprosessen er forfeilet og skatte- og avgiftssystemet er mangelfullt. Og ikke minst, EFs indre marked er destruktivt. Jeg vet det er mange representanter her fra Øst-Europa og de nordiske landene som le-

ke målsettinger. Målene for 2005 er: —Reduksjon av energiforbruket med 15 prosent —Reduksjon av CO2-utslippet med 20 prosent —Reduksjon i SO2-utslippet med 60 prosent —Reduksjon av NOx-utslippet med 50 prosent. I år 2030 skal CO2-utslippet være redusert med 50 prosent.

Dette vedtaket har vært forberedt av grunnplansbevegelser og energi eksperter på universitetene i over 15 år. Sammen har vi laget to

Fra 1975 til 1985 - har Danmark redusert energiforbruket som går til oppvarming med 50 prosent

ker med tanken på å bli med i EFs indre marked. Jeg er der allerede og jeg advarer dere. Finn en bedre løsning! Prioriteringene i EFs indre marked er enkle og ærlige; helt og holdent kommersielle. Miljø og sosial velferd kommer langt ned på lista.

Markedet tar ingen langsiktige hensyn, utenforliggende faktorer spiller ingen rolle og det kan ikke takle globale problemer. Jeg har flere ganger hørt økonomer si at det ikke lønner seg å redde verden. Hva så? Svaret er selvfølgelig at økonomene ikke bør bestemme.

Vanligvis er jeg ikke særlig stolt av vår konservative danske regjering. Men jeg er faktisk det når det gjelder vår energiminister. I april i år offentliggjorde han et dansk energiprogram som gjør at Danmark vil oppfylle en rek-

alternative energiplaner for Danmark. En kom i 1976, den andre i 1983. Det som har skjedd er at energiministeren har adoptert de alternative energiplanene. Dette er et ganske oppmuntrende uhell. De store industrinasjonene går for langsomt fram på grunn av sterke kapitalinteresser. Derfor går jeg inn for at de små nasjonene tar skjeen i egne hender. Det står i motsetning til det som er foreslått på ministerkonferansen her i Bergen. Alle sier at vi må få EF, USA og Canada til å handle, for ellers vil det ikke ha noen virkning. Jeg synes derimot at det er viktig at de små landene går foran. Da kan de vise at nye strategier kan være realistiske og framgangsrike. Det kan igjen påvirke de store industrilandene. ■

Forskerne må forlate den teknokratiske tilnærmingsmåten. Når vi snakker om miljøvern er det mindre viktig å plante trær, det viktigste er å bygge opp folkelige institusjoner, regler og prosedyrer og former for samarbeid.

VARUN VIDYARTHI

FOLK IKKE TRÆR

Det viktigste jeg har lært etter å ha jobbet på landsbygda i India i en årrekke er at vi må lære på nytt. Jeg hadde ingeniør- og økonomi-utdanning, men etter hvert forsto jeg at disse fagene ikke hadde svarene vi trenger. Som student hadde jeg først tenkt å bli forsker. Men vi samlet fakta som var helt meningsløse for folk. Forskning kan til og med være en måte å utnytte folk på — et middel for å tilfredstille våre kolleger, til å skrive våre bøker.

Jeg fant ut at de fleste i forskningsmiljøet hadde slike motiver. Det var i realiteten ingen vilje til å hjelpe, motivasjonen var egen karriere. Jeg syntes det var motbydelig, så jeg forlot forskningen og begynte å arbeide. Jeg jobber nå på landsbygda, 500 kilometer sør for Dehli, og lever, jobber og drømmer sammen med befolkningen der.

Som nybegynner for ti år siden hadde jeg virkelig stor lyst til å jobbe med mennesker. Men veldig raskt ble jeg desillusjonert. Jeg oppdaget at jeg hadde forsøkt å ta mine egne ideer og overføre dem på andre. Jeg ble lettere sjokkskadet da de fleste ikke aksepterte dette. Vi snakket om fornybar energi. Men når en snakker til folk på landsbygda om vindmøller, solenergi og biogassovner er de ikke særlig interesserte. Og jeg er helt enig med dem nå. De har sine egne problemer, de har sin egen måte å se ting på — og vi vet ikke hvordan vi skal lære av dem.

Energi- og miljøproblemer er symptomer på veldig grunnleggende sider ved samfunnet; de er ikke årsakene. Vi forsøker bare å kurere symptomene i stedet for å grave i sykdommen som har rammet samfunnet. Vi må se på helheten. Uten at vi finner årsakene, vil symptomene

dukke opp igjen og igjen i nye og alvorligere former. Vi bør vokte oss vel for å komme med enda en ny «løsning». Vi må forlate den teknokratiske tilnærmingsmåten. Det lærte jeg etter å ha jobbet sammen med folk på landsbygda. De aksepterte rett og slett ikke de nye fornybare energiformene.

Den byråkratiske og institusjonelle tilnærmingen er: «Ingen trær? OK, la oss plante trær.» Men la oss i stedet gå tilbake og finne ut hvorfor folk ikke vil plante trær. Årsaken viser seg å være at de ikke har rett til jorda; altså noe som er mer grunnleggende.

Jeg skal gi dere et lite eksempel på hva en folkelig tilnærming er, sammenlignet med en byråkratisk. En landsby i det nordlige India hadde følgende problemer: Ingen trær i bakkehellingene, problemer med fyringsved, for-problemer og mangel på vann til vanning. Tidligere forsøk på å plante trær i hellingene fungerte ikke fordi befolkningen lot kyrene beite der og plantene ble ødelagt. Da en gruppe aktivister diskuterte dette med befolkningen oppdaget de at deres energiproblemer var helt enestående. De hadde ikke vann til markene fordi reservoaret i landsbyen var mudret opp som følge av jorderosjonen i hellingene. Da befolkningen forklarte problemet var det mulig å øke vannkapasiteten i reservoaret ved å stoppe erosjonen.

De dannet et selskap som alle landsbybeboere var medlem av. Landbybeboerne bestemte kollektivt at de ikke skulle ta med kyrene til området som var utsatt for erosjon. Da vokste trærne ganske raskt op igjen. Dammen ble større fordi oppmudringen opphørte. Resultatet var at markene ble vannet igjen, produksjonen økte og i dag er den samme landsbyen

grønn og frodig, inntektene har økt —det er et helt nytt sted.

Det jeg forsøker å få fram med dette lille eksempelet er: La folk bestemme selv på grunnlag av sine egne prioriteringer. Det er folks egne anstrengelser som teller mest for å beskytte miljøet og energiressursene. Når vi snakker om miljøvern er det mindre viktig å plante trær; det viktige er å bygge opp folkelige institusjoner, regler og prosedyrer og former for samarbeid. Hvem skal dele byrdene og hvem skal dele fordelene. Denne grunnleggende metoden med å bygge institusjoner er fraværende i de teknokratiske og byråkratiske prosjektene: «Lag et

La oss forsøke å få menneskene involvert i sine egne liv

prosjekt, bygg opp et byråkrati, så løser vi problemet», er melodien. Mye penger kommer gjennom Verdensbanken, SIDA, USAIS etc. til teknokratiske skogprosjekter der folket ikke deltar. La oss forlate denne byråkratiske tilnærmingsmåten.

Spørsmålet er: Hvordan kan vi trekke folk med i avgjørelser om ting som styrer deres egne liv? Dette kan ikke skje før det finnes folkelige institusjoner der de kan delta i beslutningsprosessen.

Nå er det ikke enkelt å bygge opp folkelige institusjoner. Det finnes en rekke ulike former for lokale, sosiale strukturer. India var tidligere et føydalt samfunn. Det er viktig å finne ut hva slags institusjoner det er behov for på ulike nivåer. Snakker vi om landsbyen eller om et høyere nivå? Og hva slags

andre støtteorganer trenger slike folkelige institusjoner? Når vi snakker om disse tingene må vi spørre: Skal alle delta, eller skal folk delta på grunnlag av det de driver med? På hvilket nivå skal beslutningene tas? Og til slutt, hvilke allianser trenger vi. Vi jobber for allianser mellom ulike frivillige organisasjoner. På samme måte er det behov for allianser mellom folkelige institusjoner i landsbysamfunnet. Slike spørsmål må vi legge mer vekt på.

Jeg har hørt om SO₂-utslipp, karbondioksyd-utslipp, og en hel rekke problemer som bare er symptomer. La oss forsøke å få menneskene involvert i sine egne liv. Jeg mener virkelig at dette er viktig for alle industrialiserte land. Det er behov for å bygge sterke folkelige kooperasjoner. Mange mener dette er en søkt ide, at det er utopisk og at det vil ta lang tid. Men til tross for at umiddelbare kortsiktige tekniske tiltak er nødvendige, vil vi ikke komme langt hvis vi ikke bygger opp slike alternative institusjoner.

Jeg vil nevne noen eksempler. Har noen av dere hørt om et nytt bank-konsept som er satt i verk av South Shore Bank i Chicago? Denne banken ble skapt av lokalsamfunnet da banker, sykehus og butikker begynte å flytte ut av de fattige forstedene i Chicago. Mennesker herfra kom sammen og sa: «Vel, la bankene og butikkene dra. Vi lager våre egne». Så etablerte de South Shore Bank. Den har nå utviklet seg til et helt nettverk av institusjoner. Hele bank-konseptet er nytt. Lån gis uten sikkerhet.

Jeg har sett andre ting i et annet såkalt utviklet land, Japan. De har skapt kooperativer mellom konsumenter og produsenter, spesielt de som jobber med organisk

landbruk. Kooperativene er bygd opp på denne måten: Det kan være ti produsenter og 300 konsumenter. De kommer sammen og bestemmer priser og hva som skal produseres. Det er et helt alternativt markedssystem.

For å skape folkelige, lokale institusjoner trenger vi ulike strukturer. Vi kan ikke bare snakke om alternativer. Vi kan ikke bare fortsette å demonstrere. Vi må jobbe. Vi må finne disse alternative institusjonene og finne ut hvilken form som er riktig og nødvendig. Og vi kan ikke bare se etter dem i Oslo og Bergen; vi må gå ut og finne dem i småbyene. Hva trengs der? Hvis vi skal fortsette med de samme institusjonene som har gjort oss til slaver av systemet, hvordan kan vi da tro at vi kan utfordre systemet med bare å redusere CO₂ og SO₂-utslippet?

Fra mitt arbeid på landsbygda har jeg lært at det først er mulig å gjøre noe når vi jobber med vår egne hjem og våre egne lokalsamfunn. Hvis det er behov for en revolusjon, må revolusjonen starte i hjemmet. Økt konkurranse har ødelagt familiestrukturen og våre lokalsamfunn. Når familiestrukturen og samfunnsinstitusjonene bryter sammen hvordan kan vi da utfordre de multinasjonale selskapene? Jeg forstår ikke hvordan? Tro meg: Jeg ser dette i mitt eget forhold til min kone og mine venner. Hvis det er behov for forandring —selv om vi snakker om å føre et enkelt liv —må vi få til et samarbeid med de nærmeste. Derfor er det nødvendig å bygge opp igjen familiestrukturen og lokalsamfunnets institusjoner. En gjenfødsel av disse institusjonene er en åndelig prosess som må bygge på ydmykhet og vilje til å dele uten misunnelse. Jeg tror at disse menneskelige kvalitetene til slutt vil utfordre maktstrukturene.

Det finnes ikke universelle svar på miljøproblemene. Løsningene vil variere fra kultur til kultur. Derfor får informasjonen størst betydning når den kommer fra nasjonale kilder.

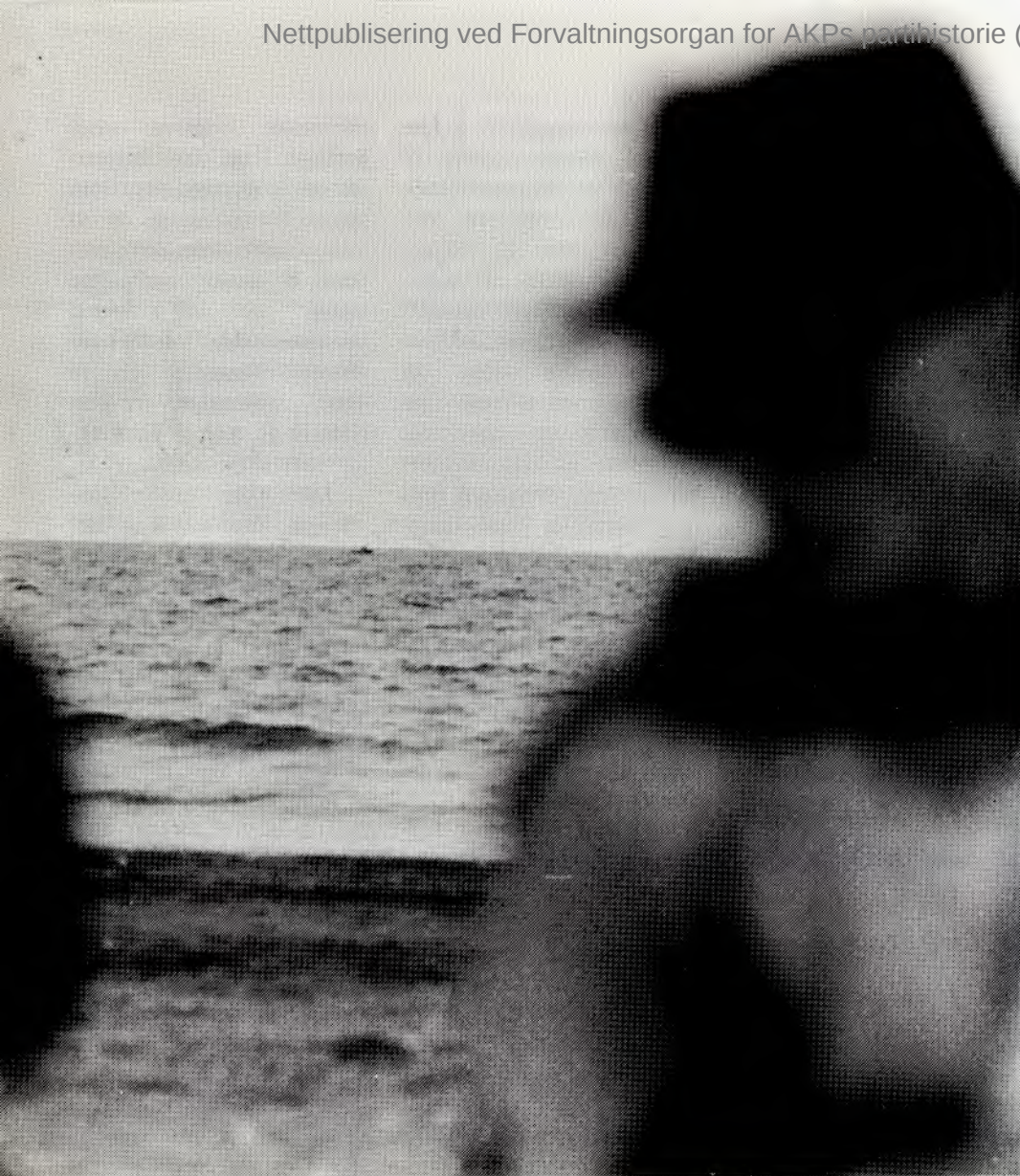
JOHN TINKER

ÅPEN INFORMASJON

Noen av dere kjenner sikkert til den britiske fjernsynsserien «Javel, statsråd». En kveld for ikke så lenge siden slo jeg på TV og trodde at det var et avsnitt fra denne serien jeg var kommet midt inn i. Men det viste seg at det var kveldsnyhetene. En av regjeringens talsmenn forklarte at det lå an til uenighet om drivhuseffekten på Bergen-konferansen. Noen land, sa regjeringstalsmannen, er ikke enige i at dette er et alvorlig problem og derfor vil de ikke gjøre noe med det. Så er det en gruppe land som er enige i at dette er et alvorlig problem og som derfor mener at noe må gjøres. Det britiske standpunktet som han redegjorde

for, var et klassisk eksempel på den britiske evnen til kompromiss og diplomati: Ja, det er et alvorlig problem, men ingenting bør gjøres. Kanskje dette er litt urettferdig i forhold til de britiske statsrådene, men ikke mye. Det er allerede klart at denne SEED-konferansen vil bli forfriskende annerledes. La meg først fortelle litt om PANOS.

PANOS består av fire uavhengige institutter. Et institutt for den anglofile verden i Nord-Europa, Afrika og Asia har sitt sete i London. Et annet ligger i Washington og dekker USA, Karibien og Latin-Amerika. Ett tredje, som konsentrerer seg om den frankofile verden, har base i Paris og har fransk som sitt arbeidsspråk. Det fjerde lig-

Planeten Gaia vil fortsatt bli skadet av menneskene. Spørsmålet er om vi blir i stand til å høre smerteskrikene og gjøre noe med dem.

ger i Budapest og har spesialisert seg på Øst-Europa og Sovjet. Hvert av disse fire instituttene har sitt eget styre og egen stab, hovedsaklig rekruttert fra regionene de dekker. Vi jobber på følgende tre områder: —Vi lager og publiserer informasjon —bøker, avisartikler, informasjonshefter, lydbånd, videoer, fotografier og tidsskrifter. —Vi lager tematiske informasjonspakker. Vi tar et bestemt miljø- eller utviklingstema og lager informasjon om det.

Et av de største programmene vi har for øyeblikket er om AIDS, spesielt i den tredje verden. Der har vi etablert oss som den viktigste uavhengige informasjonskilden. —Vi driver en rekke såkalte regionale samarbeidspro-

sjekt. Her forsøker vi å bruke vår erfaring, kunnskap og tilgang på penger for å støtte informasjonsaktiviteter i utvalgte deler av verden.

Det første prosjektet vi deltok i var for ti år siden i Indonesia. Sammen med noen indonesiske samarbeidspartnere planla vår forgjenger, Earthscan, et seminar om miljøspørsmål for journalister. Den daværende miljøvernministeren i Indonesia, Emil Salim, et veldig entusiastisk og pågående menneske, sa: Ja, la oss samle alle disse journalistene og gi dem svar. Men en annen eldre og klokere indoneser vi snakket med, Soeditmoko, sa: Emil, Emil, vi vet ikke svarene på alle disse problemene. Men kanskje vi kan hjelpe dem med å stille de riktige spørsmålene. Og det er

den holdningen vi forsøker å ha i PANOS: Ikke gi alle svarene, men gi hjelp slik at folk og organisasjoner kan stille

Ikke gi alle svarene, men gi hjelp slik at folk og organisasjoner kan stille noen av de riktige spørsmålene

noen av de riktige spørsmålene.

En gang lærte vi at 1848 var revolusjonens år. Men

1989 var langt mer dramatisk enn det. Noe av det mest interessante var den viktige rollen miljøspørsmål spilte i nesten alle revolusjonene. Økologiasnot i Bulgaria, kampen for å stoppe oppdemningen av Donau i Ungarn og Tsjekkoslovakia osv. Jeg vil ikke gå i detaljer når det gjelder Øst-Europas miljøproblemer. Jeg vil bare understreke at de øst-europeiske miljøproblemer —skogsdøden; elver, som ikke er annet enn åpen kloakk og dumpingsplass for kjemisk avfall; jorda som blir ufruktbar av for intensivt jordbruk og kunstgjødsel; drikkevann som er så forurenset av nitrater at barn, f.eks. i mange landsbyer i det vestlige Ungarn, ikke kan drikke det —disse miljøproblemer er langt større

enn alt hva vi kan se i Vest-Europa. Samtidig er det en reell fare for at miljøspørsmålene raskt kan ende på bunnen av den politiske dagsordenen i Øst-Europa, presset ut av saker som umiddelbart oppfattes som langt mer presserende.

Noe av det Øst-Europa trenger mer enn noe annet er troverdig miljø-informasjon. Du kan ikke begynne å løse problemer før du vet hva problemene består i, hvor store de er og hva som er årsakene. I Øst-Europa har informasjonen systematisk blitt undertrykt og forvrengt de siste 40 årene. Selv når informasjonen finnes i form av tall og fakta, fester ingen lit til den — den er suspekt. Et eksempel på dette er de mange landsbyene og kommunene i det vestlige Ungarn som mottar tonnevis av kjemisk avfall fra Østerrike og Ungarn, og som kvitter seg med det ved å tømme det ned i gamle brønner og gruvesjakter. Når miljø-tjenestemenn fra Budapest antyder at dette kanskje ikke er noen god ide fordi det vil ødelegge vannforsyningene, blir de simpelthen ikke trodd. Fordi miljøengasjementet verken kan komme i gang eller bli særlig effektivt uten å fylle disse informasjonshullene har vi startet PANOS i Ungarn. Instituttet er ledet av Janos Varga, en av grunnleggerne og ledere av Donauringen, som ledet kampen mot oppdemningen av Donau.

Et av spørsmålene vi skal konsentrere oss om nå er kjernekraft. Noe av det mest overraskende som skjer i Øst-Europa er at det i løpet av de neste årene vil bli en rask økning i bruken av kjernekraft. En kunne kanskje forvente at østeuropeerne ville være skeptiske til atomkraftverk etter Tsjernobyl. Men reaksjonen synes i stedet å være at Tsjernobyl

ikke viste at kjernekraft er farlig, men at sovjetisk teknologi er det. Hvis man får tak i flotte, rene vest-europeiske reaktorer vil det ikke bli problemer. Ungarn er nå kommet godt i gang med forhandlinger om å få kjøpe kjernekraftverk fra Electricite de France eller fra Ontario Hydro.

Sammenlignet med brunkull og vannkraft, som det er knyttet alvorlige miljø-

Alle samfunn gjør feil. Alle samfunn griser til miljøet -kommunistiske eller kapitalistiske eller hva de nå måtte kalle seg

jøproblemer til, blir kjernekraft sett på som en attraktiv og ren løsning. Hvis de øst-europeiske landene finner ut at kjernekraft er det rette, er det opp til dem. Men desverre blir det gjort i en situasjon der det er liten oppmerksomhet om farene og veldig lite offentlig debatt. Hvorfor har Øst-Europa og Sovjet hatt så mange miljøproblemer og så mange miljøkatastrofer? Det er mange grunner, og jeg kan ikke gå inn på dem alle. Men det ser ut til at den viktigste årsaken er mangel på feedback i den bresjnevistiske og stalinistiske kommunismen. Partistaten kontrollerte alt. Det eksisterte ikke uavhengige medier og uavhengige forskningsmiljøer. Det var ingen måte en kunne finne ut om noe gikk galt, rette søkelyset på det og gjøre noe med det.

En av de beste parallellene en kan trekke er dyr som

har mistet evnen til å føle smerte. Denne evnen til feedback er ekstremt viktig. Alle samfunn gjør feil. Alle samfunn griser til miljøet — kommunistiske eller kapitalistiske eller hva de nå måtte kalle seg. Jeg tror det var St. Augustin som sa «Humanum est errare» — det er menneskelig å gjøre feil. Spørsmålet er om du kan organisere deg i forhold til miljøet slik at det finnes metoder for å oppdage disse feilene, rette oppmerksomheten mot dem og korrigere dem. Jeg sier ikke at mangelen på feedback var den eneste årsaken til miljøkatastrofene i Øst-Europa, men jeg er overbevist om at det var en av de viktigste.

Dette er en viktig lærdom for den tredje verden og ikke minst for Vest-Europa. Det er ikke bare Øst-Europa som har hatt et statsbærende parti som kontrollerte regjeringen, media og de fleste sidene av samfunnslivet og hvis maktmonopol var lovfestet. Dette er tross alt situasjonen i de fleste afrikanske land. Derfor tror jeg at sammenbruddet for de kommunistiske regimene i Øst-Europa vil få dyptgripende virkninger i den tredje verden, spesielt i Afrika.

Det bemerkelsesverdige er at de kommunistiske regimene i Øst-Europa ikke ble styrtet. De brøt sammen. Så fort trusselen om russisk militærintervensjon forsvant, kollapset regimene. Partiene selv sa: «Ettpartisystemet virker ikke. Vi gir opp. Vi må gjøre det på en annen måte.» Denne erkennelsen av sin egen impotens vil få langvarige virkninger i andre deler av verden. Jeg tenker ikke bare på stater og herskende partier som bevisst kaller seg marxistiske eller sosialistiske, men også på dem som er kapitalistiske og markedsorienterte i sin økonomi. Stater som Kenya,

Indonesia, Mexico eller Senegal. Land som fremdeles har et styrende parti som mener det har legitim rett til å styre alene, kontrollere regjering og stat og manipulere media og alt annet. Sammenbruddet for det leninistiske konseptet vil få dype, langvarige, revolusjonære og spennende effekter i den tredje verden.

I den tredje verden er uavhengige medier viktig. Det samme gjelder de vestlige samfunnene. Vår presse blir mindre og mindre pluralistisk for hvert år som går. De multinasjonale mediaselskapene har blitt mektigere, og uavhengige røster blir dysset ned. I vest, øst og sør er behovet for en uavhengig og pluralistisk presse som setter søkelyset på miljøødeleggelser av overordnet betydning.

Regjeringsuavhengige organisasjoner spiller en viktig rolle i dette arbeidet. Uavhengige organisasjoner har bidratt til opprettelsen av en rekke alternative mediatjenester — som for eksempel IPS, The Press Foundation of Asia, Den all-afrikanske pressetjenesten og pressetjenesten Sarvodaya i India. De frittstående organisasjonene gir også ut egne publikasjoner i mange land og de har voksende betydning i forhold til den øvrige pressen.

Jeg vil gjerne gi dere to eksempler, begge stammer fra prosjekter PANOS har deltatt i. Ifjor hjalp vi en gruppe i Bangladesh som kaller seg Lokayan med å utgi en rapport om et oppdemningsprosjekt, ikke langt fra Dacca. I likhet med mange andre prosjekter virket det lovende under planleggingen, men da det ble satt ut i livet fungerte det ikke slik alle hadde forventet. Rapporten ble kalt «Jakten på den gyldne drømmen» og var laget av en liten gruppe journalister fra Bangladesh.

Den ble utgitt på bengalsk og kom ikke ut på engelsk før et halvt år senere. Grunnen til dette var at en førsteutgivelse på engelsk ville ført til stor utenlandsk mediaoppmerksomhet og mange i Bangladesh ville ha følt at landet var blitt angrepet utenfra.

Rapporten fikk stor betydning og var den viktigste årsaken til at presidenten oppnevnte en miljøminister og nedsatte en kommisjon som skulle se på miljø-virkningene av regjeringsprosjektene. Rapporten førte også til at Den asiatiske utviklingsbanken, som hadde finansiert utbyggingen av demningen, henvendte seg til Lokayan for å skaffe seg kunnskaper om hvordan slike prosjekter virker i forhold til lokalbefolkningen. Det viktigste resultatet var kanskje at det ble dannet en ny organisasjon, Senter for bærekraftig utvikling, som fikk midler til å gjennomføre fem studier om andre utviklingsprosjekter i Bangladesh. Alt dette var et resultat av informasjonsaktivitet der noen utenfra, i dette tilfellet PANOS, hjalp mennesker i landet til å analysere og kritisere sin egen utvikling.

Et annet eksempel er da vi for noen år siden hjalp kolleger i Sudan med å lage en bok kalt «Krigsskader». Boken, som ble utgitt på arabisk og engelsk, analyserte hvilken virkning borgerkrigen hadde på utviklingen i landet. Av de 20 forfattere var alle unntatt to fra Sudan og de kom fra hele det politiske spekteret og fra nord og sør. De hadde muslimsk, kristen og svart afrikansk bakgrunn.

Det er grunn til å legge merke til at informasjonen fikk stor betydning fordi den kom fra nasjonale kilder som både forsto problemene bedre og hadde større troverdighet enn utenlandske.

Videre førte prosjektene til at det ble bygget opp bærekraftige og varige informasjonsmiljøer som landene vil få nytte av framover.

La meg forsøke å trekke sammen det jeg har tatt opp. For det første tror jeg ikke det er universelle svar på miljø- og utviklingsproblemene. Løsningene vil variere fra sted til sted, fra kultur til kultur og fra samfunn til samfunn. For det andre tror jeg uavhengige organisasjoner i nord må være mye mer forsiktige i sitt forhold til tilsvarende organisasjoner i sør. Det er en ulykkelig situasjon når organisasjoner i sør et-

rekraftig utvikling —det skulle være som å foreslå at noen kunne være bare litt gravid. Dette er jeg fundamentalt uenig i. Jeg tror ideen om at vi kan utvikle en klar oppfatning av hva bærekraftig utvikling er en gang for alle, for så å gjennomføre det, er en arrogant og absurd holdning. Det klarer vi ikke. Jeg tror det beste vi kan håpe på er å gjøre våre samfunn mer bærekraftige og mer i balanse med miljøet og naturen.

Jeg tror det vil ta ekstremt lang tid, om noensinne, før menneskeheten kommer i fullstendig harmoni

Det bemerkelsesverdige er at de kommunistiske regimene i Øst-Europa ikke ble styrtet. De brøt sammen.

terplaprer analyser og kritikk som kommer fra organisasjoner i nord. En kan se dette spesielt tydelig i kampanjene for å bevare de tropiske regnskogene. Disse kampanjene er så velorganiserte og velformulerte at de kveler de sørlige organisasjonenes evne til selv å finne ut hva de mener om regnskogene.

Det har blitt sagt på denne konferansen at det er absurd å snakke om en mer bæ-

med naturen. Jeg tror målet derfor bør være å bevege seg mot en slik situasjon, heller enn å tro at vi noensinne kommer dit.

Alle samfunn, alle regjeringer og alle typer økonomier vil ødelegge miljøet på en eller annen måte. Planeten Gaia vil fortsatt bli skadet av menneskene. Spørsmålet er om vi blir i stand til å høre smerteskrikene og gjøre noe med dem. ■

Samtiden, under Trond Berg Eriksens ledelse, har i sitt siste nummer (4/90) satt søkelyset på de to europeiske gravitasjonspunktene, Tyskland og Sovjet.

For et tidsskrift av Samtidens type holder det som regel hvis en eller to artikler i hvert nummer er gode. Jeg husker ennå Jan Erik Volds intervju med Dag Solstad i 1987-årgangen. Forrige nummer ble holdt oppe av en tankevekkende artikkel av Ottar Brox om de nye utstøtingsmekanismene i det moderne Norge.

Når den ene gode artikkelen mangler blir Samtiden grått og likegyldig; det knitrer av uforløste akademiske intensjoner. Et spørsmål en norsk tidsskriftsredaktør må stille seg, er om det rett og slett finnes nok skriveføre, tenkende og engasjerte nordmenn til å holde en jevn høy tidsskriftskvalitet.

Derfor er det ingen skam å trekke tungt på tidligere publiserte bidrag fra utenlandske kilder. Samtiden – i likhet med mange andre – har lenge hatt god nytte av Hans Magnus Enzenberger i så måte. Han har den nødvendige formuleringsevnen parret med tilstrekkelig substans.

Når norske tidsskrifter ikke er særlig engasjerende kan det også ha sin årsak i at redaksjonene selv ikke har noe politisk eller

kulturelt budskap de vil bringe til torgs.

Når det gjelder antallet lesverdige artikler er det siste nummeret av Samtiden (4/90) et av de bedre. Av gode bidrag kan nevnes Karl Christian Lammers' artikkel om DDR-statens traumatiske forhold til det tyske nasjonalitetsproblemet, og ikke minst Anthony Barnetts samtale med Hans Magnus Enzenberger og Boris Kagarlitsky om

den offisielle perestroikaen vil bryte sammen før opposisjonen er i stand til å utvikle sitt alternativ. Kagarlitsky er pessimist på det russiske imperiets vegne og ber sine vestlige samtalepartnere om ikke ha noen illusjoner om framtiden.

Boris Kagarlitsky redegjør også for den russiske besettelsen av å ta igjen Vesten. Han viser til at japanerne tok igjen Vesten som et

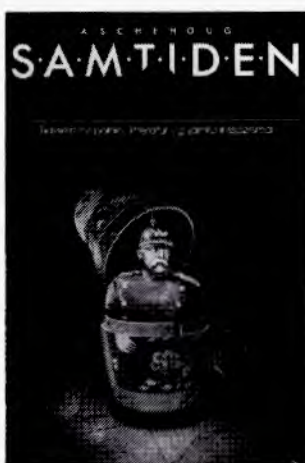
biprodukt av sin egen naturlige utvikling, mens de ledende sjiktene i Russland forsøker å pådytte landet en utvikling av vestlig type.

En rekke artikler i dette nummeret av Samtiden er interessante, uten kanskje helt å bringe fram de overraskende og provoserende

angrepsvinklene. Iver B. Neumann har en kompetent gjennomgang av nasjonalitetskonfliktene i Sovjet og redegjør for den voksende debatten om konføderasjon og føderasjon i Sovjet. Ursula Jakobsen intervjuer Günter Wallraff om Tyrkia og tysk samling, Jardar Seim skriver om rumensk historie og Pål Kålstø tar for seg oppgjøret med den marxist-leninistiske arven i Sovjet. Peter Normann Waage forteller humoristisk om sitt møte med Sovjet, mens Nils Magnus Bugges skriver interessant om Czeslav Milosz.

Anbefales

BJØRGULV BRAANEN

Pessimistisk Sovjeter

«**N**ew Left Review» feiret i år sitt 30-årsjubileum med et nummer om sammenbruddet for den kalde krigens epoke (No. 180, mars/april 1990)..

Fred Halliday har skrevet hovedartikkelen om den kalde krigens endelikt.

Halliday ser motsetningen mellom øst og vest, ikke så mye som tradisjonell stormaktsrivalisering, som en konflikt som hadde sin basis i ulike samfunns-systemer. Forøvrig hevder Halliday at «sosialisme med et menneskelig ansikt», slik den ble utformet i Tsjekkoslovakia i 1968, aldri var et reelt alternativ til Bresnev-sosialismen. Så lenge kapitalismen var økonomisk overlegen, ville en liberalisert kommunisme ikke ha hatt en sjanse, skriver Halliday.

Den glimrende engelske historikeren Perry Anderson har skrevet en artikkel om den opposisjonelle intelligensiaen i Storbritannia, med historikere som Christopher Hill, Edward Thompson og Rodney Hilton i spissen. Alle disse var med i det britiske kommunistpartiet på slutten av 30-tallet, og de ble med i partiets historikergruppe etter krigen. Tidlig på 50-tallet skapte de det spennende historikertidsskriftet «Past and Present».

Anderson viser hvordan venstrekreftene i Storbritannia hele tiden har hatt et sterkt fotfeste i den akademiske verden. På 80-tallet skapte den radikale in-

telligensian en rekke opposisjonelle tidsskrifter, selv om noen av dem ble kortvarige. Til tross for thatcherisme og allmenn høyredreining, maktet faktisk venstresida å bygge ut sine posisjoner på 80-tallet.

La meg til slutt nevne en interessant og lesverdig artikkel om den franske kvinnebevegelsen, skrevet av Jane Jenson. Sentralt innen den revolusjonære

re kvinnebevegelsen i Frankrike sto MLF (Mouvement de Libération des Femmes) som ble dannet rundt 1970.

MLF fikk stor pressedekning for sine mange tøffe aksjoner, bl.a. en aksjon mot triumfbuen og en generell offensiv mot damebladet «Elle» i 1970.

Men etter hvert utviklet det seg motsetninger. Under ledelse av Antoinette Fouque, ble gruppen «Psychanalyse et Politique» dannet. Denne gruppen utviklet seg etter hvert i en ekstrem sekterisk retning og nektet f.eks. å være med i aksjoner mot abortlovgivingen.

«Psych et Po» møtte

hard kritikk fra de delene av den radikale kvinnebevegelsen som i tråd med Simone de Beauvoires «Det annet kjønn» la vekt på at kvinner blir, men ikke er født, et underordnet kjønn. «Psych et Po» hevdet at kjønnsundertrykkningen hadde sin årsak i seksualiteten.

I fagbevegelsen spilte kommunistpartiet og fagorganisasjonen CGT en viktig pådriverrolle når det gjaldt kvin-

nekrav etter krigen. Men etter hvert ble den katolske fagorganisasjonen, CFDT, mer sentral.

Allerede på slutten av 60-årene var CFDT involvert i en rekke militante aksjoner.

I det franske kommunistpartiet

(PCF) ble kvinneaktivistene knyttet til den eurokommunistiske retningen. Da denne fløyen led nederlag i PCF etter 1977 førte det også til en svekkelse av kvinnepolitikken.

Fra midten av 1985 har kvinnebevegelsen vært på retrett i fagbevegelsen. Etterhvert som den økonomiske krisa utviklet seg ble CFDT ansvarliggjort og fagorganisasjonen gikk bort fra kravet om kortere arbeidsuke. Mens CGT i hvert fall fortsatte med å stille formelle likestillingskrav, slik organisasjonen hadde gjort helt siden krigen, overlot CFDT kvinnene til seg sjøl.

BJØRGULV BRAANEN

180 *new left review*

THE SHADOWED VICTORY

Fred Halliday	Triumph of the West
Mary Kaldor	After the Cold War
Perry Anderson	A Culture in Contradiction
Jane Jenson	Representations of Difference
Edward Said	Narrative and Geography
Anthony Barnett	Perennial Cambodia

Buhle on 'America': Hilton on Tax Revolts
 £5.50 £4.95 ISBN 0 00 470000 0 000 0000

Fransk feminisme Kald krig

Ariadne - "forum for kritisk samfunns teori" - har kommet med sitt fjerde nummer, etter et opphold på fire år siden sist(!).

Hovedvekta i dette nummeret ligger på fem artikler knytta til økologi og miljø: Magnar Norderhaug om den globale miljøsituasjonen, John E. Young om bioteknologi og matproduksjon, Marcia D. Lowe om sykkel som alternativ, Jeppe Kolding om fiskeribiologi og Bjørn Sandvik om begrepet "bærekraftig utvikling".

Ariadne har sterk tilknytning til universitets- og forskningsmiljøer i Bergen, og noe av innholdet ser da også ut som om det først og fremst er beregna på kolleger i forfatterens egne akademiske sirkler. Sjøl gikk jeg med interesse løs på Jesper Koldings artikkel om modellbegrepet i fiskeribiologien (hva har beregningsmodellene for fiskeribestanden hatt å si for overfisket og sammenbruddet i fiskerierne?), men måtte melde pass da jeg møtte formuleringer som:

"Det samme resonnementet kan følges for andre grunnbegreper i fiskerimodellering som for eksempel Von Bertalanffys vekstkurve og den eksponensielle dødelighetsfunksjon, som via "Yield per Recruit"-relasjonene har utviklet seg til "Virtual Population Analysis" (VPA) konseptet".

Marcia D. Lowes "Å

gjenoppdage hjulet" er den minst omfangsrike artikkelen, men den som ga meg mest ny og konkret kunnskap i forhold til miljøproblemer. Med tall og fakta viser Lowe hvordan sykkel er et fornuftig, miljøvennlig transportalternativ som stadig taper i kampen mot privatbilismen.

For lesere av Røde Fane vil nok Harald Grimens bokessay "Om organisatoriske rottefel-

nes liv som partiet ikke skulle ha noe syn på eller engasjere seg i. For det andre krevde partiet at medlemmene skulle "opphøve adiafora for seg sjøl" - dvs. de skulle la ideologien gjennomsyre alt de foretok seg, og leve et liv fullstendig i pakt med den rette lære.

Ut fra dette hevder Grimen at ml-bevegelsen sto for _ og fortsatt står for _ ei total ensretting av medlemmenes

tanker og handlinger, hvor det minste avvik fra organisasjonens ideologi med nødvendighet må føre til brudd eller opportunisme.

Jeg synes Grimens teoretiske byggverk blir altfor skjematisk til at jeg klarer å ta det helt alvorlig; det blir

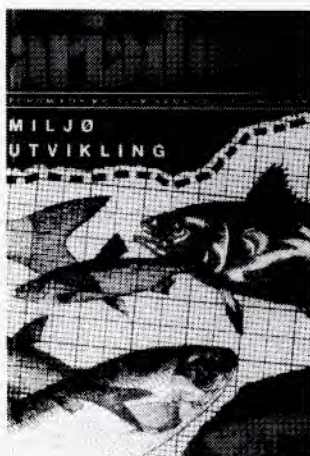
som om en bastant konklusjon er trukket på forhånd, og så må resonnementet passe inn. Dermed blir bildet av AKP en temmelig parodisk affære. Og det er synd, for her er poenger jeg mener er vel verdt å diskutere. Ledelsen i ml-bevegelsen kunne være sjølrekrutterende fordi den "møtte aldri ein reell opposisjon som kunne bli sterk nok til å gje den konkurranse", hevder Grimen. Ja, kanskje det? Men i stedet for å pense tankene inn på slike problemsstillinger, henger jeg meg opp i det jeg oppfatter som overdrivelser. Men for all del _ les sjøl!

LEIF STEINHOLT

ler sin natur" vekke spesiell interesse. Med kommunikasjonsteori som bakgrunn bygger Grimen spesielt på (ml)-redaktør Terje Tvedts kapittel om kadervurderinger, og fra dette utleder han en teori om at ml-bevegelsen sto for ei "dobbel oppheving av adiafora".

Adiafora er et begrep for det å kunne stille seg moralsk likegyldig til et område; det å slippe å svare ja eller nei eller ha ei bestemt oppfatning av et spørsmål. I følge Grimen besto den "doble opphevinga" _ for det første _ i at AKP gjorde "alt til politikk"; dermed ble det ingen områder i medlemme-

Tungt miljøvern

Det er en utbredt misoppfatning at New Agere melder seg ut av samfunnet. Men New Age når alle slags folk og formes deretter. Vanlige lønnsmottagere reiser på astralreiser til fjerne himmelstrøk, Jappene går på sjaman-kurs for å utvikle krigeren i seg, og også raddisene har sitt. Siste skrik blant miljøbevisste er fjernhealing av skadd skog.

Fjernhealing av skadd skog har blitt en kjent og kjær gjenganger i Det Ukjente etterhvert. I forrige nummer av Røde Fane kommenterte vi Bjørn fra Ski som var kanal for en kosmisk bevissthet kalt Maye, som dirigerte pyramidekraft utover regnskogene. Men det er ikke nødvendig å være fra Andromeda eller Atlantis for å slå et slag for moder jord. I August-nummeret av Det Ukjente står healer Hugo fra Biristrand fram og viser hvordan han healer skadd skog hved hjelp av en globus.

"Først viser Hugo oss hvordan han gjør det med skogen. Han legger en hånd på kartet og sender sine spesielle og helbredende stråler på kartet. Mange spør sikkert vantro: -Virker Hugos arbeidsmåte? Ja, vi har fått låne bilder som viser dete."

Heltige bilder. Hugo med globus. Hugo med kart. Hugo i skogen. Og et bilde av Hugo der han poserer med et bilde av SKIKKELIGE stråler.

“På spørsmål fra Det Ukjentes medarbeider om Hugo har alliert seg med en kontaktperson som kan følge med i utviklingen i skogen andre steder i landet sier han: -Jeg kan følge med i utviklingen selv når jeg healer.”

skog over hele kloden minst en gang i måneden. Det går best ved fullmåne. Han henter også energi fra Pluto (planeten, ikke bikkja til Donald). "Fornyelsen bare kommer. La det være sagt: Dette er ikke humbug, presiserer Hugo Stenberg."

Spørsmålet er bare: med alle disse gode energiene susende rundt, hvorfor dør stadig mer skog? Hugo har ikke svaret på dette.

Hugo startet for noen år siden med et testprosjekt. Av to små trær på femti centimeter ga han det ene healing. Det er nå fire år senere over to meter høyt! Det andre er formodentlig en liten forkrøplet busk i dag. Som selvsagt er synd, men noe må ofres på forskningens alter.

I dag healer Hugo

Men vi kan vel anta at når vendepunktet kommer og menneskeheten går ut av fiskenes tidsalder og inn i vannmannens tidsalder -da skal alt bli så meget bedre.

Når vi alle blir gode vannmenn med store vannhoder, akkurat som Hugo.

JON SANDVIK

Fjern healing

EG er namnet på bladet til Norsk målungdom. Snarare enn eit meldingsblad er det ei målpolitisk slagmark for alle fløyane istriden.

“Å spegla ein himil av på norsk” freistar Vincent Eye Færavaag å gjera i siste utgåva. Dette er eit svar på Olav Randens grunnleggjande artikkel “Nasjonalt og sosialt i norsk målstrid” som og har stått i

“Røde Fane”. Svaret er ei saumfaring av detmarxistiske sogesynet - serskilt slik det ter seg i målsynet til Olav Randen og mange av “radikalarane” i mål-rørsla.

Færavaag går til åtak på dei som ynskjer vera vikarar for folket og “snobbar nedover” (ikkje Randen!) under overskrifta Folkevenene og den “folkelige” kulturrevolusjonen:

“Når radikalararen ‘dyrkar’ det folkelege framum det norske, ‘folket’ meir enn dei ideala folket bør odla, fører det til at det folkelege må leitast upp, som attkjennande serdrag ved folket. Radikalaren let augo sveipa i knehøgde - og finn det ‘folkeleg-mangfelde’.

Det kuttar han med sigd - lågt yver bakken - i jamn høgde. Tek so og byd det fram i ei einaste form: “Det typisk folkelege”.

Færavaag tek og fatt i maktspråks- og konspirasjonsteoriane om bokmålet som Randen målber soleis: “Som dressurspråk er bokmålet framifrå. det er eit godt språk å gi ordrar i, men eit dårleg språk å tenkja eller samhandla i.

Så lenge bokmålet rår grunnen, er folk flest analfabeter i skrift, og difor lettare å taumkøyre”.

Færavaag svarar

kjem kanskje hovudsemja fram: om ein skal leggja ei historisk vurdering til grunn for synet på språk og samfunn: “Ideen dems (NMUs) må vere att det er av det onde når ett språk endrer seg under innflytelse fra koloniherrer, okkupanter eller andre undertrykkerer, mens det er i orden når ett språk endrer seg uten att det skyldes ytre påvirkning”.

Elles i bladet finn ein

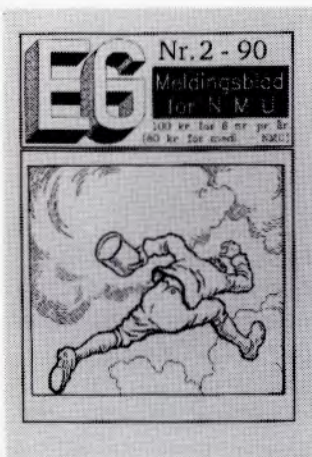

m.a.: “Det må vera eit reint mirakels, at yverklassen her i landet er istand til å tenkja i det heile teke: For ingen er vel meir fangar av bokmålet enn den klassen som med hud og hår er fødd inn i(det).

“Kronikken i EG 3/89 er eit åtak på og grundig mistenkjeleggjering av målpolitikken åt Norsk Målungdom frå bladstyraren i “Språklig Samling”, Rolf Theil Endresen. I ein fotnote

m.a. heite ordskifte, intervju med SamirAmin om eurosentrismen og eit stykke om studentkonferansen til NMU om “Det nasjonale spørsmålet” med m.a. Amin, Endresen, KåreTønnesson, Øyvind Østerud, Jan Petersen, Vitalij Koslovskij (Univerisitetet i Minsk) og utsendingar frå Europaskulen i Brussel(EF).

BÅRD ESKELAND

Mål Strid

Møkkagraving kan gi motbydelige historier

.....Noe dritt er det jo overalt, sier Ole Christian Olstad og bestiller et nytt glass Upper ten, sitt tredje på en halvtimme. I slike borgerkriger...doserer han videre ...I slike borgerkriger er det ingen som kommer ut med hvite hansker... Jeg synes det var litt ille med han palestineren som lå der og skreik, men men, sier Olstad og ber serveringsdama ta med en halvliter også. På bordet mellom oss surrer en båndopptaker, og på båndet fester det seg en motbydelig historie - historien om en norsk leiesoldat og hans kamp mot verdenskommunismen.

Slik starter historien om Ole Christian Olstad i augustnummeret av FOLK OG RØVERE. Magasinet blir utgitt av en gjeng entusiastiske trøndere og starta opp i 1986. Nå du leser dette er septembernummeret allerede å få kjøpt -det femte i år. "En motbydelig historie" er tittelen på på artikkelen om Olstad. Og det er motbydelig å lese om brautende reaksjonære standpunkt, menneskeforakt. Hans krigserfaringer koplet med svindleren Olstads kulepennsalg for kreftsyke barn. En geskjeft som ble avslørt i Norge, men gjenopptatt i Sverige av en kriger som ser på seg sjøl som rettferdighetens apostel.

Motbydelig - ja til dels. Men først og fremst lærerikt og engasjerende. Det er det politiske standpunktet som

ligger i bunn hos Olstad. Hans overbevisning om å slåss mot verdenskommunismen er drivkraften som skaper leiesoldaten og menneskeforakten.

Båndopptakerens evne til å få med de verbale detaljene utnytter artikkelforfatteren. Olstads stadig mer

brautende sjøltillit etter hvert som whisky-glassene tømmes avslører ikke minst den beinhard virkeligheten i Haddads styrker. Du er ferdig med Olstads meritter, blar om, og møter tittelen "Nordmann i kamp for PLO".

-Tanken på at jeg kan ha drept noen ligger der hele tiden. Det er noe jeg stadig må bearbeide. Men det går bedre nå. Selv om det er en erfaring jeg virkelig kunne vært foruten. Likevel har det ikke fått meg til å endre politisk syn. Snarere tvert imot, jeg er blitt sikrere i min overbevisning.

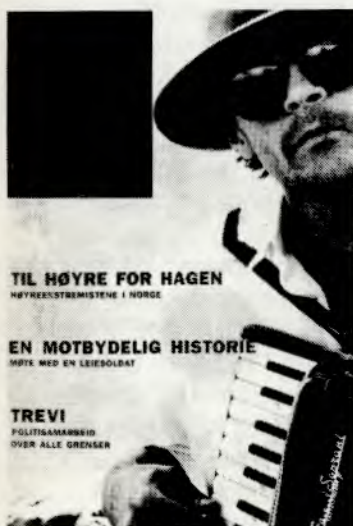
"Tore" med politisk bakgrunn i Rød

Ungdom ville ta aktivt del i kampen. Han ville ikke bare la det bli med praten. Her er brautenhet og menneskeforakt erstattet av ydmykhet og ny erkjennelse. Det var helt bak mål å tro at jeg hadde noe med krigen med våpen i hånd, oppsummerer "Tore".

20 av magasinet 50 sider er viet høyreekstremisme. Folk og Røvere gjennomgår landskapet av svarte organisasjoner, og viser både spennvidde og potensielle samarbeidsmuligheter. Magasinet tar de på alvor uten å ha gravt dypt nok til å vurdere om organisasjonene er i en offensiv fase med rekruttering eller stort sett ligger i dvale.

Magasinet antyder at organisasjonene er inne i en oppbyggingsfase, og peker på den offensive volden mot innvandrere og asylsøkere i Europa. En tredje artikkel må trekkes fram; Flyktningene verden glemte. I Millat-leiren i utkanten av Dhaka bor 10 000 mennesker, opprinnelig fra Bihar-regionen i India og bosatte seg i Øst-Pakistan. I krigen som skapte egen stat av Bangladesh tok flyktningene Pakistans parti, og slik blir ikke glemt i Bangladesh. Det er mange glemte flyktninger, og mange hevder at våre hjemlige debatt om flyktninger og asylsøkere i Norge er endel av forklaringen. Glimrende derfor at Folk og Røvere bevisst eller ubevisst bringer en slik artikkel ved siden av hovedoppslaget om rasistene på ytterste høyrefløy.

PER LUND

TIL HØYRE FOR HAGEN
HØYREKSTREMISTENE I NORGE

EN MOTBYDELIG HISTORIE
OM EN LEIESOLDAT

TREVI
POLITISKE ARBEID
OVER ALLE GRENSE

**Møkka
graving**

«**E**nergy for the planet earth”, spesialnummer av Scientific American, september 1990.

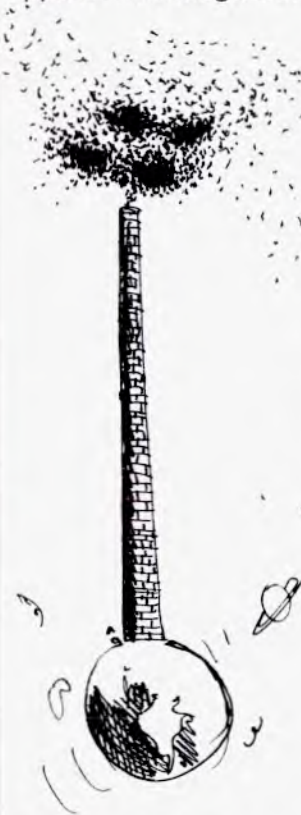
Med stor faglig tyngde skriver eksperter fra alle verdenshjørner om de fleste spørsmål som har med verdens energi-forsyning å gjøre.. Den redaksjonelle grunntonen ligger økopolitisk til venstre for George Bush. Alle skribentene erkjenner store problemer og noen mener også at den nåværende utviklinga kan føre til Den Store miljøkatastrofen.

Tema-lista inkluderer: "Energi for:" bygninger og hjem, industrien, motorkjøretøyer, utviklingslanda, Sovjet, Øst-Europa og Kina, samt "Energi fra:" fossilt brennstoff, kjernekraft og sola pluss noen artikler i gruppa "ymse": Energi for planeten - jord, Effektiv bruk av elektrisitet og Energi i forandring.

Løsningene på energi og økologi problemene blir til tider behandla som et reint teknologisk spørsmål. Det har sjølsagt en sammenheng med hvem som skriver. Artikkelen om fossilt brennstoff skrives for eksempel av to direktører ved Oak Ridge National Laboratory, og direktøren for industrianalyse og planlegging i det store amerikanske oljeselskapet Amoco. For en leser som tviler på at kapitalistisk stor skala teknologi er redninga, bør det likevel være av interesse å studere hva disse folkene mener er teknologisk mulig og markedsøkonomisk gjennomførbart.

For noen mulige tiltak er det vel til og med sann at ingen andre enn disse i dagens verden disponerer ressurser til å forske på dem.

Og fossilt brennstoff-gruppa overbeviser kanskje ikke i sine konklusjoner? Når det gjelder det overordna kravet om å redusere utslippa av drivhusgassen

CO2 blir de fleste forslaga for puslete og for dyre. Det gjelder teknologi for å fange opp CO2en og langtidslagre den som avfall framfor å slippe den ut i atmosfæren. Og det gjelder stortilt påskoging - det vil si skogplanting over enorme arealer slik at skogene skal hjelpe oss med å bruke opp CO2en vi slipper ut. Kort sagt snu avskoginga til sin motsetning.

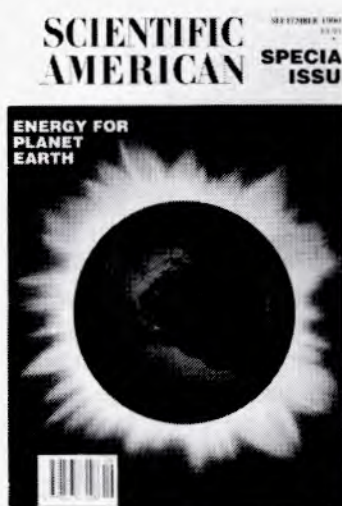
Det som legges fram som det globalt mest effektive er overgang fra elektisitetsproduksjon basert på kull til naturgass. Der makedet lig-

ger til rette for det sjølsagt. Dette er ikke noen endelig løsning, men det kan gi "oss" tid. Utslippene kan stagges ihvertfall for et par tiår, slik at forskninga kan bringe alternativ energi fram som et teknologisk og kommersielt alternativ. Og den strategiske planleggeren fra oljeindustrien ser ut til å mene at dette alternativet bør bli at vi skal lage elektrisiteten og fyre bilene våre med hydrogen.

Interessant er også gjennomgangen av situasjonen og mulige tiltak i Øst-Europa, Sovjet og Kina. Her skriver en amerikaner sammen med lederne for henholdsvis de sovjetiske og de kinesiske energiforsknings-instituttene. En uunngåelig dimensjon i drøftinga er plan versus marked, og det overrasker vel ingen at bare markedet viser seg være i stand til å rette opp elendighetene i øst. Det interessante ligger i de faktiske opplysningene.

Så til slutt kort om det virkelig store spørsmålet: De energimessige og økologiske konsekvensene av utvikling i den tredje verden. Her finner vi blant annet noe så sterkt som en alternativ strategi basert på eksisterende teknologi: DEFENDUS (DEvelopment-Focused, END-Use oriented, Service-directed) strategien er eksemplifisert for Karnataka provisen i det sørlige India. Interesserte henvises til lese tidskriftet.

TROND CHRISTOFFERSEN

Energi planeten

«**A**lternativer i Praksis" er et tidsskrift som utgis ifm prosjektet Alternativ Framtid. Alternativ Framtid(AF) er igangsatt av en rekke organisasjoner, bl.a. Fremtiden I Våre Hender, for å skape debatt om og å vise mulige veier mot et økologisk og menneskelig forsvarlig samfunn.

Nr 2/3-90 av "Alternativer i Praksis" omhandler en databank i AF som har fått navnet "Idebanken i Praksis". Formålet med databanken beskrives slik: "Gjennom å løfte fram erfaringer med praktiske alternativer har idebanken til oppgave å inspirere flere til å arbeide med nye løsninger. Banken bidrar også til oppbygging av nettverk mellom personer, grupper og organisasjoner som arbeider med forsøk og eksperimenter." Tidsskriftet har tatt ut noen av de prosjektene fra norden som ligger i "idebanken" og beskrevet dem på en oversiktlig måte. I oversikten er det bl.a tatt med bruktbu-
ttikker, utradisjonelt fagforeningsarbeid, bud-syk-kelfirma, kooperative bilparker og energisparingsprosjekter.

Et eksempel fra tidsskriftet er byabussen i Ingared i Sverige.

Beboerne i et område hadde problemer med for dårlig utbygd kollektivtrafikknett. De gikk derfor sammen og valgte en trafikkomite som utarbeider ruteplan og tidsplan etter ønske fra beboerne. Hver huss-tand stiller med en sjåfør til minibussen omtrent en dag pr år, og driftsutgiftene dekkes ved et vanlig billett-system.

Noe av det interessante ved prosjektene i

Blir disse prosjektene "overskuddsprosjekter" for spesielt interesserte når de igangsettes i et område hvor markedskreftene dominerer? Kan tiltaka gi folk mot i stedet for motløshet? Trekker de oppmerksomheten bort fra spørsmålet om hvem som har makta i samfunnet? Dette går dette nummeret av "Alternativer i Praksis" lite inn på, og overlater de i stedet til leseren.

"Idebanken" er at de fleste av tiltakene er utenfor markedets og statens direkte kontroll. Samtidig tilstrebes kollektive løsninger i stedet for rent individuelle. Derfor gjør "Alternativer i Praksis" et meget fornuftig arbeid når de samler kunnskaper om disse "nedenifra"-prosjektene.

Likevel er det mange spørsmål som dukker opp ved lesning av "Alternativer i Praksis".

Det er tvingende nødvendig for folk å utvikle kvalitativt nye måter for organisering av produksjonen og maktutøvelsen på i samfunnet. Målt opp i mot gamle og døde modeller for samfunnsutviklinga blir prosjektene som beskrives i "Alternativer i Praksis" kanskje både naive og populistiske i negativ forstand. Men er de ki-
mer til noe nytt?

BJØRN AUSTBERG

Idébanken i Praksis

Praksis

Sett i forhold til planøkonomiens sammenbrudd i Øst-Europa og Sovjet, regner mange med at det frie markedet er den eneste muligheten også for den tredje verden. Men et slikt syn bygger på mange usikre antakelser.

KALIM SIDDIQUI

FRITT MARKED?

Sett i forhold til planøkonomiens manglende effektivitet i Øst-Europa og Sovjet, regner mange med at det frie markedet er den eneste mulige løsningen for den tredje verden. Men den neo-klassiske økonomiske modellen bygger på mange usikre antakelser og den tar heller ikke tilstrekkelig hensyn til miljøet.

Det nåværende synet på hvordan en kan løse krisen i den tredje verden gjenspeiler den økende populariteten til «laissez-faire»-ideologien over hele verden. Denne ide-

ologien bygger på enkle forklaringer:

Størsteparten av den tredje verden, spesielt Afrika, er i en dyp krise fordi staten har grepet inn i økonomien. I følge denne ideologien er de afrikanske politiske lederne og de statlige tjenestemennene ansvarlige for situasjonen.

Utviklingspolitikk som har som hovedmålsetting å øke brutto nasjonalproduktet har unnlatt å tilfredsstille grunnleggende menneskelige behov. Den økonomiske veksten garanterer ikke livsbetingelsene for majoriteten av de fattige. Mange eks-

empler i den tredje verden, som for eksempel Kenya, Nigeria, Zaire, Brasil, Chile og Argentina viser at disse ideene snarere er drømmer enn realiteter. Å stole på den neo-klassiske modellen er et feiltrinn. Den er ubrukelig for den tredje verden.

I 1924 startet Ludwig von Mises og F. Hayek, med økonomisk støtte fra Rockefeller Foundations, «Institutt for forretningssykluser» i Wien. Instituttet var spesielt opptatt av matematiske og økonometriske modeller. Begge stifterne argumenterte for frie markeds mekanismer. De mente at et konkurransesystem som var fritt for all statlig innblanding raskt ville komme i likevekt.

I 1931, da Hayek propaganderte de frie markeds mekanismene var det allerede tre millioner arbeidsløse i Storbritannia. På den samme tiden hadde Ramsay MacDonalds Labour gått sammen med den konservative regjeringen og dannet en nasjonal koalisjonsregjering som skulle skjære ned offentlige utgifter og reallønnene. Ledere fra begge partier forklarte at arbeidsløsheten hadde sin årsak i høye lønninger.

For å kontrollere pengetilførselen argumenterer gjerne monetaristene for drastiske reduksjoner i de offentlige utgiftene.

Samtidig utviklet J.M. Keynes sin teori for å finne en løsning på depresjonen. Hayek fikk jobb på det anerkjente London School of Economics for å virke som en motvekt mot Keynes. Hayeks teori om handelssykluser avviste at det var mangel på etterspørsel. Han la vekt på at det bare ville gjøre vondt verre å pumpe inn penger i nedgangstider.

Hayeks forretningsssyklus var en videreutvikling av Mises teori, som hadde dype røtter i østerrikes tradisjon. På midten av 20-tallet advarte både liberale demokrater og konservative i Østerrike mot en økning i etterspørselen, som de mente var fiende nummer én.

Neo-klassisk teori går ut fra at det finnes perfekte markeder der kjøpere og selgere har perfekt informasjon om nåværende og tidligere markedsforhold. Det er åpen tilgang til markedet. Teorien går også ut fra at de økonomiske aktørene er rasjonelle og at deres beslutninger er tatt for å maksimere nytten. De regner også at produksjonsfaktorene er mobile slik at de kan flyttes fra en sektor til en annen. Teorien behandler individene som likeverdige. De påstår at en slik kapi-

talistisk økonomi er selvregulerende. Videre hevder de at den økonomiske utviklingen vil bli bedre ved at man frigjør det private forretningslivet fra statlige reguleringer. Det innebærer at staten bør oppheve reguleringer i finans-, arbeids- og

Neo-klassisk teori går ut fra at det finnes perfekte markeder der kjøpere og selgere har perfekt informasjon.

varemarkedet.

I mange år ble slike ideer hevdet ved visse universiteter i vesten, uten å få videre oppmerksomhet. Den ledende monetarist, Milton Friedman, propaganderte lenge slike ideer uten at de fikk videre oppmerksomhet. Men med krisen på begynnelsen av 70-tallet ble de på ny trukket fram da det ble nødvendig å skape nye betingelser for videre kapitalakkumulasjon.

Monetaristiske teoretike-

re framhever at kontrollen med pengetilførselen, der den får vokse med konstant hastighet, etablerer økonomien og sikrer økonomisk vekst. Problemet er at en slik politikk for å kontrollere pengetilførselen er praktisk vanskelig for en regjering. Det kan gjøres gjennom å kontrollere banksystemet. Men banker er offer for de svingende konjunkturer i lånemarkedet, og er uansett ofte istand til å unngå nasjonal kontroll gjennom sine internasjonale operasjoner.

Så for å kontrollere pengetilførselen argumenterer gjerne monetaristene for drastiske reduksjoner i de offentlige utgiftene. Argumentet for dette er at økt pengetilførsel er den viktigste årsaken til inflasjon og siden offentlige underskudd fører til vekst i pengemengden, er en innstrammingspolitikk nødvendig.

Kapitalistene er også imot full sysselsetting av andre grunner: offentlige sysselsettingstiltak kan konkurrere med privat profittable foretak, og en full sysselsetting vil føre til knapphet på arbeidskraft, noe som vil føre til økte lønninger ved at arbeiderklassens forhandlingsstyrke øker.

Antagelsen at fonds og lån vil gå til den mest effektive produsenten under fri konkurranse er rett og slett feilaktig. De mest profittable selskapene er ikke alltid de mest effektive. Faktisk er det slik i en liberalistisk økonomi at en stor del av fonds og lån går til uproduktive spekulative aktiviteter som ikke bidrar til veksten, men bare omfordeler verdier til fordel for de rike. Statlige finansielle institusjoner som skaffer til veie billige kreditter til lav-inntektsgrupper, har ofte blitt etablert nettopp fordi private finansielle institusjoner gjerne har konsentrert seg om å låne til uproduktive investeringer, gjerne hos kapitalistene. Stikk i strid med oppfatningene til de neo-ortodokse teoretikerne, har de framskredne kapitalistiske landene historisk sett en sterk tradisjon med å intervensere i arbeidsmarkedet.

I løpet av 80-tallet har tilstrammingene blitt en ny ortodoksi i Vesten, og med Reagan i USA og Thatcher i Storbritannia har den også blitt dominerende politisk.

I den tredje verden har denne politikken i mange land blitt satt ut i livet av Pengefondet (IMF) og av andre kreditorer som et svar på gjeldskrisen.

I realiteten lar laissez-faire-politikken ulikhetene bestå og bygger ned beskyttelsen som arbeiderklassen og de fattige hadde, og lar dem inngå i den åpne konkurransen med kapitalen.

Den neo-økonomiske teorien overlater hele nasjonens økonomiske beslutninger til dag-til-dag stemninger

blant individuelle konsumenter. Det sies at menneskenes ønsker og behov kommer best til uttrykk i markedet og at en nasjons framtid derfor bør basere seg på individenes investeringslyst.

I følge ortodoks økonomisk teori, er verdenshandelen både til fordel for den tredje verden (som stort sett eksporterer råvarer) og den rike verden (som i hovedsak eksporterer teknologi og kapital). IMF støtter denne teorien. I en rapport heter det:

«Det er nå allment erkjent at et liberalistisk handelssystem er overlegent et restriktivt når det gjelder å skape økonomisk effektivitet». (Se International Monetary Fund, Finance and Development, Washington D.C., Mars 1989).

Erfaringene i den tredje verden viser at de nåværende handelsmønstrene, i stedet for å berike den tredje verden, fører til ytterligere fattigdom for befolkningen og tvinger dem inn i det internasjonale markedet som de ikke har noen kontroll over.

Det er åpenbart at de internasjonale utlånerne foretrekker en handelspolitikk som står i motsetning til selvberging og lokalt samarbeid. Mellom 1965 og 1985 økte verdenshandelen fra 400 milliarder dollar til over 1600 milliarder. Spørsmålet er om denne økningen har hjulpet de fattige i den tredje verden?

Svaret er at den ikke på noen måte har forbedret levestandarden for de fattige i den tredje verden.

Frihandels teorien er basert på to antakelser: Byttet er frivillig, og begge parter tjener på byttet. Men verden er ikke så enkel som teorien forutsetter. Forskjeller i relativ styrke kan forstyrre markedsprisene slik at bare den ene parten har fordeler av va-

rebyttet. Så i stedet for å berike den fattige partneren kan handelen lett bli et redskap for slaveri. Likeledes innvirker handelen på de fattigste i landet.

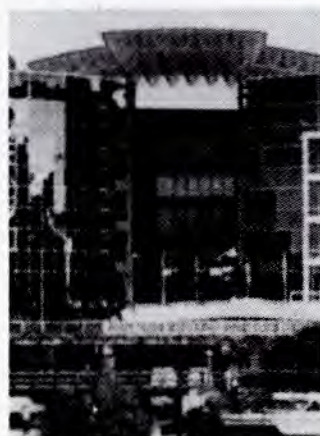
Handelsteori hviler i første rekke på teorien om gjensidig fordel og ønskeligheten av spesialisering og arbeidsdeling. I følge denne teorien bør land satse på varer de kan produsere billigst, det vil si billig i forhold til andre land. Men komparative fordeler er ikke konstante. De utvikler seg under påvirkning fra endringer i teknologien og andre forhold. På denne måten kan spesialisering på et område der en har en komparativ fordel føre til at en ikke utvikler seg på et annet område som kan gi en slik fordel i framtiden.

Den neo-klassiske doktrinen har spredd seg til den tredje verden i første rekke som et resultat av IMF og Verdensbankens anstrengelser. IMF mente løsningen for Afrika lå i en devaluering av den lokale valutaen. Men det er for enkelt å si at devaluering betyr økning av eksporten. Erfaringer fra mange land i den tredje verden viser at lokale priser har en tendens til å tilpasse seg importprisene og dermed opphever en virkningene av devalueringen. Det er høyst tvilsomt om ytterligere devalueringer i afrikanske land ville øke inntektene til bøndene og åpne veien for økt landbruksseksport. På midten av 80-tallet devaluerte Mali, Zaire og mange andre land sine valutaer uten den ringeste fordel for bøndene.

Videre insisterer alltid IMF på at en devaluering skal kombineres med innstramming, som betyr reduksjon av levestandarden for de fattigste. Oppheving av subsidier på de mest livsnødvendige varene får en drastisk virkning blant de fattige. IMF sikrer likeledes

at innstrammingene ikke rammer de rikeste, som lett kunne bære byrdene. I stedet tvinges de fattige til å tilbakebetale gjelden, de som ikke har tjent noe på den.

Likevel hevder IMF at de er helt nøytrale når det gjelder fordelingen av innstrammingstiltakene. Dette er rett og slett ikke sant. IMF vet utmerket godt hvem det er

IMF vet utmerket godt hvem det er som må bære byrdene.

som må bære byrdene når subsidiene opphører. Det vet også godt hvem som får svi når lønningene og sosial velferd blir kuttet.

La oss ta eksempelet Zambia. Nylig økte prisen på landets viktigste produkt, mais, drastisk. Dette førte til en rekke demonstrasjoner i landet. For å forstå dagens problemer har jeg forsøkt å se på landets økonomi de siste 25 årene.

I 1965 utgjorde kobbereksporten 43 prosent av Zambias brutto nasjonalprodukt, 61 prosent av regjeringens inntekter og 49 prosent av eksportinntektene. Men situasjonen forandret seg drastisk og i 1975-1976 utgjorde kobber bare 14 prosent av BNP, 3 prosent av statsinntektene, men fremdeles 90 prosent(?) av ekspor-

tinntektene. I 1971 falt kobberproduksjonen som følge av at Zambias største gruve ved Mufulira ble stengt. Landet hadde et desperat behov for utenlandsk valuta og søkte IMF om lån. Gruven ble reparert i 1972, men eksportinntektene økte ikke likevel.

Handelsbalansen ble forverret, importen økte. Resultatet var lav økonomisk aktivitet, forverret budsjettbalanse og landet ble tvunget til å låne fra IMF nok en gang.

Etter råd fra IMF gikk regjeringen inn for å stramme inn de offentlige utgiftene. Lønningene for de offentlige ansatte ble frosset, og det ble satt et tak på regjeringens lånemuligheter i sentralbanken. Utvidete kreditter ble gjort tilgjengelig for den private sektor for å oppmuntre til investeringer. Tidlig på 80-tallet opplevde landet en økende mangel på utenlandsk valuta, og i samme tidsrom sank kobberprisene med ytterligere 40 prosent. Etter som importprisene økte ble landets betalingsbalanse uholdbar. IMF's råd var å øke variasjonen i landets eksport for å gjøre det mindre sårbar for svingningene i kobberprisene.

I et forsøk på å oppmuntre til større landbruksproduksjon økte regjeringen prisene på landbruksprodukter kraftig. Mais som var den viktigste avlingen, ble økt med 25 prosent. For å redusere den innenlandske etterspørselen innførte regjeringen lønnsstopp i tre år, og subsidiene til forbruksvarer ble redusert med 60 prosent. Men på tross av disse tiltakene ble ikke den økonomiske situasjonen forbedret og importen fortsatte å øke. En industriutviklingsplan ble vedtatt for å trekke til seg utenlandske investorer, men den ble ingen suksess.

Regjeringen ble tvunget til å be om ytterligere tjenes-

ter fra IMF, og i 1978 ble en avtale om ytterligere 250 millioner dollar i lån, undertegnet. Zambia ble tvunget til å gå med på drastiske tiltak for å gjenopprette likevekt i betalingsbalansen. Det ble forventet at den innenlandske etterspørselen skulle holdes lav, hvilket innebar at levestandarden for ansatte og de fattige måtte synke. Det ble også antatt at kobberprisene på det utenlandske markedet ville bli bedre. IMF understreket nødvendigheten av å styrke gruveselskapene finansielt. Resultatet av dette var at gruvesektoren ble tvunget til å innstille produksjonen i enkelte spesielt kostnadskrevende områder, og at en del av de sosiale tjenesten som ble ytt til de ansatte måtte innstilles. I rasjonaliseringen av gruveindustrien ble et betraktelig antall ansatte oppsagt.

Innen jordbruket ble det tatt tiltak for å øke matvareproduksjonen og produksjonen av eksportvarer. I et forsøk på å øke bøndenes kjøpekraft, ble prisene på landbruksprodukter hevet hvert år mellom 1984 og 1988, i tillegg til at nye investeringer ble konsentrert om prosjekter som skulle gi rask avkastning.

Men situasjonen ble bare verre.

Ideene om et fritt marked som uttrykkes av Verdensbanken framhever at markedsdisiplin, initiativer fra den private sektor og eksportfremmende tiltak, forklarer suksessen til de nylig industrialiserte landene som Syd-Korea, Taiwan, Singapore og Hong Kong. De idealiserer den Øst-Asiatiske utviklingsmodellen ved å framheve en konsistent politisk pakke som: «bruker prispolitikken som middel til å oppnå effektiv ressursallokering og for en stabilisering av betalingsbalansen.» Men deres fortolkning av Sydøst-

Asia forvrenger fakta. Faktum er at statlig innblanding var et svært viktig element i den tidlige perioden av industrialiseringen i disse landene. En analyse av Syd-Korea for eksempel, peker på den store betydningen staten hadde i industrialiseringsprosessen. Statlig intervensjon har også vært utbredt i landbruket, hvor sta-

Syd-Koreas industrialisering var et resultat av landreform og statlig intervensjon, ikke markedsliberalisme.

ten har mobilisert byråkratiske ressurser for å rette landbruksproduksjon inn mot større landbruksindustrielle prosjekter. Syd Koreas grønne revolusjons kampanje som skulle sikre nasjonal sjølberging av ris, illustrerer statens rolle i å styrke bånd mellom delene av landbrukssektoren.

Staten har også interferert i markedet for strategiske landbruksvarer. Den grunnleggende rettslige fundamentet for statens kontroll har hvilt på loven om Kornforvaltning fra 1950, som ga regjeringen vide budsjettmessige og administrative fullmakter til å kjøpe opp, lagre og bestemme priser på landbruksprodukter. Den statlige intervensjonspolitikken førte i stor grad til at produsentene på landsbygda ble inkorporert i et nasjonalt marked på en måte som medførte en generell økning i inntektene på landsbygda og samtidig gjorde det mulig for dem å kjøpe industriprodukter og forbruksvarer.

Landreformene tidlig på

50-tallet bante ytterligere vei for ytterligere dynamiske bånd mellom landbruk og industri. Presset for en jordreform kan føres tilbake til bondeopprør som startet i 30-åra som svar på harde leieforhold og en kolonial politikk for rekvisisjon av korn som presset de koreanske bøndene hardt. Videre ble landreformen viktig for å un-

derminere makten til landadelen, som samarbeidet med de Japanske koloniale myndighetene. Landreformene i Nord Korea hadde også innflytelse på bøndene som økte kravet om en landreform. Slik ble regjeringen tvunget til å gå med på en landreform for å øke sin massestøtte på landsbygda.

Staten har også vært direkte engasjert i å omorganisere samfunnet for en mer effektiv kapitalakkumulasjon gjennom aktiviteter innen bank, markedsføring og entreprenør. Staten har faktisk skapt en kapitalistklasse i Syd-Korea som er sterk nok til å presse regjeringen.

Krigen på Korea-halvøya skaffet også landet utenlandsk kapital og tilgang til vestlige markeder. Militariseringen av samfunnet som fulgte med Koreakrigen styrket også statens og de militæres kontroll over folket, særlig etter kuppet i 1961 som brakte general Park Chung Hee til makten.

I 1971 skapte regjeringen et økonomisk planleggingsråd som skulle produsere høyverdige politiske analyser og samordne byråkratiets antrengelser i utviklingsarbeidet. I 70-åra økte gapet mellom landsbygd og bybefolkningen. I 1971 var gjennomsnittsinntekten på landsbygda bare 1/3 av inntekten i byene. Dette inntektsgapet Park-regimets maktbasis på landsbygda. Regjeringen bestemte seg da for å øke prisen på ris for å stimulere til økt produksjon og for å øke inntektene til bøndene. Resultatet var en imponerende reduksjon i inntektsgapet som falt sammen med økt dyrkning av nye varianter av ris.

Et av major Parks industriprosjekter var å etablere en innenlandsk kunstgjødselsindustri. Joint ventureavtaler ble gjort med USA og Korea. Den koreanske regjeringen påtok seg hele ansvaret for å markedsføre produktene. Industrien var ikke økonomisk effektiv i neoklassiske termer, og den ble subsidiert av staten. Lave priser oppmuntret til økt bruk av kunstgjødsel i dyrkingen av nye risvarianter. Annen industri blomstret etter hvert som behovet for landbruksmaskiner økte. De neo-ortodokse teoretikerne ser fullstendig bort fra de viktige faktorene som lå bak den sterke veksten i NIC-landene: Høye varepriser; økende etterspørsel i vestlige markeder; tilgang på utenlandske lån til å finansiere industrielle investeringer og gunstig betingelser innen verdenshandelen. Videre spesialiserte NIC-landene seg på ulike produkter og det var lite konkurranse mellom dem. Disse landenes erfaringer har veldig liten relevanse når det gjelder å utvikle utviklingsstrategier for store land som India, Kina, Brasil og Mexico. ■

Samanbrotet for austeuropeiske regime jamnar vegen for atterreising av kapitalismen om desse landa vert integrerte i det kapitalistiske verdssystemet. Den sigersæle liberalismen lyser dauden over sosialismen.

SAMIR AMIN

SOSIALISMEN

Men dersom sosialismen ikkje er ein «konstruert modell» som alt finst, er emnet meir innfløkt. Fåren i vår tid er at med illusjonane som folk ligg under for vert samanbrotet åt liberalismen fælsleg, når folket er politisk avvæpna. Meir enn nokosinne står valet mellom «sosialisme eller barbari».

Dagsens liberalisme kvi-
ler på tre grunnvollar:

Det fyrste liberale aksiomet seier: «marknaden» inneber ein økonomisk rasjonalitet i seg sjølv ubunde av sosiale samanhengar. Dette range postulatet er nett den økonomistiske framandgjer-
inga som er kjernen i legitimeringa av kapitalismen. Det finst ingen økonomisk rasjonalitet i seg sjølv, berre eit krav om økonomisk styring av eit sosialt system. Eit sosialt system er ikkje humanistisk sett rasjonelt om det ikkje fullnøyer menneska som lever under det. Arbeidsløysa, polarisering i verdsutviklinga og økologisk øyding er utslag av irrasjonaliteten i dette systemet - den røyneleg eksisterande kapitalismen. Dette er naudsynlege fylgjer av «marknaden». Rasjonaliteten i marknaden reproducerer irrasjonaliteten i det sosiale systemet.

Det andre liberale aksiomer lyder: demokrati = kapitalisme. Dette er fusk. Summe meiningstrendar, sterkt merkte av anglo-amerikansk evolusjonisme og pragmatisme, ser på demokrati som ei rad med trongdefinerte rettar og sedvanar, utan sosiale mål. Dette demokratiet stabiliserer samfunnet med å overlata «utviklinga» til «objektive krefter». Dei er i siste omgang styrte av vitskap og teknologi, ubunde av menneskeleg vilje. Såleis kan ein tona ned rolla åt revolusjonar i saga

Sosialismen er stikk motsett. Dei store revolusjonane (den franske, den russiske og den kinesiske), skreid i radikaliseringsstida langt utover den «historisk objektivt naudsynte» sosiale omskapinga. Det jacobinske demokratiet gjorde meir enn å skipa «borgarmakt». Sjølv om demokratiet verka innan det private eigarskapet, så støytte ynsket om makt for «fol-

ket» ihop med dei reint borgarlege interessene. På detta steget ynskte ikkje borgarskapet meir enn eit avgrensa demokrati (representasjon etter rikdom). Dessutan var det viljug til å slå av på krava andsynes monarki og aristokrati. Men «Folket» (bønder og handverkarar) ynskte noko meir enn «fri handel». Dei kasta jamvel fram det framsynte slagordet «Liberalisme (d.e. økonomisk) er fienden åt demokratiet»! under konventet. Også USSR i 20-åra og maoist-Kina viste

ei kommunistisk utsyn langt utover det «nasjonal og folkeleg» reform kravde. Denna radikalismen var skjør; sidan slo trongare konsept gjennom, som svara betre til «objektive» krav. Men det er gale å verdsetja han for lågt, av di han peikar i rett lei.

Det borgarlege demokratiet set opp personlege fridomar, men ingen «likskap» (så

Det at landa i den «3.-verda» mest aldri har hatt røyneleg demokrati, er ikkje arven frå den «tradisjonelle kulturen» deira. «Røyneleg eksisterande kapitalisme», dvs kapitalisme som eit verdssystem og ikkje som ei produksjonsform på høgste abstraksjonsplan, har alltid valda global polarisering («sentrum/periferi»-motseiinga). Diverre har detta vorte

sjeldan med politisk demokrati. Det vanlegaste er «populistiske» regime som gjev seg i kast med nokre sider av det sosiale problemet med ein utviklingsstrategi som kan bøta på fylgjene av periferialiseringa.

Mellom høgrediktatur og /eller populisme finst kvasi-demokrati. Det er regime som godkjenner frie val og tillet noko ytringsfridom,

Ein kan ikkje tufta ei «alternativ utvikling» på fatigdom.

nær som for lova). Seint på 1800-talet kunne arbeidar-rørsla enno setja opp atterhaldslaust politisk demokrati og gripa dei sosiale rettane, men innanfor eit kompromiss som godtok kapitalistisk økonomistyring. Det var mogleg av di verdsøkonomien vart polarisert til føremun for industrisentra. Difor er det vestlege demokratiet avgrensa til politikken, medan økonomien er tufta på privat eigarskap og tevling. Kapitalismen krev såleis ikkje noko demokrati.

undervurdert i all sosialistisk tenkjing. Den globale polariseringa fører og til indre sosial polarisering: aukande ulikskap i inntektsbyttet, arbeidsløyse, marginalisering osv. Ein lyt gå ut ifrå verdssystemet skal ein skjønna kva som står på spel i striden: at den viktigaste reserveheren for kapitalen ligg i periferien.

Politisk ustøde rår i utkantane. Stundom vert det opprør i diktatur som fylgjer den kapitalistiske verdseks pansjonen. Men det endar

men korkje hamlar opp med dei grunnleggjande sosiale problema eller slit seg laus frå vektssystemet.

Det tredje liberale aksiomet seier at å opna døra til verdssystemet er vilkåret for utvikling. Hypotesen som ligg under er at «utvikling» stort sett er styrt av indre omstende, og at integrasjon i verdsøkonomien er ei vinning. Tesen strid ikkje berre mot fem hundreår med kapitalistisk ekspansjon og polarisering – men er og uvitskapleg. «Verdsmarknaden» er avgrensa til varer og

Den marxistiske tradisjonen er hemja av opphavstanken om arbeidarrevolusjon på grunnlag av avanserte produksjonskrefter.

kapital, medan det aldri har vore snakk om ein «verdsarbeidsmarknad», trass i folkevandringane. Den liberale økonomien syner at fri flyt av kapital, når to andre produktjonsfaktorar (arbeid og naturressursar) er fanga av geografien, ikkje kan homogenisera produktjonsnivå og sosiale tilhøve.

Under slike vilkår kan den verdsfemnande verdiløva berre reprodusera polariseringa. Såleis er integrering i verdssystemet ikkje tenleg. Eg har dryft denna tesen intuitivt: det var nok med eit par tiår for at 1800-tals

skapleg. Alle retningar i sosialismen har freista nå lengjer enn «opplysings»-filosofien; å skipa eit æveleg «rasjonelt» samfunn. Sosialismen analyserer dei historiske avgrensingane for denna «rasjonaliteten», dvs. kapitalismen. Difor tilbyd sosialismen ein plan for eit samfunn der menneskja har meir råderett over si sosiale stode. Det inneber frigjeringsfrå den økonomistiske framandgjeringa i den borgarlege ideologien. Jamvel om det var råd å presisera kva som måtte «avskaffast» (t.d. privat eigarskap over produksjons-

dei historiske avgrensingane for kapitalismen som dei sprang ut or. To tilnærmingar er moglege. Ein kan granska det som sermerkjer kapitalismen på det høgste abstraksjonsnivået – dvs. motseiinga mellom kapital og arbeid – og definera dei historiske avgrensingane for kapitalistiske samfunn med grensene som den tilhøyrande økonomismen set. Detta leier uvilkårleg til eit «stegvist» syn på samfunnsutviklinga: dei attendeliggjande (perifere) kapitalistiske samfunna må «ta att» dei framskridne før dei møter utmaninga frå ei mogleg (eller kanskje snarare naudsynleg) overskriding av grensene for desse framskridne samfunna. Eller ein kan leggja meir vekt på den «røyneleg eksisterande kapitalismen»; som med si verdsfemnande utbreiing har valda sentrum/periferi-polarisering.

Å mana ut kapitalismen med opprør i periferien krev ei ålvorleg nytenkjing over emnet «sosialistisk overgang» til klasseløysa. Den marxistiske tradisjonen er hemja av opphavstanken om arbeidarrevolusjon på grunnlag av avanserte produksjonskrefter. Mitt motlegg er at den sterkt skiftande karakteren som fylgjer med den kapitalistiske ekspansjonen har sett revolusjon hjå folka i periferien på saklista. Revolusjonen er anti-kapitalistisk av di han set seg opp mot den røyneleg eksisterande kapitalistiske utviklinga, men er ikkje sosialistisk av den grunn. Omstenda gjer han innfløkt.

Dei post-kapitalistiske samfunna er nøydd til å utvikla produksjonskreftene. Ein kan ikkje tufta ei «alternativ utvikling» på fatigdom. Det tyder ikkje at fasen med kapitalistisk akkumulasjon er obligatorisk. Jamvel om dei lokale borgarskapet godtek kapitalisme med opning for

Tyskland skulle «ta att» England. Kor lang tid treng Brasil for å «ta att» USA?

Polariseringa har utan tvil utvikla seg. Frå den industrielle revolusjonen til den andre verdskrigen gjekk skillet mellom industrialiserte og ikkje-industrialiserte land. Mekanismane i den nye polariseringa er ymse former for dominans: finansiell, teknologisk, kulturell og militær. Dei «nyindustrialiserte landa» er ikkje «semi-utkantane» på veg til å verta nye sentra; men dei verkelege utkantane i morgon.

Sosialismen vrakar dei tre borgarlegtesane ovanfor vit-

midla), så er det uråd – utan sosial praksis – å skissera nye sosiale styringsmåtar føreåt. Å freista det er å gjera vald på metodologien i dei sosialistiske frigjeringsprosjektet – der ansvaret for å forma lagnaden ligg hjå ættledene som kjem og skal skapa si eiga soge.

Framleis er det slik at dei såkalla sosialistiske samfunna i aust har kvitta seg med privat eigarskap, og skipa styringssystem som dei kallar sosialistiske. Dei bryt no saman? Er sjølve dei sosialistiske prosjektet utopisk?

Skal me granska det, lyt me atter sjå på karakteren åt dei såkalla «sosialistiske» revolusjonane, og det synet på

verdssystemet, vil folkemugen som vert tynt gjera opprør.

Denna nye motseiinga (som ikkje finst hjå Marx), gjev leisten for dei postkapitalistiske regima; ein nasjonal og folkeleg oppbygning med ei motstridande blanding av sosialistiske målsetnader og framsteg, og kapitalistiske ynske grunna ei viss utvikling av produksjonskreftene.

Det som sermerkjer dei postkapitalistiske samfunna er: byråkratisk planlegging (som stengjer marknaden); politisk antidemokratisk klassemonopol (styrande statsberande parti) og total lausriving frå verdssystemet. At denna såkalla sosialistiske skipnaden har verka gjennom eit udemokratisk politisk system og byråkratisk planlegging er eit viktig faktum. Likavel trur eg nasjonalt og folkeleg hegemoni kan og lyt verka annleis, og gje rom åt politisk demokrati og «marknadskrefter».

Samfunna i Austeuropa står no framføre tre vegval:

Borgarleg demokrati – eller eit steg lenger ved å styrkja den sosiale makta til arbeidarane i økonomistyring?

Atterreising av ein atterhaldslaus marknadsekonomi – eller verkelege framsteg der ein tyr til marknadskrefter gjennom demokratisk planlegging?

Ei vidopen dør utetter – eller styrte tilhøve til den kapitalistiske verda rundt, jamvel med auka handel?

Det forvirra teoretiske ordsiftet i aust kjem delvis av at «sosialist»-stempelet har løynt det «nasjonale og folkelege» i revolusjonane som har skipa regima. Viktigare er det at sosialismen og kapitalismen møtest i verkeleg strid. Dei kreftene som ynskjer «atterreisa kapitalismen» fremjar «marknaden» (som eit springbrett til privat

eigarskap) og «ei open dør utetter», med eller utan demokrati (i den vestlege tydinga). Om dei sosialistiske kreftene har vanskar med å formulera eit alternativ (etter linene ovanfor), er det på grunn av vantande demokratisk ordsifte og den ideologiske villfaringa. Dessutan; den vestlege mediastyrt ideologiske offensiven står berre opp om pro-kapitalistiske krefter – jamvel om dei er anti-demokratiske.

Svaret på dei tre spørsmåla ovanfor vil koma etter ein hard indre klassekamp som alt er på veg. Eit mindretal (20%?) i aust kan vinna på å atterreisa kapitalismen. Men grunna den utilstrekkelege utviklinga og internasjonale tevleevna i dei sosialistiske landa, kan detta mindretalet aldri nå den vestlege levestandarden utan å tyna fleirtalet.

I denna striden er dei ujamt væpna i aust. Ein kan tenkja seg at dei folka som har hatt ein såkalla sosialistisk nasjonal og folkeleg revolusjon (SSSR, Kina, Jugoslavia osv.) har eit ideologisk våpen som kan vera progressivt. Derimot kan dei andre landa la seg sløva og lokka av Vest-Europa.

I den krisa me er oppe i er demokratiske krav – som marknad og opning utetter – tvitydige, av di dei sameinar dei som ynskjer eit springbrett til kapitalismen med dei som søker ei tilnærming til progressiv styring. Granskingar i SSSR syner at dei privilegerte likar best «(vestleg-type) pluralistisk demokrati og ein marknad opna for ut-sida»-modellen, medan folk flest vil halda på det «sosialismen» har vunne (arbeid til alle, sosiale tenester, nasjonalt sjølvstende og statleg eigarskap); «planlegging» jamsides demokratisering. Gorbatsjov flyt tydelegvis på både desse straumdraga, som berre er sameinte i opposi-

sjonen mot dei «konservative». Ein kan sjå liknande kløyvingar i Jugoslavia. I Kina har Deng Xiaoping valt opning for kapitalisme, utan demokratisering; (forlengjinga av detta valet er Sør-Korea eller Taiwan!) – noko vesten stødde med eldhug. Motstandet frå den demokratiske rørsla er og tvitydig av di rørsla har rekruttert minoritetskrefter frå dei velståande klassane som vil atterreisa kapitalismen – attåt folkelege majoritetskrefter (nokre av dei hevdar dei er maoistiske) som klagar over fylgjene av Deng Xiaoping-politikken. Vestlege media legg skodde når dei skildrar undertrykkjinga av rørsla som «maoisme» blanda med «stalinisme». Dei har gjort alt for å stø det reaksjonære valet; «atterreising av kapitalismen», endå om det tynte demokratiseringa.

Stoda er heilt annleis i dei austuropeiske landa som er utan revolusjonær fortid. Her har dei «sosiale landevinningane» – (røynelege nok) – ikkje vorte vunne. Dei er utetla på faderleg vis av kommunistparti som er innsette av Sovjet. For t.d. ein verdsbankeksperter er det polske problemet lett å løysa: Halvér lønene (utan omsyn til produktiviteten), og godta ei arbeidsløysse på 2-3 millionar. Denna stoda, som minner mykje om Argentina, løyner seg bak illusjonane til polakkane. Ingen har forklåra dei at deira plass i det verdssystemet dei vil knyta seg til, ligg fårleg nær NIC-landa i den 3.-verda. Det er fåre for at eit autoritært styre er det einaste som kan halda kapitalistisk disiplin her. Liknande kan ein og ottast i t.d. Ungarn. I Aust-Tyskland, er dei indre stridane blanda med sameiningsynska åt det tyske folket og tiltaka frå Bonn.

Det er eit utrueleg einfald som har fylgt den depoliti-

seringa som dei ikkje-demokratiske regima i Aust-Europa har skapt. Åtaka på «nomenklaturet», som langt frå er ei sosialistisk avvising av serrettar, gløymer at klassane som vil verta borgarskap lyt formast av just detta «nomenklaturet» – at «serrettane» det har hatt er småting jamført med ulikskapane i kapitalistland.

Tiltaket til «ending» i aust kom frå den styrande klassen sjølv, og er måten å takla kapitalisme/sosialismemotseiinga på. Han ynskjer no å kvitta seg med byrda av den folkelege dimensjonen, og velja kapitalismen. Når denna klassen går laus på sitt eige system, nyttar han all den borgarlege kritikken av sosialismen, men passar på å ikkje nemna at systemet dei forlet har vore brukande til å gjera dei sjølv til borgarskap.

Attåt detta vert forvirringa styrkt av at indre (SSSR og Jugoslavia) og ytre nasjonale stridar (Tyskland/Polen, Ungarn/Romania) kjem i tillegg til den sosiale striden.

Framtida for sosialismen er ikkje bunden av utviklinga i aust.

Landa i den 3. og 4.verda lyt granska vegar utanom verdssystemet, av di utvikling som kan fullnøya alle sosiale lag er umogleg innan kapitalismen. Her kjem omgrepet «delinking» kjem inn. Det er ikkje ei oppskrift, men eit prinsippval: å lausriva rasjonalitetskriteriet i indre økonomiske val frå dei som styrer verdssystemet, i.e. å fri seg frå tvangsgrepet til det internasjonale verdilova og setja det nasjonale og folkelege i staden. Folk flest er framleis forvirra etter den nasjonale frigjeringsstriden. Såleis er det vanskeleg å spå om neste steg i dei folkelege revolusjonane i periferien,

som framleis truar globaliseringa av verdskapitalismen. Nett no synest svara frå 3.- verda like uhøvelege som før. At fundamentalistiske, religiøse rørsler ber bod om ny kulturalisme, er ikkje ei løysing, men eit symptom på krise.

Det finst teikn til vegar ut or uføret. Nicaragua (sandinismen) er eit døme på at «jacobinsk demokrati» er den demokratiforma som massane i den 3.verda treng. Det skil seg frå det liberale, borgarlege demokratiet, som ikkje set i verk naudsynste sosiale reformer. Likeeins skil det seg frå «populistiske mobiliseringar», som ikkje kan fornya demokratiet av di dei vanvyrer det.

Vesten har ikkje analysert godt nok kvifor dei islamske fundamentalistane i Afghanistan mislukkast. Dei vert skildra som «fridomskjemparar» i vestlege media (sjølv om dei vil leggja ned skular som vart starta av «ateistar med løn frå Moskva», og sjølv sagt jenteskulane fyrst). Ein venta at dei skulle vandra uhindra inn i Kabul så snart dei sovjetiske troppane før.

Det finst ingen grunn til å halda Vesten utanfor debatten om sosialismen eller å sjå bort frå arbeidarrørslene som har gjort det avanserte sosialdemokratiet mogleg. Likeeins finst det ingen grunn til å oversjå dei demokratiske sigrane i Vest. Men sosialistisk framgang i Vest krev at ein frigjer seg frå økonomisk framandgjerding, og idealisering av det vestlege pluralistiske demokratiet.

Økologisk medvit er kome for å verta, og godt er dét. Med kapitalistiske prinsipp er det uråd å takla vanskaner. Marknadskreftene verkar på stutt sikt (høgst 15 år), medan dei økologiske fylgje- ne av auke i produktivkreftene (ozonlaget, drivhus-effekten, osfr.) verkar i minst

hundre år. Difor er det umogleg å sleppa ein katastrofe utan ei rasjonell planleggjing (eit umoderne ord!) som ser lengre enn «marknaden». Det er absurd å tru at ein kan møte vanskaner med «internalisering av ytre kostnader» (lapping på skadene). Det spørst om det vanlege parlamentariske demokratiet kan makta den økologiske styringa. Mange økologar ser bort frå den ibuande motseiinga i systemet, og endar i ei fårleg samsvarsløyse. På den eine sida har ikkje arbeidarklassen – sjølv i det demokratiske Vesten – det siste

tisk, ser dei likt på dei viktige spørsmåla. Den pluralismen som gjev seg ut for demokrati er innhaldslaus. I staden blæs ein politiske småskilnader opp til strids-spørsmål.

Når det gjeld gjen-nomslog i det vestlege sosiale medvitet (t.d. kvinnerørsla, «ikkje-marknadssamfunn», osfr.), må eg ta visse atterhald. Desse rørslene kan gå opp i det kapitalistiske og imperialistiske systemet, men og føra til positive endringar. Til sjuande og sist står alt på korleis folk i Europa, USA og Japan ser på «tev-

naden og maktområda kring dei dominerande aksane løys seg opp. Tøyveret mellom Aust og Vest vil fremja ei slik utvikling, sidan den amerikanske militære paraplyen etterkvart vert meiningslaus. Men det spørst om ei sams ny-imperialistisk plattform i Europa vil halda. Verdsdelen er pressa mellom tevlinga frå dei nyindustrialiserte landa (NIC-ane) som ligg betre til når det gjeld tradisjonell industri, og Japan og USA som er betre utstyrt med ny teknologi. At Aust-Europa har opna seg for den nye tyske ekspansjonen kan svekkja Bonns solidaritet med EF-felagane og såleis fløkja til dei innan-vestlege tilhøva. Kan den indre europeiske marknaden i 1992 overleva utan ein sams sosial politikk? Snau. Eg trur me får sjå uventa harde sosiale konflikter.

Sannsynlegvis vil Vesten pressa på for å få bygt sammarknaden og dermed eit tysk Europa, med eller utan eit annektert Aust-Europa. Eller dei progressive kreftene i Vesten vil skjønna at eit «anna Europa» (som det «sams huset» til Gorbatsjov) gjev meir sjølvstyre – gjennom sambinding – for alle partar.

Framtida for sosialismen i Vest-Europa er difor bunden av dei innan-europeiske tilhøva. Den ideologiske polariseringa som har fylgt dei sosialistiske revolusjonane vil tvillaust forsvinna om kapitalismen vert atterreist i aust. Det vil setja sosialismen mange steg attende i Vesten. Fylgja vert ikkje sosialdemokrati, men «høgre om». Folkeleg og nasjonal utvikling i Aust-Europa, står og fell med svaret frå folk i Vest. Skiftet kan gje «på staden kvil» – kjølige tilhøve – om den økonomistiske framandgjorde arbeidarklassen i Vest framleis trur dei ikkje har noko å læra av arbei-

Sosialistisk framgang i Vest krev at ein frigjer seg frå økonomisk framandgjerding, og idealisering av det vestlege pluralistiske demokratiet.

ordet i økonomiske avgjerdar. På hi sida kan ein ikkje klandra landa i den 3.verda for at dei ureinar jorda.

Ein observatør utanfrå vert alltid overvelda av inntrykka frå media i Vesten. Overalt, geografisk og poli-

linga» og på Aust/Vest og Nord/Sør-tilhøva.

Dei innan-vestlege motseiingane har enno ikkje gått lenger enn handelstevling. På sume felt vil truleg motseiingane kvessast til og føra til at einskapen i verdsmark-

darklassen i Aust sidan dei sjølv har høgare levestandard. Men det kan og gje nytt sosialistisk medvit i Vest. dét kan sameinast med Gorbatsjovs framlegg om eit «sams europeisk hus».

Det som avgjer framtida for sosialismen i vest er likevel Nord/Sør-tilhøva. Det bitre tilhøvet mellom Aust og Vest løynde ei tid den meir grunnleggjande konflikten som kom av polariseringa. Medan dei innan-vestlege konfliktane og Aust/Vest-motseiinga vert mindre viktige, aukar fiendskapen til ofra for kapitalismen – folka i Asia, Afrika og Latin-Amerika. I dag er det mange teikn på slike attersteg: den nyvakna rasismen og koloniale arrogansen, eller meir konkret; at NATO-basane rettar kanonane mot sørsida av Mellomhavet.

Framtida er open for mange løysingar, og det finst inga orsaking for å gje opp striden eller tanken om ei betre verd. Det er ikkje snakk om friviljug subjektivitet, av di dei politiske vala som ligg til grunn for framtdisplanar er underlagde historisk objektivitet. Skal ein granska utvegjar lyt ein vurdere: Motseiinga sentrum/periferi (som er styrt av logikken i systemet), Aust-Vest tilhøva og innan-vestleg tevling.

Meir enn nokosinne er kreftene på venstresida forplikta til å køyra fram eit truverdig alternativ til denna leie utviklinga.

Den einaste meiningsfulle strategien for progressive krefter – som grunnlag for ein ny internasjonalisme – er å byggja ei «polysentrisk» verd med skiftande politikk som svarar til utviklingssteget og andre objektive omstende i dei ymse områda.

Ein lyt sanna at problema og løysingane ymsar frå stad

til stad; difor må dei ulike folka få sjølvstyre til å fremja eigne interesser; jamvekt mellom «ålmenn einskap» og rettkomne ynske om sjølvstyre. Einsidig tilpassing for dei veike og eksklusiv ekspansjon for dei sterke lyt skiftast ut med gjensidig tilpassing for alle.

Polysentrisme tyder lausriving «delinking» (setja ytre tilhøve under krava til indre framgang). Dette kan sameinast med å gå i sosialistisk lei (med demokratisering og styrking av det folkelege og nasjonale). Landa i sør må ikkje verta kompradorar. Strategien må vera open for progressiv framgang i vest, m.a. sosialisering av det økonomiske livet. Dette vil kunna gje tilnærming mellom aust og vest bygd på vyrdnad for ulikskapar.

I høve til den 3.-verda fremjar denna strategien framsteg (i organisering av produktivkreftene) sjølv om det skader den «internasjonale tevlevna». Øvst på saklista set han jordbruksrevolusjon med mål om størst mogleg likskap (for å minska den styrklause flyttinga til byane og utlandet), omskiping av den uformelle økonomiske verksemda (som har vore utnytta og bunden) til ein folkeleg overgangsøkonomi. Det krev at ein sameinar plan og marknad effektivt til grunnlag for ei demokratisering som gjev folket sosial vinst. Polysentrismen gjev landa i periferien eit visst sjølvstyre som dei korkje får innanfor verdsmarknadsmodellen eller i ei regionalisering styrt av tevlande hovudsentra.

Strategien skal fremja ei «demokratisk verdsstyresmakt» (i motsetnad til den økonomiske sjumaktblokka) og t.d. ein verdsskatt til økologiske vernetiltak. Han skal og minska dei militære spenningane, og til slutt styrkja dei demokratiske institusjo-

nane til verdsregjeringa med å blåsa nytt liv i SN (UN).

Skal ein skipa ei polysentrisk verd som opnar for ny sosialistisk framgang, må ein ha klårt for seg den universalistiske kulturelle dimensjonen. Difor har eg annanstad kritisert både eurosentrismen og dei kulturalistiske nasjonalismene.

Litteratur av Samir Amin i utval:

Eurocentrism (New York: Monthly Review Press, og London: Zed Books, 1989)

Unequal Development (New York: Monthly Review Press og Hassocks: Harvester Press, 1976)

Delinking: Towards a polycentric world (London: Zed Books)

The Future of Maoism (New York: Monthly Review Press, (1983) og Røde Fane 6/87)

Class and Nation, Historically and in the Current Crisis (New York: Monthly Review Press, og London: Heinemann, 1980).

Omsett av Bård Eskeland

Det som avgjer framtida for sosialismen i vest er likevel Nord/Sør-tilhøva.

På 60-tallet ble informasjonssektoren den økonomisk viktigste i Vesten på bekostning av tradisjonell industriproduksjon. I dag vil informasjonsbehandling prege utviklingen av alternativbevegelser, og også muligheten for å skape et alternativ til det kapitalistiske samfunnet.

HELGE HØIVIK

INFO

Markedet skaper mye informasjon som er nødvendig i en kapitalistisk økonomi. Selger og kjøper av varer gir hverandre informasjon før de selger og kjøper. Denne informasjonen handler om kvalitet, pris, mengde, framtidige leveringsmuligheter og service osv. Markedet gir informasjon om hva slags produkter det finnes kunder til. Aksjebørsen er en spesiell utgave av dette der verdipapirer omsettes ut fra tro og tvil om den framtidige økonomiske utviklinga for enkeltbedrifter, bransjer og hele nasjonale økonomier. Ikke uten grunn sies det der at in-

formasjon er penger. De kapitalistiske produsentene har et sterkt behov for å lage kunnskap ut av denne informasjonen. Dersom de greier det, får de større fortjeneste. Greier de det ikke, går de konkurs.

De første sosialistiske eksperimentene i Øst-Europa og Kina måtte finne en erstatning for dette. Planøkonomien til Stalin prøvde å erstatte markedet med byråkratiske mekanismer for informasjonsutveksling - med datidas kontorteknikk, kontorkultur og klassestruktur. De greidde ikke å fange opp og gi uttrykk for det forbrukerne og alle mellomledd i produksjonen hadde behov for. De greidde

ikke å formidle informasjon om alle detaljene som må stemme for å organisere noe så innfløkt som et moderne industrisamfunn. Systemet skapte ikke behov hos byråkratene eller bedriftslederne for å tilegne seg denne informasjonen.

I den 60 år lange konkurransen med Øst-Europa har Vesten nå vunnet det de tror er den endelige seieren over sosialismen og marxismen. Kapitalistene slår seg på brystet. Men det ligger en skjebnens ironi i dette. Grunnen til at Vesten har vunnet, er at kapitalismen har greidd å ri og drive framover en ny teknologisk revolusjon. Noe av kjerna i denne teknologien er å løse det problemet som sosialismen ikke løste: å erstatte markedet som informasjonssystem med andre informasjonsmekanismer. Markedet er videre en organisasjonsform der forholdet mellom mennesker uttrykkes seg som et forhold mellom varer. Varene byttes mot hverandre på grunnlag av deres bytteverdi. Menneskers livsverdi blir pressa inn i og undertrykt av en mekanisk utveksling av bytteverdi. Informasjonsstrømmene i markedet er altså informasjon som gjenspeiler ei side ved produktene og menneskenes arbeid og liv: bytteverdien. Marxismen må stille som mål at informasjonsstrømmene skal uttrykke folks helhetlige behov. Vi må ta utgangspunkt i det teknologiske grunnlaget for å fjerne markedet som kapitalismen faktisk gir oss, og fylle disse kommunikasjonsveiene med informasjon, - ikke om menneskers liv og arbeid slik det uttrykker seg som bytteverdi, - men om menneskers liv og arbeid slik det uttrykker seg som ... vårt liv og vårt arbeid, våre faktiske behov, drømmer og skaperkraft.

Et viktig resultat av kapi-

talistisk produksjon er å erstatte det menneskelige arbeidet med det Marx kaller dødt, maskinelt arbeid. Der den første og andre industrielle revolusjonen erstatta muskelarbeid med maskiner, handler den tredje om å erstatte mentalt arbeid med maskiner, – herunder viktige deler av informasjonsprosessene. En slik teknologisk utvikling gir rammer og forutsetninger for samfunnsmessige endringer, – men de bestemmer dem ikke i detalj.

På 60-tallet ble informasjonssektoren den økonomisk viktigste i Vesten på bekostning av tradisjonell industriproduksjon. Det er herfra tanken om det «post-industrielle samfunn» eller «informasjons-samfunnet» stammer. Beregningene som lå til grunn, baserte seg på en analyse av brutto nasjonalprodukt i USA som tok med andelen for alle typer produkter som har med registrering, lagring, overføring og presentasjon av meldinger og andre former for informasjonsbehandling. F.eks. ble produksjon av blekkhus, kulepenn og fjernsynskameraer og en rekke konsulent-tjenester tatt med sammen med hele undervisningssektoren, massemedia osv. Jeg tror det er korrekt å ha en så vid oppfatning av informasjonssektoren i samfunnet. Samtidig er det nyttig å snevre den inn til å gjelde teknologien som spesielt handler om å gjøre informasjonsbehandlingen maskinell, – dvs. utvikling av data- og teleteknologi. Dette markedet var på rundt

250 Milliarder dollar på verdensbasis i 1988. Det er 17-1800 Millarder kroner eller 3 ganger Norges Brutto Nasjonalprodukt. Av dette sto IBM i USA for 1/4. Neste 1/4 av kaka ble delt av de etterfølgende 9 selskape-

masjonsteknologi. Enkelte beregninger fra USA anslår andelen av yrkesbefolkninga innen informasjonsarbeid til 46%, mens et tilsvarende tall for Norge er under 30%. Japan på sin side, gikk gjennom en utvikling der de etter

fast del av produktene, produksjonslinjene og salgsorganismen.

Slike prosesser har av ulike årsaker IKKE skjedd i Øst-Europa. Øst-Europa har ikke hatt den relative fri utvekslinga av teknologisk og sosial informasjon som har eksistert i vestlige miljøer. Kommunikasjonssystemet har vært grovt nedprioritert, – Sovjetunionen har 10 innbygger pr telefon mens Sverige snart har 1. Årsaken til dette har bl.a. vært behovet for ideologisk ensretting. Det har hverken eksistert en mekanisme for overflytting av kapital mellom sektorer som svarer til det vestlige børs-systemet eller et informasjonssystem som kunne fange opp slike behov. Den økte samfunnsmessige betydninga av intellektuelt arbeid i masseomfang har ikke blitt møtt med økonomisk belønning eller sosial frihet osv.

Vi ser nå at den vestlige kapitaleksporten til Øst-Europa nettopp har telefonsystemet som et viktig satsningsfelt. Av bevilgninga som den amerikanske kongressen gjorde til Polen i fjor høst var 25 mill. dollar satt av til fornyelse av telefonsystemet.

I Ungarn må en idag vente 14 år på å få innstallert telefon. De planlegger å bruke 7 milliarder dollar fram til år 2000 for å forandre dette. Sovjetunionen aleine planlegger å bruke 96 milliarder dollar på å modernisere telefonsystemet fram til år 2000

Kommunikasjonssystemet har vært grovt nedprioritert, – Sovjetunionen har 10 innbygger pr telefon mens Sverige snart har 1.

ne på rankinglista: 5 fra USA, 3 fra Japan og 2 fra Europa. Det forteller litt om størrelsen på de virkelig store at Norsk Data lå på 85. plass med 2 promille av den totale omsetninga innen denne sektoren. Av disse tallene ser vi raskt at USA som av mange var rekna for å være en supermakt i relativt rask tilbakegang i forhold til Sovjetunionen på begynnelsen av 70-tallet, greidde å snu dette ved å ri på en bølge av utvikling og modernisering av sitt eget produksjonsapparat ved hjelp av infor-

krigen først satset på billig masseproduksjon innen letindustrien. På slutten av 50-tallet var plastlekene «Made in Japan». Denne produksjonen ble avløst av tungindustri og storindustri som metaller, skip og biler og fortsatte over i optikk og elektronikk: kameraer, radio, fjernsyn og nå: en dominerende posisjon innafor data- og telekommunikasjon. Ledelsen innafor data gir igjen ledelse innafor et stort antall andre sektorer der elektroniske brikker og programmer etterhvert blir en

for at hvert hjem og kontor får egne telefoner. Dette går antakelig ikke, men de kan komme til å bruke halvparten.

Jeg har sett på noen av de viktigste områdene av amerikansk økonomi slik det ble omtalt i et fagtidsskrift i fjor høst. Tilsammen utgjør de 1/5 av markedet for informasjonsteknologi i USA, – ialt 50 milliarder dollar.

En hovedtendens er veksten i hel- og halvautomatiske systemer for produktutforming, teknisk tegning og produksjon. Dette gir flere former for rasjonaliseringsgevinster. En av dem er større fleksibilitet. Tidligere ble f.eks. en bilfabrikk bygd for å å lage en enkelt type bilmotor i store serier: opptil 500.000 pr. år i 10-20 år. Nå bygger Ford en fabrikk som skal kunne produsere et dusin ulike motorer på samme samlebånd. Samlebåndet tillater raskt skifte til mindre, lettere motorer hvis presset fra miljøbevegelsen blir så stort at det kommer strengere lover for ekshosutslipp osv. De nye motorene kommer til å ha omlag 350 deler felles, men varierer i antall sylindre, materialbruk (stål/aluminium) osv. Slik fleksibilitet er basert på at informasjonssystemer er bygd direkte inn i administrasjons- og produksjonsapparatet. Omstillinger kan skje på grunnlag av nye meldinger eller nye dataprogrammer, – ikke ved at en ny fabrikk bygges fra grunnen av.

Det skjer også en sterk utvikling av elektroniske nettverk for utveksling av bestillinger, avtaler osv. De går da direkte mellom datamaskinene hos leverandør, underleverandør og forhandler. Et viktig formål med dette er å kutte ned på tida som kapital ligger brakk på lager. Alt som skal mates inn i produksjon- eller omsetningsprosessen skal komme

akkurat i tide («just-in-time»). Et eksempel på det er «7-11»-butikkene der det du kjøper blir registrert i kasseapparatet som er koplet til en sentral datamaskin. Sentrallageret sender ut biler med påfylling av varer hver 2. time. Derfor kan disse butikkene greie seg omtrent uten egne lager. En parallell til dette finnes hos transportelskaper som bruker databaser og nettverk til å holde rede på milliontalls av daglige plassbestillinger. De justerer sine tilbud på grunnlag av det flere ganger om dagen. Godstransporten blir overvåket av datasystemer som kan fortelle hvor hver enkelt pakke er for øyeblikket.

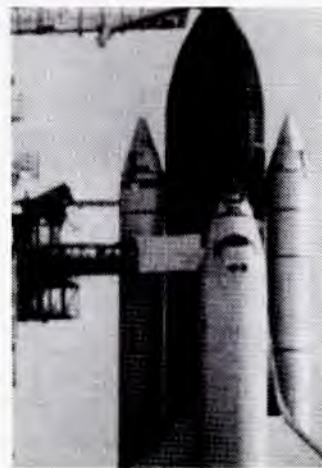
Nettverk for å spre informasjon og store administrative databaser brukes av kreditt/finanssektoren der elektroniske meldinger har erstatta penger og verdipapirer som uttrykk for, – eller «informasjon» om, – flyttinga av verdier fra sektor til sektor, fra spekulant til spekulant. Forsikringsselskapene bruker nettverk og databaser til å lagre og analysere enorme mengder kundedata og stå i forbindelse med lokalkontorer og agenter.

Disse nettverkene brukes og av de mest avanserte firmaene på feltet, nemlig dataindustrien sjøl. Før hadde de gjerne en stor datamaskin for å tegne ut og styre produksjon og lagerhold av ett produkt. Nå kan firmaet ha 10 avdelinger for produktutvikling rundt om i verden. De sender tegninger til 2-4 fabrikker i andre deler av verden som igjen sender produktene til 50-60 lagerbygninger plassert helt andre steder igjen.

Jeg hevdet tidligere at informasjonsprosesser overføres til maskiner. Dette skaper det teknologiske grunnlaget for å erstatte markedet med et

nettverksbasert informasjonssystem. Endel av informasjonsprosessen kan automatiseres helt og gå direkte fra maskin til maskin. Andre deler av informasjonsstrømmene må bearbeides av mennesker med støtte fra maskinene. Hvordan kan dette brukes under kommunismen?

Deler av forbruket kan ha distribusjonskanaler som lik-

Vi må ta utgangspunkt i det teknologiske grunnlaget for å fjerne markedet som kapitalismen faktisk gir oss

ner på butikkssystemet idag. Som forbruker vil folk ta ut endel av de tinga de trenger fra hyllene. Dette blir registrert og summeres opp på lokalt og mer sentrale plan.

Andre deler av forbruket vil være faste leveranser direkte til ulike former for forbrukerkollektiver (familie, bokollektiv, blokka, bydelen, bygda osv), – f.eks. transporttjenester eller allmennt nødvendige dagligvarer. Forbrukerne kan sjøl delta direkte i planlegginga av produksjonen av slike varer/tjenester. De kommer sjøl med bestilling ut fra det som ventelig blir behovet

neste måned eller neste år.

Noen produkter blir distribuert som halvfabrikata der forbrukerne også er medprodusenter, – det Alvin Toffler kaller «prosumenter». Eksempler på dette idag: IKEA-møbler, ferdighuselementer, blanding av maling i malingbutikken istedenfor malingfabrikken, hurtigvin, grønnsakdyrking i hagen osv. Dette vil gi grunnlag for en oppblomstring av «nabohjelp» og dugnadsinnsats av forskjellig slag.

Ved å bruke ulike kanaler for informasjon om direkte forbruksbehov, kan behovene sammenfattes på lavt, mellomliggende og sentralt nivå. Vi kan spissformulere dette og si at under kommunismen vil husholdningsbudsjettet bli endel av den økonomiske planen. Begrepet «husholdning» dekker da både ulike familieformer, kollektiver, bykvarterer, grender og andre sosiale enheter.

Dette vil igjen gi den nødvendige informasjonen for å styre en produksjon av større serier. En forutsetning for denne produksjonen er den fleksibiliteten som nå bygges inn i de kapitalistiske fabrikkene.

I motsetning til i et kapitalistisk markedet eller et byråkrati, vil disse informasjonsprosessene ikke være noe som står over og i motsetning til folks behov for å kommunisere seg imellom, – det vil tvert imot være en viktig del av denne kommunikasjonen.

Dette krever et svært effektivt landsomfattende, og til sjuende og sist verden-somfattende kommunikasjonsystem. En viktig oppgave for sosialistiske revolusjoner er å demokratisere informasjonssystemene og bygge dem ut for å gi støtte til et lang større og sammen-satt informasjonsbehov enn det kapitalistene trenger for å effektivisere sin produksjon.

La oss se litt mer på hvordan kapitalismen driver fram det teknologiske grunnlaget for slike systemer idag. Ekteskapet mellom datateknologi og telekommunikasjoner («telematikk») har gjort det mulig å sende meldinger på kryss og tvers av kloden med noen få tastetrykk på tastaturet til en datamaskin.

I fjor høst deltok jeg på et kurs om informasjonsbehandling i India. På forhånd visste jeg ingen ting om hvordan kurset var lagt opp. Vanlig brev med luftpost tar 10-14 dager. Kurerstjenester tar 2 men det koster 300 kroner pr. brev. Telefonsamtaler er også dyrt og det er usikkert om en treffer den en skal ha tak i. Isteden brukte jeg et internasjonalt elektronisk nettverk hvor jeg, særlig de siste dagene før jeg reiste, kunne utveksle et par meldinger om dagen med de jeg skulle møte og på den måten planlegge opplegget i detalj. I India ble vi enige om å lage et internasjonalt nettverk for programmere som jobber med å lage programmer for grunnplansorganisasjoner i Den 3. verden. I dette nettverket deltar foreløpig et par norske, en chilensk og flere indiske programmere med arbeidsplass i Santiago, Bombay, Delhi og Oslo. Under demokratibevegelsen i Kina brukte de kinesiske studenten informasjonsteknologien svært effektivt. Nyhetsmeldinger ble sendt på telefax til omtrent alle de kinesiske bedriftene som hadde det. På det viset var det sikkert at en god del av dem slapp gjennom statens kontroll.

Slike muligheter vil vokse i løpet av 90-åra med innføringa av det som er kalt «Det tjenesteintegreerte digitale nettverket» som øker kapasiteten på kommunikasjonen til bedrifter og også privatpersoner ganske voldsomt.

Evna til å kommunisere og organisere informasjonflyten blir en av de viktigste samfunnsmessige aktivitetene.

Jeg har tidligere definert informasjon slik at den egentlig er knytta til det å lære mer om verden og seg sjøl. Jeg kom og med påstanden at vi lever i et informasjonssamfunn. Jeg kunne like gjerne si at vi lever i et lærings-samfunn. Borgerskapet har pekt på dette ved å kreve «livslang læring». Det betyr at arbeidskrafta må tilpasse seg stadig raskere forandringer i den teknologiske basisen for samfunnet. En annen måte å si dette på er at en vesentlig egenskap ved arbeidskrafta ikke lenger er at den har et visst kunnskapsnivå, – noe som skiller arbeiderklassen i et avansert industrisamfunn fra den tidlige kapitalismen, – men at den har et visst nivå når det gjelder kontinuerlig endring, utvidelse og oppdatering av dette kunnskapsnivået.

Borgerskapet har problemer med dette fordi kapitalismen nå stiller strengere og strengere krav om at arbeidskrafta skal være mer «kreative» i forhold til å jobbe effektivt og feilfritt. Dette stiller nye krav til borgerskapets politiske styring av samfunnet slik vi får det tydelig demonstrert i det russiske imperiet. USA har på sin side utvikla et konsum- og underholdningssamfunn som ikke gir ørens lyd nettopp for å hindre at kravet til sjølvsten-

dig og skapende innsats i forhold til problemene på jobben ikke skal slå over i et krav om tilsvarende sjølvstendighet og skaperkraft i forhold til samfunnets overordna politiske og sosiale problemer.

Den viktigste produktivkrafta under kommunismen vil være menneskets evne til å lære mer om seg sjøl og verden. Evna til å kommunisere og organisere informasjonflyten blir en av de viktigste samfunnsmessige aktivitetene. Da må vi også gå inn på hvilke vilkår som fremmer menneskelig læring og de organisatoriske rammene det skjer innafor.

En hierarkisk organisasjon er kjennetegnet ved at ledelsesfunksjonen er konsentrert til ett eller et fåtall individer. Jobben med å definere og forsvare et felles omverdensbilde ligger da til dette lille antallet. Det samme gjelder å drive informasjonsprosessen for å organisere ressurser. Dermed oppstår en informasjonsstruktur der informasjon om «hvordan folk oppfatter virkeligheten» flyter oppover mens informasjon om «hvordan virkeligheten skal tolkes» og «hvordan arbeidet skal gjøres» flyter nedover. Det er konflikter rundt virkelighetsoppfatning

og ressursbruk i enhver organisasjon.

Alternativet til hierarkiet er nettverk der ledelsesfunksjonene organiseres på kryss og tvers. Det forutsetter igjen nettverksorientert informasjonsutveksling og læremodeller. Alle har noe å lære av alle. Læreren er elev og eleven lærer. Jeg tror også at vi ikke kan lære noe vesentlig til en annen, vi kan bare legge forholdene til rette for den andres egenlæring. Vi lærer, dvs. tar til oss informasjon om det som opprettholder eller beriker vårt eget selvilde og omvendt: Informasjon som innebærer en forandring av oss sjøl blir møtt med motstand. Denne motstanden er større og vanskeligere å overvinne når en person føler seg lite verdt. Motstanden blir mindre og lettere å overvinne når en person føler seg fri fra frusler.

Effektiv informasjon er prega av at den inneholder konsentrerte framstillinger av det folk vet fra før. Men den må og innholde ny kunnskap. Dette kalte Mao «prinsippet om fra massene – til massene».

Jeg mener alternativbevegelsene må arbeide i denne retninga. De er en skole i hvordan vi skaffer informasjon om samfunnet, om politikken, økonomien, økologien, psykologien – og hvordan kommuniserer. Vi må organisere ressursene, – særlig kunnskapsressurser, – slik at de blir likt tilgjengelig for deltakerne og det blir et felles prosjekt å tilegne seg dem. På lengre sikt er dette et prosjekt for å skape organisasjonsformer der folk deltar i å skape og utveksle informasjon som blir den viktigste kilden til økonomisk, sosial og kulturell planlegging av samfunnslivet. Da tar vi tak i det kapitalismen har utvikla av informasjonsteknologi, men snur det på hodet og fyller den med vårt eget innhold. ■

Da fordismen på midten av 60-tallet var på sitt høydepunkt i sentrum, var periferiens betydning for verdenshandelen av industriprodukter lik null.

Mellom 1918 og 1945 utviklet kapitalismen et nytt akkumulasjonssystem med en ny reguleringsform; fordismen.

Som en kapitalistisk akkumulasjonsform er den basert på en kontinuerlig utvikling av arbeidsprosessen slik at arbeidernes kunnskaper og erfaringer stadig tas inn i maskinenes automatikk. Dette systemet, som kombinerer en økning i arbeidsproduktiviteten med en økning av kapitalvarer per arbeider, forutsetter at kroppsbevegelsene til den gamle fagarbeideren er blitt systematisert gjennom taylorismen, samlebåndsarbeidet.

Men denne fantastiske produktivitetsøkningen (seks til sju prosent per år, mot to prosent i det forrige århundret) forsterket bare markedspromblemet som kuliminerte med depresjonen på trettitallet. Etterkrigstidens store «oppdagelse» var å knytte massenes etterspørsel til produktivitetsøkningen gjennom å knytte sammen lønninger og produktivitet.

Denne justeringen førte til en dramatisk endring i lønnstakernes livsstil som ble integrert på en ny måte i den kapitalistiske akkumulasjonen. Dette ble gjort mulig gjennom et nettverk av institusjoner som stabiliserte økningen i reallønna (sentrale lønnsforhandlinger, velferdsstaten osv), men det ga også de viktigste selskapene et monopol over produksjonen som tillot dem å kontrollere prisene mer eller mindre uavhengig av svingningene i etterspørselen.

Denne revolusjonen skjedde ikke over natta. Under ledelse av USA ble nye nor-

Alain Lipietz skriver i denne artikkelen om hvorfor industrialiseringa ikke kom i gang i den tredje verden som følge av en utilstrekkelig omdanning av de sosiale forholdene.

ALAIN LIPIETZ

SENTRUM PERIFERI

mer for produksjon, forbruk og inntektsregulering oppfunnet og tilpasset. Denne utviklingen spredde seg ujevnt. Den skapte underverker i Nord-Europa, Japan, Australia, Canada og New Zealand. Men på grunn av

motstand fra arbeiderklassen og innflytelsen til finanskapitalen, som var for internasjonalisert til å være interessert i en slik indre omveltning, kjørte det fordistiske toget fra Storbritannia. Slik begynte Storbritannias ute-

lukkelse fra det kapitalistiske sentrum. Argentina som var et av de rikeste og mest utviklete land i 1945, rakk heller ikke det fordistiske toget. Grunnen til dette var motstand fra arbeiderklassen og fordi den herskende klassen satset på eksportorientert landbruk.

Det er enda mer interessant å se hvordan fordiststrategien mislyktes i noen avhengige land. Dette skyldtes ikke at USA nektet å industrialisere periferien, men hadde sin årsak i en utilstrekkelig omdanning av de indre sosiale forholdene i landene. Importen av tekniske normer fra sentrum ble ikke fulgt av en tilsvarende inntektsregulering og de lokale elitene utgjorde et for smalt marked. Den fruktbare sirkelen med intensiv akkumulasjon kom ikke igang, og forskjellene i produktivitet mellom sentrum og periferi økte.

Likevel kunne ikke forholdet mellom sentrum og periferi unngå å bli forandret med oppfinnelsen av fordismen.

Etter som systemet med intensiv akkumulasjon og monopolistisk regulering ble etablert i sentrum, mistet periferien gradvis sin funksjon som avtaker av overproduksjon av varer fra sentrum. I stedet økte periferiens betydning som råvarereserve (olje, arbeidskraft etc). Med et system der akkumulasjonen var basert på massekonsum, hadde kapitalismen midlertidig løst markedspromblemet på intern basis. En kunne til og med si at eksporten av industriprodukter såvidt dekket råvarekostnadene.

I hvert eneste land i sentrum sank eksportens andel av BNP gradvis fra århundreskiftet og fram til sekstitallet. Da begynte den å stige igjen. Men denne veksten kom i første rekke mellom sentrumslandene selv (USA, Canada, EF). Omfanget av masseproduk-

sjonen krevde større og mer homogene markeder og måtte derfor på ny overskride de nasjonale grensene. På samme måte strømmet internasjonal investeringer tilbake fra periferien til sentrum.

Da fordismen på midten av 60-tallet var på sitt høydepunkt i sentrum, var periferiens betydning for verdenshandelen av industriprodukter lik null. Eksport av slike produkter til periferien hadde falt til to prosent av den nasjonale produksjonen i EF-landene og til 0.8 prosent i USA. Hvis årsaken til den økonomiske stagnasjonen i periferien hadde vært åpningen av nye markeder, så hadde sentrum nå ikke lenger noe behov for periferien. Samtidig var de industrialiserte landenes import av industriprodukter fra underutviklede land ubetydelig (mindre enn 0.2 prosent). Likevel var det på dette området periferien skulle gjenvinne sin betydning.

Det fordistiske akkumulasjonsregimet hadde akkurat snublet over den andre grunnleggende motsigelsen i kapitalismen, den fallende profittraten. Den formidable mekanismen som fordismen hadde innført skapte ikke lenger en tilstrekkelig produktivitetssøkning. Kapitalens organiske sammensetning økte, og et økt press på utbyttingsraten i sentrum ville ha gjenreist markedsproblemet som den monopolistiske inntektsreguleringen løste. Nye merverdikilder måtte derfor finnes for å øke profitten. De ble funnet i de nyindustrialiserte landene, NIC (New Industrialized Countries). Den historiske prosessen med spredning og integrasjon av kapitalistiske forhold tok et nytt sprang framover på sekstitallet gjennom en kombinasjon av to faktorer.

Den første faktoren var knyttet til den indre logikken

i fordismen og dens latente krise. Fordismen hadde ført til en oppsplitting av den produktive prosessen i tre nivåer.

1. Oppfinnelser, organisering og ingeniørarbeid hadde blitt nesten helt selvstendige disipliner.

2. Avansert produksjon krevde faglært arbeidskraft.

3. Enkelt arbeid og samlebåndarbeid krevde i prinsippet ingen kvalifikasjoner.

Det ble dermed mulig å splitte disse tre nivåene i tre geografiske regioner og å spre fordismens produktive kretsløp på tre grupper av ulikt kvalifiserte og ulikt betalte arbeidere. Denne forflytningen av faglært arbeid hadde allerede blitt utprøvd innen sentrum og den spredde seg i løpet av sekstitallet til de landene i periferien som lå nærmest sentrum og hvor timelønna var betraktelig lavere og arbeiderorganiseringen svakere (Spania, Korea, Mexico og i en viss grad Øst-Europa). Slik utviklet det seg en ny vertikal arbeidsdeling der forskjellige kvalifikasjonsnivåer innenfor hver industrigren ble utviklet, over og utenpå den gamle horisontale ar-

beidsdelingen med sine primære (jordbruk og bergverk) og sekundære (industriproduksjon) sektorer. Denne omfordelingen av industriarbeid var en slags forlengelse av fordismen, en omorganisering av akkumulasjonssystemet, og ikke et nytt forhold mellom systemet og verden utenfor.

Men en andre faktor var nødvendig. Disse landene måtte ha autoritære regimer og herskende klasser; strategien fordret statlig autonomi, ikke bare fra de utbytteste klassene, men også fra de herskende klassene som var knyttet til tradisjonell eksport eller hjemmemarkedet.

Uten å gå i detalj med spesielle eksempler kan vi peke på to utviklingsveier:

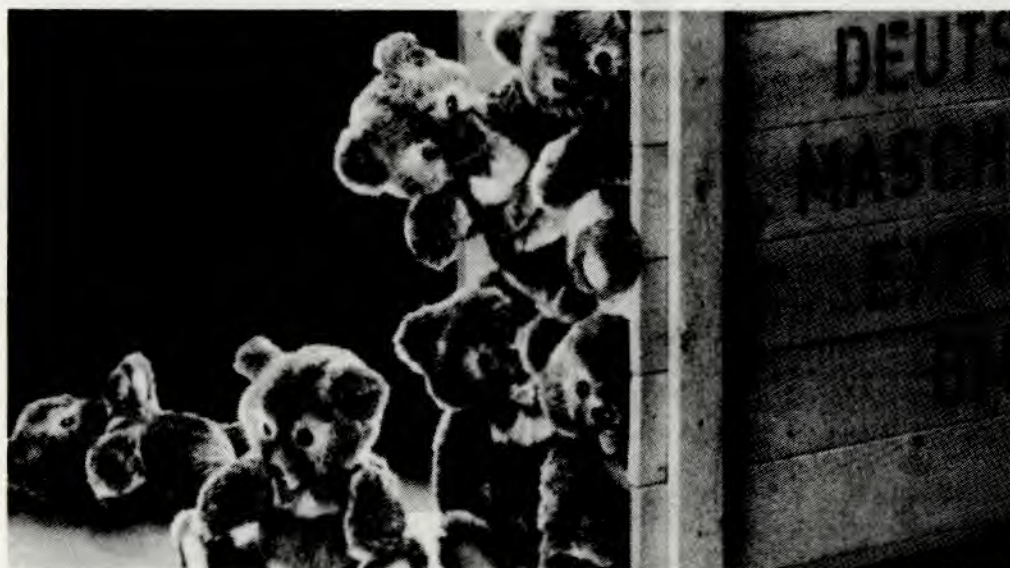
1. Blodig taylorisering.

Dette innebærer forflytning av klart definerte og avgrensede deler av produksjonsprosessen til stater med en svært høy utbyttingsrate (lønninger, varighet og tempo på arbeidet) og hvor produktene i hovedsak blir eksportert tilbake til sentrum. De beste eksemplene på denne strategien utgjøres av de økonomiske frisonene og land som Hong Kong og Singapore. Denne strategien omfattet i hovedsak bare

tekstil- og elektronikk-industrien. Arbeidet var taylorisert, men ikke særlig mekanisert. Kostnadene med å importere produksjonen var derfor svært lav. Samtidig kunne denne typen industrialisering, som i hovedsak sysselsatte kvinnelige arbeidere, utnytte de ferdighetene og den disiplinen som kvinnene hadde utviklet gjennom patriarkalsk hjemme-utbytting. Den var blodig på samme måte som Marx beskrev lovgivningen i en tidligere metropol-kapitalisme. Den videreutviklet den århundrelange utbyttingen av kvinner med moderne undertrykkelsesteknologi.

Vurdert teoretisk, som et spørsmål om akkumulasjon og regulering, må disse industriprosessene ses på som produktive segmenter forflyttet fra sentrum uten noen som helst praktisk betydning for veksten i den globale etterspørselen.

En slik modell var ekstremt skjør. Det utviklet seg raskt sosiale spenninger og de lokale dominerende klassene måtte raskt imøtekomme lønnskrav. Modellen endret seg derfor til en mer sosioøkonomisk form for regulering; et akkumulasjonssystem som har blitt kalt pe-

Disse landene måtte ha autoritære regimer og herskende klasser; strategien fordret statlig autonomi, ikke bare fra de utbytteste klassene, men også fra de herskende klassene som var knyttet til tradisjonell eksport eller hjemmemarkedet.

rifer fordisme vokste fram.

2. Perifer fordisme. I noen land i periferien vokste det fram en blanding av uavhengig innenlandsk kapital, en relativt stor middelklasse i byene og kimene til en faglært arbeiderklasse. Dette forholdet gjorde det mulig for en rekke land å slå inn på en ny strategi som vi har kalt perifer fordisme. Det er grunn til å understreke dette valgets politiske karakter, ettersom det var et resultat av klassekampen i disse landene. Den hadde gitt staten en virkelig autonomi i forhold til de tradisjonelt dominerende klassene. Eksempelene Korea, Mexico, Brasil, Opus Dei i Spania og Giereks Polen viser dette på forskjellige måter.

Hvorfor har vi kalt dette perifer fordisme? Vi mener det er snakk om en autentisk fordisme basert på intensiv akkumulasjon kombinert med markedsekspanasjon. Samtidig forblir den perifer i den grad at det dominerende produktive kretsløpet, arbeid og produksjon som krevde faglært arbeidskraft og fremfor alt ingeniørfunksjoner, i hovedsak ble holdt utenfor disse landene. For det andre er denne fordismen perifer fordi markedene besto av en kombinasjon av middelklassen i byene og arbeiderne i den fordistiske sektoren – som bare hadde delvis adgang. Dessuten produserte denne sektoren husholdningsprodukter som i hovedsak ble eksportert tilbake til sentrum. Så man gjorde seg avhengig av den globale etterspørselen etter forbrukssvarer og spesielt husholdningsartikler, men produksjonen ble ikke regulert på nasjonal basis der den kunne ha blitt beregnet på bakgrunn av produktivitetsøkningen i de lokale fordistiske forgreningene.

Vi må heller ikke glemme at en lang rekke akkumu-

lasjonsregimer er mulige under betegnelsen perifer fordisme.

Forholdet mellom eksport av industriprodukter og innenlandsk etterspørsel varierte fra 4.1 prosent i Mexico til 25.4 prosent i Korea (i 1978). I hvert konkret område varierte forholdet mellom innenlandsk etterspørsel og importertstatninger og re-eksport av industriprodukter enormt.

En må begrense bruken av begrepet perifer fordisme til de land der utvidelsen av det lokale markedet for industriprodukter spilte en vir-

Forholdet mellom sentrum og periferi kunne ikke unngå å bli forandret etter oppfinnelsen av fordismen.

kelig rolle i det nasjonale akkumulasjonssystemet. Dette for å understreke det faktum at Sør-Korea for lengst har forlatt dette stadiet.

Framveksten av land med perifer fordisme, sammen med den finansielle akkumulasjonen i enkelte OPEC-land, splittet periferien og er årsaken til endringen av verdenshierarkiet som foregår for tiden. Periferien har aldri vært homogen, men det nye elementet nå er en økt strøm av varer mellom NIC-landene og de landene som har forblitt råvareeksportører og de helt uten ressurser. Dette

er en gjenskaping av den gamle internasjonale arbeidsdelingen. Innen for alle grener av fordistisk industri eller typiske grener av halvfabrikata som stål, og til og med for ingeniørprodukter, er NIC-landene ekstremt konkurransedyktige. De konkurrerer med sentrum om handel med disse perifere landene. Slik oppstår det et trekantbytte – av råvarer, emigrasjon og industrivarer – fullstendig innen sør.

Det er viktig å merke seg at NIC-landenes eksport til sør er mer regional, mer sofistikert og mer kapitalistisk enn deres eksport til sentrum. Så etter som årene

vere en gjenskaping av den nye internasjonale arbeidsdelingen. Etter som høyere lønninger i den første bølgen av NIC-land gjør dem mindre konkurransedyktige, begynner disse landene, sammen med de multinasjonale selskapene, å organisere en annen runde med blodig taylorisering. Denne er rettet mot det en rapport fra OECD Observer (November 1982) kalte «den annen bølge utviklingsland som eksporterer industriprodukter»: Malaysia, Filippinene, Thailand og til og med Folkerepublikken Kina.

Denne gjenskapingen av den internasjonale arbeidsdelingen vokser utenpå det gamle forholdet mellom et industrielt sentrum og en råvareeksporterende periferi. Men den er fremdeles langt fra å etablere en ny verdensøkonomi rundt et hegemonistisk sentrum. Ved siden av det faktum at kampen mellom Europa og Japan om hvem som skal overta USAs internasjonale rolle fremdeles ikke er avgjort, er den tredje verden i dag en miks av spesialtilfeller.

Reguleringen av dette lappeteppet ble i 70-årene basert på resirkuleringen av en økende mengde kreditt basert på dollar fra OPEC-overskuddet. NIC-landene finansierte sin industrialisering ikke så mye gjennom de multinasjonale selskapene, som gjennom lån fra private kilder på det internasjonale finansmarkedet. Disse lånene ble inngått med tillit til at perifer fordistisk akkumulasjon ville fungere. Faktisk hadde NIC-landene en vekstrate på hele 10 prosent på 70-tallet. Denne var et resultat av den siste rest av ekspansjon som den keynesianske politikken oppnådde i sentrum, samtidig som sentrum selv brukte NIC-landenes etterspørsel etter industrivarer som en motor for egen produksjon.

Hva skjer så i sentrum? Fordismens krise forårsaket også en oppsplitting av sentrum, selv om dette er mindre viktig enn det som har skjedd i periferien.

På slutten av sekstitallet hadde de industrialiserte landene adoptert felles normer for produksjon og konsum. I land etter land førte denne åpningen av de nasjonale økonomiene til en destabilisering av den fordistske monopolreguleringen. Lønnsregulering knyttet til produktivitetssøkning ble ikke bare den viktigste faktoren som kontrollerte den delikate balansen mellom den teoretiske profittraten og veksten i de indre markedene, men også den bestemmende faktoren for et lands konkurranseev-

betales med økende eksport. Og for å bli mer konkurransedyktig ble enda mer press lagt på lønnskostnadene i hver produsert vare. Slik begynte stagnasjonen og det ble vanskeligere og vanskeligere å tjene inn det markedet krevde for investeringer i fast kapital og indirekte lønnsutgifter. Profittraten falt igjen og akkumulasjon og produktivitet ble redusert. Den produktive sirkelen hadde blitt en ond sirkel.

Men motsigelsene som ble skapt av handelskrigen og innstrammingsiltakene rammet ikke alle land likt. For graden av åpenhet er ikke den eneste målestokken som må tas med i betraktning når det gjelder internasjonal handel i sentrum. Det er et vidt spekter av import og eksport i landene i sentrum og hver lokal økonomi kan være mer eller mindre spesialisert. Et land som hadde spesialisert seg på produksjon av daglige forbruksvarer kunne bare justere sine priser i den internasjonale konkurransen ved å sette lønninger eller bytteforhold lavt, og dermed ble de fanget i et farlig konkurranseforhold med NIC-landene. Et land som derimot spesialiserte seg på utstyrvarer og som hadde en organisasjonsform som utviklet nye produktivitetsnormer var ikke så utsatt for disse begrensningene. Det kunne oversvømme verdensmarkedet med nye forbruksvarer på grunn av sitt store forsprang i produktivitet, eller fordi det hadde monopol på visse utstyrvarer.

Derfor ser vi at landene i sentrum utvikler seg i forskjellig retning i den nåværende situasjonen. Dette er ikke så mye et spørsmål om åpenhet (ekstern tilgang til et lands marked er et hinder for den indre regulering-

Ingen lov eller skjebne kan bestemme et lands plass i den internasjonale arbeidsdelinga.

en, og husk at den amerikanske og japanske økonomien er de minst åpne). Den avgjørende faktoren er variasjoner i produksjon av viktige kapitalvarer og kontrollen med viktige faglærte operasjoner og avgjørende teknologiske framskritt. Men slike forhold faller ikke ned fra himmelen. Tilpasning og spesialisering bestemmes som alltid av en lang rekke faktorer som interne sosiale forhold, klassekamp og klassekompromiss, tillærte vaner fra tiden med fordistsk lønnsregulering, arbeidernes ferdigheter, graden av forhandlinger og konflikt i innføringen av teknologiske endringer, forholdet mellom store selskaper og underleverandører, forskning og industri, industri og bankvesen, statlig innblanding etc.

Jeg håper jeg har klart å vise at, med unntak av ekstreme tilfeller, finnes det ingen ytre skjebne eller generell kapitalistisk lov som kan diktere noe land dets plass i en forutbestemt internasjonal arbeidsdeling. Dersom vi ikke med ytre skjebne mener vekten av fortiden slik den uttrykker seg i den samfunnsmessige strukturen, eller dersom vi med jern-lov mener den bevisste aksepten av frihandelens regler og markedskreftenes frie spill.

For det er nettopp på bakgrunn av gitte betingelser, nedarvet fra fortiden at folk og nasjoner skaper sin egen historie. ■

I noen land i periferien vokste det fram en blanding av uavhengig innenlandsk kapital, en relativt stor middelklasse i byene og kimene til en faglært arbeiderklasse.

ne. Derfor ble lønnsveksten mer problematisk jo mer åpen en økonomi var. Alle reallønnsøkninger la ikke bare et press på eksportprisene, men økte også importbehovet. Dette ville ikke hatt noen betydning dersom reallønner og produktivitet hadde økt med samme takt i de forskjellige landene. Men når både regjeringene og de ansatte begynte å legge press på reallønna for å kompensere for fallet i lønnsomheten, begynte hver nasjonalkapital å se seg om etter nye markeder utenfor de hjemlige som deres egne innstrammingsiltak hadde ødelagt. Fra 1973 måtte oljerenten

Den viktigste konsekvensen av kapitalens internasjonale sentralisering er å opprettholde de involverte kapitalenes profittrate. Siden 1973 har de multinasjonale selskaperes profittrate økt, mens profitraten til andre selskaper har sunket

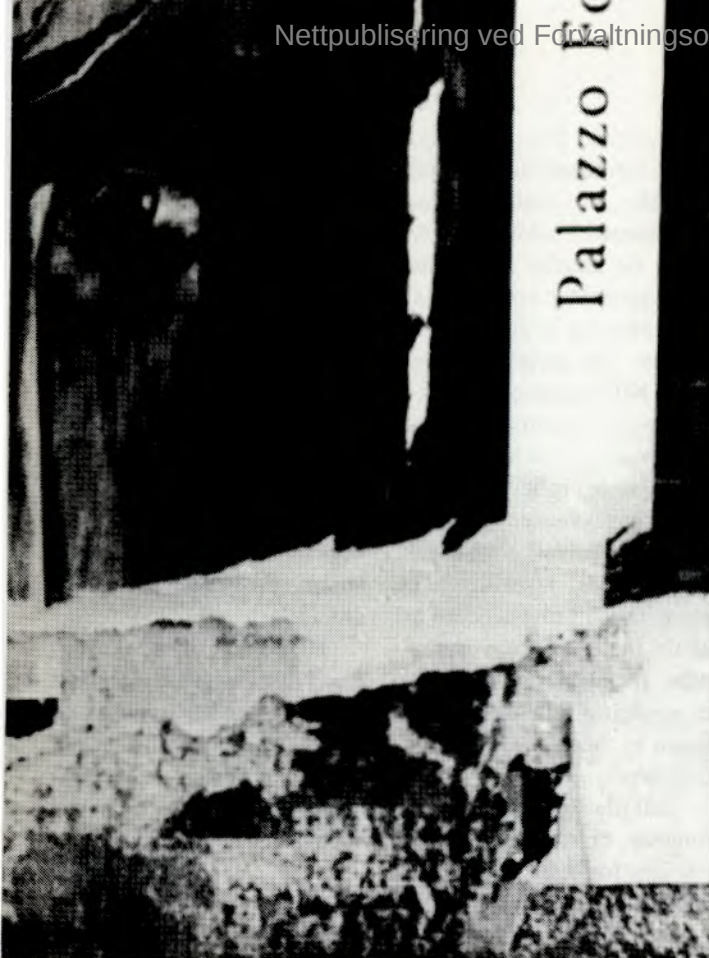
VLADIMIR ANDREFF

MONOPOLISERING

Siden 1973 har det vært på mote å lete etter en ny økonomisk verdensorden. Men de utallige internasjonale konferansene får ingen synlige praktiske konsekvenser. Selve begrepet økonomisk orden har heller ikke blitt klart definert. Det vanlige har vært å definere den nåværende krisen som «uorden» i verdensøkonomien. Denne hypotesen skjuler det faktum at kriser er en måte å gjenopprette den kapitalistiske ordenen på. Hypotesen som forsvarer i denne artikkelen er at krisen skaper en ny orden som er ganske lik den gamle. «Ny» indikerer her en høyere grad av sentralisering og internasjonalisering av kapitalen. Den nye ordenen betyr også en utdyping av den ulike utviklingen under kapitalismen og en forsterking av den internasjonale finanskapitalens dominans, basert på stadig tettere bånd mellom de multinasjonale selskaperne og de internasjonale bankene.

De økende kryssinvesteringene mellom de viktigste landene som investerer utenlands, må ikke ses på som en geografisk forflytning av de multinasjonale selskaperne, men som en sentralisering, der selskaperne flytter sin kapital til mer lønnsomme sektorer. Derfor fører denne sentraliseringen i mange tilfeller til at de multinasjonale selskaperne går inn i aktiviteter som er nye for dem. Mange selskaper leter systematisk etter små nyskapende bedrifter som de kan kjøpe opp. Det er foreksempel slik Standard Oil begynte med bioteknologi og Exxon med mikroprosessorer og kontorteknologi. Av Exxons forsknings- og utviklingsbudsjett i 1981 gikk 40 prosent til bioteknologi, kontorutstyr, informasjonsteknologi og nye energikilder, mens bare 35 prosent gikk til olje og gass.

De internasjonale bankene er spesielt aktive i denne sentraliseringen. Ved å fusjonere bankkapital og industrikapital skaper slike operasjoner det som ofte kalles finan-

skapital. Når internasjonale banker og selskaper er involvert blir resultatet internasjonal eller transnasjonal finanskapital. Av de 487 ledende selskapene i verden i 1965 var 64 kontrollert av banker og 13 av utenlandske selskaper. I 1978 var 125 kontrollert av banker og 42 av utenlandske selskaper.

Den internasjonale sentraliseringen ville vært enda mer markant om den ikke var blitt holdt tilbake av statlig intervensjon.

De fleste utenlandske investeringer, det være seg industrielle eller finansielle, foregår mellom de utviklede landene innbyrdes- og til NIC-landene. Mer enn 90 prosent av de internasjonale ebankenes og selskapenes utenlands-engasjement er i disse landene. Den industrielle aktiviteten til USA i utlandet følger det samme mønsteret som det finansielle engasjementet. Den amerikanske industriens utenlandsinvesteringer fordeler seg med 49 prosent på Europa, 21 prosent på Latin Amerika,

16.5 prosent i Asia, 4.5 prosent i Afrika og 3 prosent i Midt-Østen.

Denne felles internasjonaliseringen mellom de samme landene medfører sterke personlige bånd, overlappende direktørsjikt og en overlapping mellom de internasjonale bankene og de multinasjonale selskapene. Selskapenes økende gjeld er til banker fra de samme landene.

Den viktigste konsekvensen av kapitalens internasjonale sentralisering er å opprettholde de involverte kapitalenes profittrate. Siden 1973 har de multinasjonale selskapenes profittrate økt, mens profitraten til andre selskaper har sunket. I denne perioden har innenlandske investeringer i de utviklede landene avtatt, mens de multinasjonale selskapene har opprettholdt sine høye utenlandsinvesteringer. For de internasjonale bankene kompenserer også den høye utenlandsprofitten for stagnasjonen i de innenlandske profittene.

I stagnasjonsperioder har bankene økt likviditet på grunn av reduksjonen i investeringene. Siden de multinasjonale selskapene investerer mer enn andre selskaper i løpet av en krise, spesielt i utlandet, vender bankene seg til disse. Dette betyr at de må etablere seg i vertslandene der deres klienter har underavdelinger.

Bankprofitten kommer ikke direkte fra produksjon, men følger av en omfordeling av den totale merverdien. For å trekke ut sin del av profitten må bankene øke sitt engasjement i industrien. Og fordi de multinasjonale selskapene er mest lønnsomme under en krise, må bankene knytte seg tettere til disse selskapene.

I jakten på lønnsomme investeringer har bankene tilbudt internasjonale lån til gjeldslandene i den tredje verden, spesielt NIC-landene der inntjeningen er størst. Tre fjerdedeler av private lån til den tredje verden er fra 24 internasjonale banker, og tre fjerdedeler av all gjeld i den tredje verden holdes av elleve land – alle NIC-land.

Hilferding, Bukharin, Lenin og Kautsky karakteriserte imperialismen som finanskapitalens epoke. I forhold til disse tidlige teoretikerne har to nye momenter kommet til:

– Det høye tempoet i kapitalens internasjonalisering skjerper finanskapitalens internasjonale dimensjon.

– Bankene har spilt en veldig aktiv rolle etter 1965 og enda mer etter 1970, da deres store likviditet tvang dem til å se seg om etter profitable utlånsmuligheter; enten ved å finansiere multinasjonale selskapers ekspansjon eller ved å finansiere

NIC-landenes gjeld.

Det viktigste poenget er at med internasjonal finanskapital blir pengekapital og produktiv kapital organisk knyttet sammen i sin internasjonalisering.

Denne hypotesen står i motsetning til Kautsky og hans etterfølgere. Faktum er at konkurransen i krisetider fortsetter og blir hardere med de multinasjonale selskapene. Dette forklarer hvorfor noen multinasjonale selskaper (f.eks. AEG-Telefunken) og noen internasjonale banker (Herrstatt, Franklyn, Ambrosiano) går konkurs, og hvorfor graden av internasjonal sentralisering fortsatt kan

Det er slett ikke sikkert at en generell konkurs vil følge av det økende gapet mellom gjeld og eksport i tredje verden-land.

stige.

Den nåværende krisen har også underminert andre teorier om de multinasjonale selskapene. Palloix, en teoretiker som tidligere framhevet de multinasjonale selskaperes rolle for imperialismen, har nå forlatt dette standpunktet til fordel for det syn at den internasjonale forlengelsen av kredittøkonomien er det mest adekvate uttrykk for imperialismen under krisen. Han hevder også at direkte investeringer i den tredje verden er på tilbakegang. Men dette er rett og slett feil. Alle bevis tyder på at det nettopp er utenlandske investeringer som øker, nettopp fordi disse er så mye mer

lønnsomme. Den internasjonale kredittøkonomien erstatter ikke de multinasjonale selskaperes direkte investeringer, de utfyller hverandre. De er gjensidig avhengige av hverandre og begge er konsentrert i de utviklede landene og NIC-landene.

Denne teoretiske nedtoningen av de multinasjonale selskaperes rolle har også fått konsekvenser for den anti-imperialistiske bevegelses praksis. I realiteten er svært få land motstandere av at de multinasjonale selskaper får etablere seg. Dette er spesielt tilfellet når regjeringen er opptatt av arbeidsløsheten.

Når det gjelder fagforeningene så støtter de staten når den forsøker å kontrollere de multinasjonale selskapene. Kamper blir også reist mot nedleggelse, oppsigelser og tendensen til å flytte produksjonen til «sosiale paradiser» der det ikke finnes fagforeninger. Men faktum er at fagforeningskampene var mest effektive mellom 1969 og 1973, da internasjonal mobilisering og arbeider-solidaritet raskt kunne utvikle seg.

Etter som arbeidsløsheten steg i alle de utviklede landene har fagforeningene blitt stilt overfor et stadig vanskeligere valg mellom internasjonal solidaritet og et forsvar for jobbene i sitt eget land. I dag er det slik at for eksempel amerikanske fagforeninger støtter Volvo og Volkswagens forsøk på å etablere seg i USA; deres altoverskyggende bekymring er sysselsettingen.

En bekymringsfull utvikling har også skjedd på venstresiden. De multinasjonale selskapene og de internasjonale bankene blir nå fjernet fra analysen av akkumulasjonsregimene. Fokus for den franske venstresiden har nå flyttet seg fra internasjonaliseringen av den inter-

nasjonale finanskapitalen til internasjonalisering av den nasjonale økonomien.

Dette synet ligger bak en ny proteksjonistisk strategi som siden 1981 har rådd grunnen på den franske venstresiden, der målet er å «gjenerobre hjemmemarkedet». I praksis er dette et forsøk på å redusere forholdet mellom import og innlandsk etterspørsel. Hovedbegrunnelsen for denne strategien er å stoppe økningen i arbeidsløsheten.

Hvordan? Gjenerobringen av det nasjonale markedet krever en selektiv industripolitikk, som spesielt baserer seg på kontroll over produksjonen av forbruksvarer. Det viktigste våpenet er en ekspansjon av den offentlige sektor gjennom nasjonaliseringer. Imidlertid sies det ingenting om utenlandske investeringer, multinasjonale selskaper eller internasjonaliseringen av kapitalen.

Det finnes imidlertid mange eksempler siden 1981 på at nylig nasjonaliserte offentlige selskaper har ledet an i presset for internasjonalisering av fransk kapital. Utenlandske investeringer er ikke bare velkomne av den franske stat; den oppmuntrer også til slike investeringer. Og dette gjør neo-proteksjonismen svært ineffektiv. Denne motsetningen skyldes at teoretikerne på fransk venstreside i stillhet ser mellom fingrene når det gjelder den internasjonale finanskapitalen.

Siden 1973 har valutakursene vært flytende. Men er dette et tegn på uorden? Hvem ville ha argumentert for at prisbevegelsene i markedet var et tegn på uorden før krisen? Marx så prisbevegelser som et resultat av markedets anarki, og han mente dette anarkiet var den motsigelsesfylte måten den

kapitalistiske ordenen ble gjenopprettet på. Innenfor en slik orden frøs Bretton Woods-systemet valutakursene; nå er de igjen integrert i markedets logikk.

Det er ikke særlig overraskende at bankene er bekymret for at en finansiell krise skal nå den internasjonale kredittøkonomien. Men marxister skulle ikke la seg forlede av hva bankene sier; at en generell konkurs vil følge av det økende gapet mellom gjeld og eksport i tredje verden-land. Det eneste viktige spørsmålet er om de internasjonale kredittene er knyttet til virkelig eller potensiell produksjon. Og de

misk verdensordning å gjøre. Det eneste nye elementet er en mye høyere grad av sentralisering innen kapitalen. Den nye ordenen fører til det motsatte av det den tredje verden og arbeiderklassen i de utviklede landene er tjent med.

Det finnes ingen systematisk evaluering av de internasjonale bankenes lønnsomhet. Men av de 13 største bankene i USA hadde bare tre en vekst i utenlandske profitter som var mindre enn 33 prosent i årene mellom 1970 og 1975. Og det er ikke noe som tyder på at denne utviklingen har forandret seg. Når det gjelder franske

fall i profittraten som en har observert i mange utviklede land siden 1966.

De multinasjonale selskaperes profitt-rate i USA er også gjennomgående høyere enn i utviklingslandene. Merk også sammenfallet mellom årene med rekordprofitter (1973-4 og 1979-80) og skarp prisstigning på olje. Den økte prisen på olje hadde en positiv effekt på den generelle profitt-raten til amerikanske multinasjonale selskaper. De som snakker om en oljekrise skulle spørre seg selv: En krise for hvem?

En sammenligning med andre amerikanske selskaper viser at de multinasjonale

landsk kapital forverrer underutviklingen hos de mest utadrettete landene. Utviklingen av underutvikling er faktisk knyttet til fraværet av multinasjonale selskaper og ikke til deres tilstedeværelse.

Det finnes to tredje verdener for den transnasjonale kapitalen; på den ene siden NIC-landene, skatteparadisene og OPEC-landene, på den andre siden de mellomste og minst utviklede landene som de ignorerer fullstendig. Denne strategien fra de internasjonale selskaperne og bankene splitter den tredje verden og underminerer en felles front mot de utviklede landene i forsøket på å etablere en ny økonomisk verdensordning.

Konkurransen mellom de internasjonale kapitalgruppene har ført til en sentralisering av kapitalen. På dette nivået har konkurransen blitt internasjonal, og den synlige hånden til Rockefeller, Morgan, Rothschild, Agnelli, Wallenberg, Worms etc. har erstattet (unntatt i nyklassiske tekster) den usynlige hånden mellom uavhengige kapitaler og selvstendige nasjoner.

Men konkurransen fortsetter. Dersom den internasjonale finanskapitalen virkelig var i stand til å streke opp en generalplan for verdensøkonomien, ville det være Kautsky som hadde rett blant imperialisme-teoretikerne. Men jeg har forsøkt å vise at den internasjonale sentraliseringen av kapitalen er en spontan prosess der den internasjonale finanskapitalen forsøker å sikre sine høye profitter. Så i stedet for å akseptere Kautskys tese bør vi akseptere Marx sin ide om at konkurranse fører til konsentrasjon av kapitalen som igjen fører til konkurranse i større skala. I dagens kapitalisme er denne skalaen verdensomspennende, akkurat som finanskapitalen selv. ■

Marx så prisbevegelser som et resultat av markedets anarki, dette anarkiet var den måten den kapitalistiske ordenen ble gjenopprettet på

internasjonale bankenes og selskaperes lån er alltid knyttet til lønnsomme investeringer, delvis også i NIC-landene, fordi de fremdeles har den høyeste vekstraten.

De fleste store bankene er forøvrig alltid villig til å ta over spesielt risikable lån fra de mindre bankene på grunn av sine enorme internasjonale profitter. Alt dette samsvarende med en gjenopprettning av den kapitalistiske ordenen, som i tidligere kriser (krakket i 1929): Når en krise gjenoppretter orden i kapitalens struktur, så må noen kapitaler (og banker) forsvinne.

Denne nye ordenen har ingen ting med ny økono-

banker så steg deres profitter med 30 prosent i 1980.

Hvis vi ser på de multinasjonale selskaperes investeringer i utlandet og avkastningen på disse, steg profitt-raten i den første fasen av krisen til rekordnivå i 1973 og 1974 (16.3 og 17.4 prosent). Stagnasjonen i 1975 fikk den til å falle tilbake til omkring 13 prosent i tre år, noe som fremdeles var høyere enn i 60-årene. Deretter steg profitt-raten igjen til rekordnivå i 1979 og 1980 (20.5 og 17.2 prosent). Profitt-raten på kapital investert i utlandet viser en klar tendens til å stige i løpet av krisen. Dette står i skarp kontrast til den generelle tendensen til

selskaperne var mer lønnsomme enn andre under krisen. Gapet mellom deres relative profitter synes å ha steget i løpet av åtte års krise (1972-80).

De multinasjonale selskaperne har overført krisen til utviklingslandene gjennom å forsterke deres ujevne utvikling. Det er en klar sammenheng mellom utviklingslandenes lave relative vekst og fraværet av multinasjonale selskaper. Og som en parallell til dette; den aksellererte veksten i NIC-landene og flere multinasjonale selskapers tilstedeværelse. Denne sammenhengen stemmer ikke med underutviklingsteorier som hevder at uten-

I den pågående diskusjonen om en sosialistisk økonomisk strategi – som kulminerte i «Labours Alternative Economic Strategy» – ble problemene rundt de multinasjonale selskaperes virksomhet anerkjent. Men i i tte programmet ble det hevdet at problemene kunne løses ved hjelp av nasjonalstatens tradisjonelle virkemidler; tariffier, valutakontroll og direkte innblanding i industri og finans. Det ble riktignok sagt at slike virkemidler også kunne brukes til beste for internasjonal kapital. Men på den andre siden kunne et sosialistisk styre raskt bruke dem som en del av en alternativ økonomisk strategi.

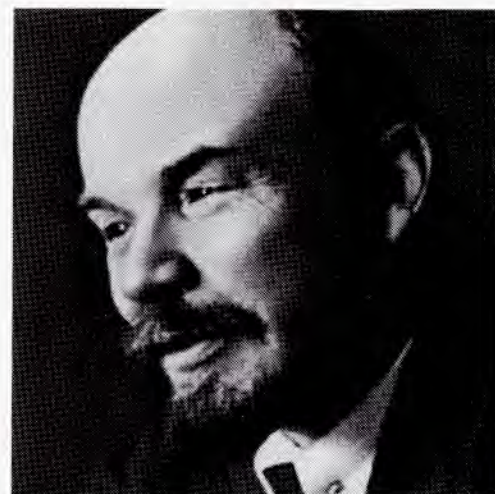
I Storbritannia, og enda mer i Frankrike, går dermed venstresiden inn for «nasjonale» tiltak mot de multinasjonale selskaperes økende innflytelse. Kravet om nasjonal suverenitet gir sosialister muligheten til å tilegne seg «nasjonen» som sin egen, og dermed overvinne den evige marginaliseringen av sosialistiske tanker innen den nasjonale kulturen. Slike krav knytter også an til et romantisk identifikasjonsbehov på venstresiden med den nasjonale frigjøringskampen i en tredje verden som forbilde. Med styrke kan sosialister i de industrialiserte landene si: «Vi kjemper også i mot imperialismen».

Det nasjonale perspektivet på venstresiden har dype, men ulike røtter. En sosialdemokratisk versjon med bånd til Keynes, og en revolusjonær versjon knyttet til Lenin.

Leninismens politiske perspektiv på imperialismen var en lojalitet til internasjonalismen, til tross for at nesten alle de sosialdemokratiske partiene havnet på et nasjonalistisk standpunkt i 1914. Og det teoretiske

Bukharin skisserte to historiske tendenser i den kapitalistiske utviklingen som han betegnet «internasjonalisering» og «nasjonalisering».

Leninismens politiske perspektiv på imperialismen var en lojalitet til internasjonalismen selv etter nasjonalsjåvinismens blomstring etter 1914.

grunnlaget for denne internasjonalismen var en avvisning av Kautskys teori om at den imperialistiske rivaliseringen kunne overskrides gjennom superimperialisme.

Bukharin – i «Imperialism and World Economy» – skisserte to historiske ten-

internasjonaliseringen fulgt av en intens konkurranse mellom nasjonale kapitalistklasser, noe som grunner i den samtidige, men motvirkende tendensen til «nasjonalisering» i verdenskapitalismen.

For Bukharin var «inter-

1945 hadde endret balansen slik at Bukharins konklusjon ikke lenger var gyldig.

Den viktigste konklusjonen fra disse diskusjonene var at USAs superimperialisme fra 1945 nå ble fulgt av en periode med relativt ustabil interimperialistisk rivalisering, der kryssinvesteringer og annen gjensidig avhengighet hos stormaktene gjorde imperialistiske kriger og dannelsen av faste imperialistiske blokker umulig.

En grundigere gjennomgang av Bukharins synspunkter viser at han også kan kritiseres for å ha et svært abstrakt og merkelig ahistorisk syn på imperialismen. Han diskuterer i liten grad statens rolle, internasjonal handel eller utviklingen av kapitalismen fra tidligere produksjonsmåter. De nasjonale økonomiene vurderes utelukkende som deler av verdensøkonomien.

Men kapitalismens historie viser at kapitalistiske produksjonsforhold vokser ut av, og på basis av en verdensøkonomi. Det er i de områdene som unnslipper den kvelende omfavnelsen fra føydalismen – lokal handel med manufaktur, og langdistansehandel med luksusvarer og råmaterialer – at

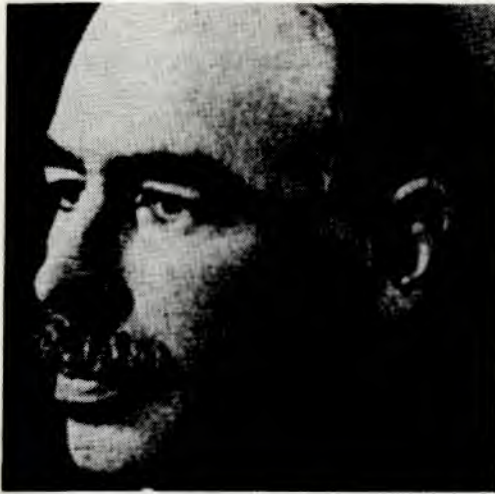
I Storbritannia går venstresiden inn for «nasjonale» tiltak mot de multinasjonale selskaperes økende innflytelse. Det nasjonale perspektivet på venstresiden har dype, men ulike røtter. En sosialdemokratisk versjon med bånd til Keynes, og en revolusjonær versjon knyttet til Lenin.

HUGO RADICE

KEYNES

denser i den kapitalistiske utviklingen som han betegnet «internasjonalisering» og «nasjonalisering». «Internasjonaliseringen av det økonomiske liv er på ingen måte identitimed internasjonaliseringen av kapitalistenes interesser», hevdet han. I hovedsak blir denne

nasjonaliseringstendensen omformet og dominert av tendensen til «nasjonalisering». Da forskjellige skribenter tidlig på 70-tallet analyserte kapitalens internasjonalisering fra et marxistisk standpunkt, argumenterte de for at utviklingen av de multinasjonale selskapene etter

Keynes lagde en overordnet teori om de økonomiske sammenhengene. En grunn var at statens økonomiske aktivitet hadde ekspandert så mye i 1930.

Hermod Skånland i Norges Bank har ledet det norske sosialdemokratiets marsj bort fra de Keynesianske idealene og tilbake til markedsliberalismen.

tidlige former for kapitalisme slår rot. Og særlig innenfor de områdene der de kommersielle imperiene fra 1400-1700-tallet vokser og går til grunne. Det er bare i et miljø av merkantilisme og absolutisme at «den nasjonale kapitalismen» vokser fram – og da med enorme vanskeligheter. Det er bare i kamp mot Storbritannias økonomiske og militære hegemoni at «de nasjonale kapitalistiske økonomiene» blir den grunnleggende rammen for kapitalistisk utvikling, først i USA og siden på det europeiske kontinentet.

Bukharins analyse reiser også viktige spørsmål om statens rolle, som ikke ble tilfredsstillende løst gjennom debattene på 70- tallet. Til tross for at statens rolle bare kan analyseres konkret, har det blitt framlagt midlertidige generaliseringer (for eksempel velferdsstatens framvekst, det militærindustrielle kompleks etc). Problemet er at slike generaliseringer alltid har pekt i samme retning de siste hundre år; mot en stadig økende rolle for staten.

I den nåværende krisen – siden sammenbruddet for etterkrigstidens vekst under USAs hegemoni – har kapi-

talen lansert en offensiv mot staten der den tvinger gjennom en fri markedspolitikk som erstatning for statlig politikk. Den første innvendingen mot denne analysen er at konflikten mellom stat og kapital, i stedet for motsetningen mellom arbeid og kapital, sees på som den grunnleggende motsigelsen i den kapitalistiske produksjonsmåten.

Men det som betegnes som «statens svekkelse» fører ikke til en krise for staten som kan ende i revolusjon eller sammenbrudd. Den gir heller bud om en sammensatt prosess der klasseforholdene omstruktureres i samme omfang som de ble det i mellomkrigstiden. Det er slett ikke sikkert at staten svekkes, selv ikke i ekstreme tilfeller som med thatcherismen, den spiller bare en annen rolle i den sosiale prosessen.

Hos Keynes fikk den nasjonale økonomien en privilegert posisjon av rent praktiske grunner. Men hvorfor var Keynes så opptatt av å lage en overordnet teori om de økonomiske sammenhengene? En grunn var utvilsomt at statens økonomiske

aktivitet hadde ekspandert så mye i 1930 at den så seg tvunget til å utvikle en helhetlig økonomisk politikk – og dette krevde et tilsvarende analytisk apparat. Keynes samlet forskjellige deler av aktuell økonomisk tenkning om business-sykluser, monetærpolitikk og prisnivå. Hans eget viktigste tilskudd var ideen om effektiv etterspørsel som den bestemte faktor for sysselsettingen. Under trusselen om krig ble denne teorien tatt i bruk av staten for å styre økonomien.

En annen grunn var at Keynes klarere enn andre så de virkelige konsekvensene av kapitalismens fallitt og betydningen av å gjenreise den. Han mente at en korrekt teori ville lede til en korrekt politikk. Han hevdet at «den eneste praktiske måten å unngå fullstendig sammenbrudd på» var å utvide myndighetenes funksjoner.

I artikkelen «Nasjonal sjølberging» fra 1933 argumenterte Keynes for at når verdensøkonomien var i uorden, så truet den stabiliteten til ethvert samfunn. Og dette gjorde en «overgang til større nasjonal sjølberging og en planlagt innenlandsk økonomi» nødvendig. Det sentrale argumentet var at en intelli-

gent organisering og styring av en moderne industri-økonomi, ville tjene samfunnet bedre enn en full tillempling av økonomisk egen nytte på verdensnivå.

Det som er helt sikkert er at i perioden fra 1921 til 1950 fant en slik overgang til større nasjonal sjølberging faktisk sted. Og dermed ble den materielle basisen for en keynesiansk politikk lagt. Importens del av det britiske markedet falt fra en topp på 24,2 prosent i 1921 til 20,9 i 1929, 11,3 prosent i 1937 og 4,7 i 1950.

I 1931 gikk Storbritannia bort fra gull-standard. Den lave renten det medførte holdt kortsiktige lån borte fra London. Dermed var mindre kapital tilgjengelig for oversjøiske investeringer; internasjonale investeringer dominerte ikke lenger City og kunne ikke diktere den økonomiske politikken. Krigsgjelden og den skjøre betalingsbalansen under gjenoppbyggingen forhindret et oppsving i de utenlandske investeringene før 1950. Og da fløt investeringene i hovedsak til Samveldet. Det faktum at denne økte sjølbergingen var en konsekvens av økonomisk krise og krig bekrefter bare hvor korrekt Keynes posisjon var i 1933 – selv om sjølbergingen gjaldt imperiet heller enn nasjonen.

På den andre siden skapte løsningen av krisen og krigen betingelser, som ikke bare gjorde Keynes politikk unødvendig, men som rett og slett undergravde dens relevans. I perioden fra 1930 til 1950 opplevde arbeiderbevegelsen i store deler av den framskredne kapitalistiske verden et historisk nederlag. Sammen med framveksten av USAs hegemoni i den kapitalistiske verdensøkonomien la dette grunnlaget for veksten i etterkrigsøkonomien. Denne veksten gjorde Keynes profetier ugyldige,

Bortsett fra offentlig sektor finnes det ikke lenger noen betydelige nasjonalt begrensede kapitaler

eller i hvert fall til at de ble utsatt. Kapitalismen fikk nytt liv uten aktiv dødshjelp for rentenisten. I form av amerikanske finansinteresser spilte han faktisk en helt avgjørende rolle da etterkrigstidens nye system ble etablert. En slik tolkning står i skarp motsetning til det allment godtatte blant keynesianere og ellers på venstresiden; at keynesianisme og sosialdemokrati smeltet sammen i etterkrigsperioden og la grunnlaget for en konsensus-økonomi som hadde ansvaret for full sysselsetting og oppblomstring.

Det er mindre uenighet om at betingelsene for de amerikanske lånene til

kan ta fortjenesten for dette.

Etterkrigsveksten tok slutt sent på sekstitallet. Stagnasjon i produktivitet, økende politisk motstand fra arbeiderklassen, dollarens motsetningsfulle rolle, framveksten av europeisk og japansk industri og tilbakeslag for imperialismen i den tredje verden har blitt lagt fram som de viktigste grunnene.

Et viktig vendepunkt var sammenbruddet for Bretton Woods-systemet mellom 1968 og 1972. Dollaren mistet sin rolle som målestokk for det internasjonale finanssystemet. Men resultatet ble ikke et nytt finansielt system. I

kansk, indisk og sovjetisk. Spesielt i Storbritannia har denne internasjonaliseringen, sammen med sentraliseringen av kapitalen, gått så raskt at den eneste gruppen av forretningsforetak som virkelig er nasjonale er de innen offentlig sektor; det finnes ikke lenger noen betydelige nasjonalt begrensede kapitaler.

Et slående trekk ved kapitalleksporten etter 1979 har vært økningen i porteføljeinvesteringer, det vil si kjøp av aksjer og andre verdipapirer. Denne stadig voksende kapitalinvesteringen i utlandet dominerer nå fullstendig over utenlandske investeringer i Storbritannia. Til dette bildet hører at konkurranseevnen til britisk industri stadig sakker akterut.

Venstresiden har svart på «avindustrialiseringen» med krav om importkontroll og en styrt gjenoppbygging av britisk industri. Men det er problemer med denne politikken. For det første har ikke den britiske økonomien behov for like stor import av matvarer og industrielle råvarer som tidligere. Derfor er det heller ikke nødvendig å skape et like stort overskudd i utenrikshandelen med industriprodukter. Siden vi fortsetter å eksportere en høy andel av våre industriprodukter til tross for «avindustrialisering» (25 prosent i 1977, 27 prosent i 1983), og siden vi nå har et energioverskudd, kan vi erstatte importen av råvarer og matvarer med ferdige produkter, og dermed få en høyere levestandard ved å bruke våre egne ressurser til bolig, helse og utdanning. Den neo-merkantilistiske doktrinen som krever at vi skal redusere importen for enhver pris, reduserer rett og slett levestandarden. Til tross for dette er det selvsagt mange problemer med industri-omlegginger. Det er et stort behov for å reparere skadene ved in-

Storbritannia i 1945 var multilaterale handelsforbindelser. Labours stadig mer liberale politikk mellom 1947 og 1951, gjorde det mulig for de konservative å oppløse de siste restene av internasjonal kontroll og innenlandsk planlegging. Dermed trådte Storbritannia inn i den liberale, amerikansk-dominerte, kapitalistiske alliansen.

Uansett hva som måtte ha blitt konsekvensene av en vellykket motstand mot USAs krav, har det gjerne blitt hevdet at USAs økonomiske dominans innenfor en verdensomspennende nasjonal, keynesiansk politikk ikke var skadelig – selv ikke for arbeiderklassen i de utviklete kapitalistiske landene. Spørsmålet er om Keynes

stedet utviklet det seg i retning et internasjonalt finansielt anarki. Forsøkene på å gjenopplive Keynes ide om «en sentralbankenes sentralbank» som kunne bekjempe stagnasjon i verdensøkonomien gjennom å øke den internasjonale likviditeten og tillate ekstensiv under-skuddsfinansiering av nasjonale regjeringer har aldri fått videre oppslutning i kapitalistiske kretser.

Men dette betyr ikke at amerikansk hegemoni nå utøves gjennom det internasjonale markedet i stedet for gjennom internasjonale institusjoner. Den internasjonale kapitalen er nå i like stor grad britisk, tysk, japansk og fransk som amerikansk. Ja, den er til og med syd-koreansk, brasiliansk, meksi-

dustrinedleggelser, industrielt forfall og sammenbrudd i infrastrukturen. Dette er gode nok grunner for et massivt statlig investeringsprogram. Et program som for eksempel kunne omfatte en selektiv gjenoppliving av industri – for eksempel stålproduksjon for bygg- og anleggsaktiviteter. Men selv uten en politikk for redusert import, ville et slikt program for planlagt ressuroverføring kreve en betydelig planlegging av handel og internasjonale kapitalbevegelser.

Dette leder oss til den andre delen av venstresidens forklaring på krisen. Den knytter behovet for innenlandsk ekspansjon sammen med den massive kapitaleksporten, og spesielt City of Londons rolle. Det er ikke tilfeldig at sosialister var raske til å applaudere da Keynes i 30-årene la skylden for deflasjonspolitikken på City.

Men gjennom historien har Citys rolle inntil nylig vært adskilt fra hjemmeindustrien. Mens industrialiseringen av USA, Tyskland og Frankrike var avhengige av massive kreditter som førte til framveksten av den typen finanskapital som Hilferding studerte – så tilot veksten i britisk industri en tilstrekkelig høy grad av intern akkumulasjon, understøttet av lokale ressurser. Sparebankene var knyttet til kortsiktige kreditter, mens institusjonene i City tok seg av finansieringen av myndighetenes handel og investeringer og det utenlandske behovet.

Men kan City gjøres ansvarlig for de lave investeringsene og den lave vekstraten i britisk industri? For det første synes det som om avstanden mellom City og britisk industri har blitt kraftig redusert. Industrien blir i stadig større grad avhengig av ytre kilder, både fra finan-

sinstitusjoner og det nå svært sentraliserte banksystemet. Når det gjelder sentraliseringen av industrikapitalen gjennom sammenslutninger, spiller nå finansinstitusjonene en viktig rolle som bærere av markedskreftene. Det er også en økende tendens til sammenslutning mellom industri- og finanskapital.

Kort sagt, det finnes ikke lenger noen institusjonelle barrierer som hindrer City i å engasjere seg i hjemmeindustrien. Det som gjenstår er profittkriteriet; så lenge City står fritt til å tjene så høye profitter den vil, vil finanskapitalen fortsatt unnlåte å investere i britisk industri.

En politikk for nasjonal gjenreisning kan derfor ikke bygges på gamle fantasier om en allianse mellom arbeid og industrikapital mot City. Og enda viktigere, det synes ikke å være noen viktige deler av industrikapitalen som kunne være interessert i en slik politikk.

Hva menes så med en nasjonal økonomi? For det første er det merkelig at marxister har så lite å si om materielle produksjonsprosesser når de diskuterer akkumulasjon, krise, internasjonale trender etc. Produksjonsmidlene utgjør et sammensatt hele, der forskjellige konkrete bruksverdier med forskjellig lokalisering og eendomsforhold føres sammen. Utviklingen av den konkrete internasjonale arbeidsdelingen har ført til at britiske ingeniørselskaper benytter tysk-produsert verktøy, laget av svensk spesialstål, som igjen behøvde britisk stålverk og norsk vannkraft etc. Dette er grunnen til at oppbrytning av den internasjonale handelen ikke bare innebærer en finansiell kostnad, men også en virkelig ressurskostnad; nye tilførselskilder må finnes. Så snart

Så lenge City står fritt til å tjene så høye profitter den vil, vil finanskapitalen fortsatt unnlåte å investere i britisk industri

et slikt brudd har funnet sted, som i 1929-32, vil «større nasjonal sjølberging» kunne ha noe for seg, men det hadde det ikke før dette, og i enda mindre grad i dag.

Den britiske økonomien er i dag faktisk disintegret. Fordi organiseringen av produksjon og bytte ikke lenger gir privilegier innen nasjonalstaten, så vil heller ikke båndet mellom produsent og konsument binde sammen den nasjonale økonomien. Den dynamiske effekten av produkt- eller prosessinnovasjon spres, den stimulerer brukere og produsenter i andre land i like stor grad som britiske. Britisk eide multinasjonale selskaper henter like gjerne sitt utstyr fra utlandet som å stimulere dets utvikling i Storbritannia. Og vellykkete britiske produsenter er like avhengige av utenlandsk som av britisk etterspørsel. Denne materielle konsekvensen av internasjonaliseringen har i stor grad blitt oversett i diskusjonen om de multinasjonale selskapers betydning.

I dynamisk forstand eksisterer altså ikke den britiske industri-økonomien lenger. Reproduksjonen og fornyingen av dens materielle basis er ikke lenger selvstendig, men er nært knyttet til andre nasjonale økonomier.

Jeg stilte opprinnelig spørsmålet om den nasjonale

økonomien var et naturlig objekt for en sosialistisk strategi. Og fant at det ikke lenger fantes viktige kapitalistiske interesser som ville støtte en gjenreisningsstrategi innen nasjonale rammer – en strategi som ville bryte med den rådende ubegrensede økonomiske internasjonaliseringen.

Venstresiden bør derfor betingelsesløst droppe sin motstand mot EF og forsøke å bygge opp en europeisk arbeiderbevegelse. Den skulle legge mye mer arbeid i grunnplanssolidaritet gjennom fagorganisering, til tross for enorme vansker med å forhandle i perioder med verdensomspennende økonomisk stagnasjon. Og den burde systematisk utfordre sjåvinismen som er så utbredt i vår kultur.

En økonomisk politikk som bryter med keynesianismen må rette et frontalangrep mot den private eiendommen. Det må slås fast at massearbeidsløsheten ikke er det uunngåelige resultat av «ny teknologi» eller «stagnasjon i verdensøkonomien», men skyldes den private eiendomsretten til produksjonsmidlene og forsøkene på å presse staten og den organiserte arbeiderbevegelsen på retrett. Siden det ikke finnes noen potensielle allierte innen industrikapitalen, er det ingen grunn til at nasjonaliseringer skulle begrenses til City – den skulle omfatte all storindustriell produksjon. Framveksten av kapitalistiske ideer har gjort offentlig eiendom svært upopulær; folket ser for seg en byråkratisk stat som ikke tjener hverken arbeidere eller konsumenter. Dette bør ikke få oss til å forlate ideen om offentlig eiendom, eller til å utsette det til en framtid da det – på mirakuløst vis – igjen vil være akseptabelt. Vi må i stedet utvikle det til et positivt alternativ. ■

ØST-EUROPA

NB, ikke Dag Halvorsen! Her stormer Ash inn på scenen og tar alle med buksa nede i mediadekkinga av Øst-Europa. I fjor kom samlinga "The uses of adversity" som omfatter de siste ti åra. Nå er oppfølgeren kommet. Om ikke Ash alltid er verdens største tenker kan han formidle det han ser og hører - som om forandring faktisk var noe naturlig.

Timothy Garton Ash
We the people.

JONAS LIE

Ei bok om landssvikeren og en av de mest forhatte NS lederne under Quisling. Han var sønnesønn av den "store" Jonas Lie, forfatteren og etablerte seg sjøl som en habil kriminalforfatter i 30-åra. Under okkupasjonen blei han noe av et ideal for sine underordna meningsfeller, mens han for de fleste andre var "Judas" Lie.

Sverre Rødder
Min ære og min troskap.
Om politimester Jonas Lie

SØR

På 70-tallet ga Galeano ut "Latinamerikas åpne årer". Den er blitt stående som en klassiker, men er nå utsolgt i alle utgaver. Sjøl har han sagt at han syntes den var for dogmatisk, og at han gjerne ville lage et nytt verk. Det har han nå gjort, om Latinamerikas historie fra skapelsen til 80-tallets harde virkelighet.

Eduardo Galeano
Ildens erindring 1-3

SAMELAND

Kunnskapene om samene og sameland er bemerkelsesverdige liten i Norge. Denne boka er beregna på alle oss som ikke har særlig peil, men også på samene sjøl, fordi den prøver å sammenfatte grunnleggende kunnskap om samisk historie, befolkningsmønster, institusjoner og kultur. Den er lett å bruke og kan være god å ha for skoleelever også.

Samene. En håndbok

KRIGER

Etter krigen, sier vi. Og er så eurosentrisme som det kan gå an. Men i virkeligheten tok den aldri slutt. Mer enn 20 millioner mennesker har dødd som et resultat av krig siden 1945. En guide til krigene etter KRIGEN, fordelt etter kontinent, land og med historisk og politisk bakgrunn.

Patrick Brogan
The fighting never stopped

MANNEN

Hva betyr det å være mann idag? Har kvinnekampen i det hele tatt hatt betydning for, gjort inntrykk, gitt utslag på hvordan menn tenker om seg sjøl og agerer? Temmelig mye taler for at menn ikke forandrer seg, men tilpasser seg. Cohen kombinerer ikke bare personlig skrivestil med psykologisk innsikt, men er i tillegg faktisk ganske morsom.

David Cohen
Being a man

INNVANDRERE

En veileder for helsearbeidere som får med innvandrere å gjøre. OM å jobbe med ei pasientgruppe som skiller seg fra majoriteten, stiller spesielle krav til helsearbeideren. Boka tar for seg kulturforskjeller, kulturelle stereotyper, fordommer, kliniske og terapeutiske problemer og mye mer.

Berit Austveg
Helsearbeid og innvandrere

KVINNER

Revolusjonære bevegelser har i hundre år lovt kvinner, både i teori og tale, full frigjøring under sosialismen, bare de tar del i den revolusjonære prosessen. Etter kampene er de likevel blitt stående med tomme hender og se krave bli utsatt, eller strøket helt av dagsorden. Kvinnekamp og sosialisme i ord og handling fra Marx til idag. Vel verdt en kikk.

Promisary notes. Women in the transition to socialism.

DELINKING

Er det mulig for den tredje verden å unnsnippe de stramme tøyene som den imperialistiske verdensøkonomien holder den i? Er det ikke sånn at ethvert forsøk på å bryte ut uvegerlig ender opp i stagnasjon og gulagsosialisme? er det mulig for de fattige landa å manøvrere sjøls-tendig eller er de dømt til evig avhengighet?

Samir Amin
Delinking

KAFKA

Mens Kafka levde var han nesten helt ukjent. Først etter 2.verdenskrig begynte ryktene å spre seg og berømmelsen nådde høyder og mytisk magnetisme som er blitt få andre forfattere forunt. Denne biografien prøver ikke bare å beskrive Kafka som en spalta personlighet, fanga i et klaustrofobisk hierarki, men også som en mann som var typisk for sin tid og sin klasse.

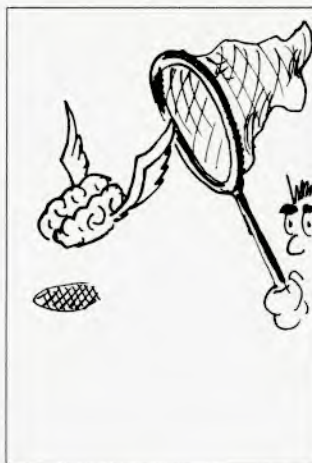
Ernst Pawel
Franz Kafka

LITTERATUR

Endelig ei bok som i all sin enkelhet gir et virkelig gløtt inn i den magiske verden som læsning av skjønnlitteratur kan være. Uten å ty til sortkledde franske litterære teorier gir han den ubestridelige meldinga: Litteratur er liv, er tilføyelser til ens eget som bare står og venter på å bli tatt i bruk.

Simen Skjøsberg
Den grufulle nytelse.
Epistler om lesningens
mysterier

IDIOTER

Det hersker kulturell analfabetisme i USA. Noen forlag har prøvd å bøte på dette ved å gi ut bøker som: "Hva enhver oplyst amerikaner bør vite". Disse har sort sett vært like fordomsfulle som de var ment å fylle. Her kommer Graywolf Press sin polemiske essaysamling med bidrag av bla. Baldwin, Fuentes og Ishmael Reed.

Simonson og Walker
Multicultural literacy

KOLONI

En klassiker fra 1957. Om en er interessert i kolonialismen, om hvordan den virker sosialt og psykologisk, er den ikke til å komme utenom. Sartre skreiv forord til førsteutgaven og det er gjengitt her, og han legger ikke skjul på hva boka betydde for han når det gjaldt synet på kolonialisme og særlig Algerikrigen.

Albert Memmi
The colonizer and the
colonized

SOYINKA

Når en europeer, uansett hvor velmenede går inn i den afrikanske forestillingsverdenen og undersøker myter og ritualer, blir det temmelig fort til antropologi. Når en afrikaner sjøl gjør det, blir det fort noe helt annet. Det gjør Wole Soyinka her, og han har jo tross alt fått nobelprisen.

Wole Soyinka
Myth, literature and the
African world

DIALOG?

Evne til kommunikasjon er et spørsmål om makt. Makt til å forandre, makt til å bli menneske. Men denne makta begrensnes av regler -systemets restriksjoner, de daglige undertrykkende strukturene -og disse reglene er ikke til å leke med. De gjelder ofte liv eller død. Bygger på 50 års erfaring gjennom ei tid prega av medieeksplosjon og teknologirevolusjon.

Anthony Wilden
Kommunikationens strategi

FOTO

En diger fotobok basert på ei utstilling vist i New York og London som igjen er basert på 50 års arbeid av fotojournalistene knytta til det berømte fotobyrået Magnum. Magnum blei starta av folk som Robert Capa og Henri Cartier-Bresson. Meget sjelden vare. Fotojournalistikk som blir menneskelig kunst fordi den ikke er kunstferdig.

In our time. The world as
seen by Magnum
photographers

Røde Fane retter søkelyset på norsk økonomi. Vi ser på bakgrunnen for velferdsstaten, – den lange dynamiske fasen i vestlig økonomi etter krigen. – Og på sammenbruddet for velferdsstaten i løpet av 80-tallet.

VELFERDS- STATEN

Krisen i norsk økonomi utvider klasseskillene, den skaper ny rikdom og ny fattigdom. Men den skaper også forutsetningene for en reell omstilling der arbeiderklassens sammensetning endres.

KLASSER

Den svenske marxisten Göran Therborn har studert arbeidsledigheten innen OECD-landene. Den har utviklet seg ujevnt og det tyder på at ledighet er en ønsket politikk, – et pressmiddel for lønnsnedslag og omstillinger.

LEDIGHET